

noia 1972 - 1-12

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Vatra

TIRGU-MUREȘ

12

24 pagini — 3 LEI

DIRECTORI FONDATORI: I. SLAVICI, I. L. CARAGIALE, G. COȘBUC (1894)

REVISTA SOCIAL-CULTURALĂ,

SERIE NOUA,

ANUL II. Nr. 21.

20 DECEMBRIE 1972

CÎNTARE ROMÂNIEI SOCIALISTE

LAUDĂ POPORULUI MEU • MIHAI RALEA SAU VOCAȚIA ESEULUI • VATRA-DIALOG CU DAN SIMONESCU • SCRISORI COLEGIALE DE LA BEN. CORLACIU • POEZIE: GEORGE BOITOR, ION COCORĂ, ZENO GHIȚULESCU, DUMITRU MUREȘAN, MARA NICOARĂ, VICTOR NISTEA, ION APOSTOL POPESCU, ILIE TUDORA, VIOLETA ZAMFIRESCU • CARTEA DE ISTORIE • FOLCLORISTICA MUREȘULUI • TEATRU • RADAR: HEINRICH BÖLL, LAUREAT AL PREMIULUI NOBEL • PUNCT-CONTRAPUNCT • EXCELSIOR • SPORT • BABEL

25 DE ANI DE LA PROCLAMAREA REPUBLICII

prim plan

25 de ani de la proclamarea republicii

Republica, această grandioasă cucerire istorică a poporului român împlinește 25 de ani. Rod al luptei revoluționare a maselor conduse de Partidul Comunist Român, Republica socialistă este o realitate istorică „într-acest pravoslavnic pământ românesc întru care am strămoșească naștere” (Tudor Vladimirescu).

Înfăptuită la 30 Decembrie 1947 de către masele populare în frunte cu clasa muncitoare, sub conducerea partidului comunist, Republica are rădăcini adânci în istoria și conștiința poporului român. Ideea republicii s-a născut din lupta grea a tuturor celor exploatați împotriva tiranilor și asupritorilor de tot felul. O găsim în germene în concepțiile radicale ale țărănilor răsculați împotriva oprămirii feudale. Astfel, încă în 1437 la Bobilna, în prima înțelegere cu nobilii, răsculații cer ca „... chiar ei, locuitorii țării, să aleagă dintre ei înșiși anumiți oameni vrednici de încredere... care o dată aleși... să hotărască și să rânduiească după ce datini și obiceiuri să rămână pe viitor în pace și liniște, atât ei, cât și urmașii lor”. Marea răscălă țărănească condusă de George Doja a relevat o platformă revoluționară consemnată în documentele timpului (fiind dintre cele mai vechi documente de gândire revoluționară de la noi, cum spunea Ștefan Pascu). După cum afirmă un istoric italian al timpului, „... țărăni nu mai țin seama nici de religie, disprețuind chiar puterea regelui și a regatului”, iar Engels, relevând caracterul înaintat, revoluționar al platformei formulate de Doja apreciază că: „El proclama republica, desființarea nobilimii și suveranitatea poporului”. Ideea se perpetuează în Ultimatum-ul țărănilor din Zarand adresat în numele lui Horea, nobilimii din Hunedoara, în care se cere ca „nobilime să nu mai fie”, iar „pământurile nobilitare să se împărțească între poporul plebeu”. Ea dobindește o mai mare claritate la Tudor Vladimirescu care a hotărât să conducă norodul „spre zdrobirea și înțetarea a vericărui jaf și nedreptate ce ați cercat pînă acum din pricina oblăduitorilor domni”.

Moment important în istoria poporului român, revoluția din 1848 a pus din nou, pe o platformă revoluționară mai largă problema organizării statului. De astă dată, ideea de republică capătă un conținut mai bogat și o nouă bază de clasă. Exponentul cel mai înaintat al revoluției

Nicolae Bălcescu elaborează idei înaintate, valoroase prin care critică iobăgia, fundamentează necesitatea revoluției pentru înlăturarea relațiilor feudale, elaborează principiile de organizare a statului pe baze democratice și republicane. „Republica — se spune în *Manualul bunului român* — este un stat în care oamenii adunați îngrijesc singuri de soarta lor, fără a-și pune stăpîni pe cap, avînd în lucrarea lor drept regulă dreptatea și drept țintă frăția. Într-o republică poporul nu ascultă de cit de slujbași aleși de dînsul chiar, cu treabă hotărîtă și pe vreme hotărîtă”.

După instaurarea monarhiei de Hohenzollern, împotriva intereselor și voinței poporului român, numeroase personalități democratice, progresiste — S. Bărnăuțiu, Alex. Beldiman, Constantin C. Bacalbașa, Alexandru Vlahuță, C. Panu, T. Arghezi, N. D. Cocea etc. — au demascat cu virulență politica arbitrară, străină aspirațiilor poporului dusă de monarhie și, în același timp au promovat și dezvoltat un puternic curent democratic pentru republică. Lupta antimonarhică, avînd un profund conținut republican, a cuprins mase și pătri sociale tot mai largi, a cunoscut forme foarte variate de manifestare. Mișcarea muncitorească și socialistă, iar de la crearea sa Partidul Comunist Român au ridicat atît lupta împotriva monarhiei ca principal stîlp al orînduirii burghezo-moșierești, cît și aceea pentru republică pe o treaptă calitativ superioară. „Trebuie să se știe — scria Anton Bacalbașa — că, fiind socialisti preconizăm revoluția socială și că sintem cei mai convinși republicani”.

Urmărind consecvent scopul său fundamental — făurirea orînduirii socialiste — Partidul Comunist Român a demascat consecvent și sistematic monarhia, arătînd legătura ei nemișcătoare cu regimul burghezo-moșiereșc, imbinînd lupta pentru republică cu lupta revoluționară a proletariatului — împotriva exploatarei capitaliste. După 23 August 1944, monarhia — care văzînd iminența prăbușirii regimului antonescian, pentru a nu-și lega soarta de aceasta, s-a apropiat de forțele insurecționale conduse de P.C.R. în vederea răsturnării guvernului militar-fascist și a ieșirii României din războiul antisovietic. Dar ea a continuat să-și îndeplinească funcția de centru al forțelor reacțiunii interne și sprijin al celor externe, uneltînd împo-

triva poporului, căutînd să frîneze și să înăbușe procesul revoluționar.

Dar încercările disperate ale forțelor reacționare interne și internaționale au eșuat și la 30 Decembrie 1947 masele populare conduse de Partidul Comunist Român, au alungat definitiv și irevocabil monarhia, ca o instituție ce s-a dovedit încă de la început anacronică în viața socială și politică a țării. Răsturnarea monarhiei — ca ultim vestigiu al vechii puteri de stat burghezo-moșierești — a permis, pentru prima dată în istoria multiseclară a României, instaurarea unui nou tip de stat, statul de dictatură a proletariatului. El a dat naștere unor noi raporturi între clase, fiind îndreptat, pe de o parte, împotriva claselor răsturnate de la putere, pentru lichidarea capitalismului iar, pe de altă parte, este folosit ca instrument principal prin care clasa muncitoare, în alianță cu țărănimia muncitoare, atrage și conduce pe toți oamenii muncii în opera de construcție socialistă, clasa muncitoare în frunte cu partidul ei comunist exercitîndu-și rolul conducător al întregii societăți, prin intermediul statului socialist.

Înlăturarea monarhiei și instaurarea dictaturii proletariatului au marcat momentul trecerii de la prima etapă a revoluției democrat-populare — etapa desăvirșirii revoluției burghezo-democratice — la aceea a revoluției socialiste. Cu această, în fața poporului român s-au deschis perspectivele unor noi și grandioase transformări revoluționare în toate domeniile, a căror înfăptuire a dus la schimbarea din temelii a întregii vieți social-politice din România. A fost răsturnat capitalismul, a fost înfăptuită socializarea mijloacelor de producție, s-a realizat o unitate deplină în ce privește caracterul unitar al economiei socialiste atît la orașe, cît și la sate, s-a schimbat din temelii structura de clasă a societății și natura claselor, socialismul biruind în toate compartimentele vieții sociale. Ca urmare a victoriei definitive a socialismului, Congresul al IX-lea al partidului a hotărît ca patria noastră să poarte denumirea de *Republica Socialistă România*. În centrul atenției partidului a stat problema întăririi rolului statului socialist, ca instrument principal de făurire a socialismului și comunismului, perfecționarea organizării și activității sa-

le. O contribuție esențială și-au adus la aceasta Conferința Națională (1967), Congresul al X-lea, Plenara Comitetului Central din 3—5 noiembrie 1971 și Conferința Națională a partidului ce a avut loc în vara aceasta.

Datorită politicii marxist-leniniste a partidului de industrializare socialistă a țării, de dezvoltare și modernizare a agriculturii, de afirmare a științei și culturii, țara noastră a devenit astăzi un stat cu o industrie modernă, în plin avînt, cu o agricultură înfloritoare, în care știința și cultura — devenite bun al întregului popor — se afirmă tot mai mult ca factor al progresului și civilizației.

Pe plan extern România socialistă se manifestă ca un factor activ în rîndul forțelor socialismului și ale păcii, ca una din țările cu cea mai dinamică politică externă pusă în slujba colaborării și securității internaționale.

Crearea Republicii, operă a maselor populare conduse de partid, a fost o cucerire politică de cea mai mare însemnătate a poporului român, ea constituind expresia cerințelor legitime obiective ale dezvoltării sociale, rezultatul unui proces istoric îndelungat al mersului societății noastre pe drumul ascendent al progresului social-istoric. Conducerea de către partid a fost factorul esențial, hotărîtor care a asigurat victoria maselor în realizarea obiectivului fundamental al revoluției democrat-populare: cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimia muncitoare și cu ceilalți oameni ai muncii, instaurarea statului dictaturii proletariatului.

Experiența istorică, cuceririle grandioase obținute de poporul nostru în opera de edificare a noii orînduirii ne demonstrează că poporul român, sub conducerea glorioasă a partidului său, a știut bine să minuiască acest instrument în fiecare etapă istorică a procesului revoluționar, ceea ce învederează faptul că și în viitor statul nostru socialist — Republica Socialistă România — constituie garanție a victoriei societății socialiste multilateral dezvoltate și, într-o perspectivă imediat următoare, a comunismului.

TEODOR POP

SEMNE

Eschil, Sofocle, Euripide — nume de referință pentru alcătuirea concepției clasice de generație. Aproape un secol între nașterea primului și maturitatea celui de al treilea, dar reperiile orizontului lor de cultură au rămas, în esență, aceleași. Pe parcursul a două milenii și jumătate formația culturală a trei generații succesive nu apăsă în mod evident diferită. Orizontul cultural-științific era aproximativ identic (în quattrocento ca și cinquecento, la sfîrșitul secolului 17 ca și la mijlocul secolului 18). Pînă în deceniul al IV-lea al veacului nostru formația matematică a unui absolvent de liceu se ridica aproximativ la nivelul cunoștințelor existente pe vremea lui Euler (sec. XVIII), iar cunoștințele de fizică și chimie înregistrau abia rezultatele primelor cercetări asupra structurii atomului; cît privește biologia — nu reușea să treacă pragul geneticii mendeliene. Oricum, pe parcursul unei vieți active, cunoștințele și deprinderile acumulate în școală reprezentau un quantum suficient pentru ca, adăugîndu-se experiența activității propriu-zise, producătorul să facă față tuturor solicitărilor curente.

Explozia ritmurilor de dezvoltare, reconsiderarea totală a unor concepte științifice socotite secole de-a rîndul ca factori fundamentali de referință și devenite, în ultimele trei decenii, simple cazuri particulare, au constituit afirmarea cea mai spectaculoasă a tendințelor contradictorii și totuși complementare de integrare și diversificare a științelor, constituirea simultană a unor științe de mare particularitate, a unor științe interdisciplinare și a unor științe integratoare. Toate aceste transformări revoluționare se desfășoară pe fundalul unei imersiuni informaționale și a unor ample mutații sociale și profesionale. Consecință directă — relația *formație — viață activă*, concretizată pe plan instituțional în dihotomia *școală — cetate* necesită la rîndul ei reconsiderări fundamentale: *educația devine un atribut permanent al cetății însăși, cetatea transformîndu-se într-o școală continuă*. Educația nu se mai limitează a fi doar o simplă și unică pregătire pentru viața activă ci capacitatea personalității umane de a se orienta și de a acționa creator în raport cu intervenția continuă a unor situații și fapte noi, care modifică, nu numai sub raport cantitativ ci și calitativ structural, conținutul judecăților enunțate anterior. Tocmai în funcție de acest deziderat complex, *stocul educație-cultură* investit în forța de muncă a principalelor țări industriale, „stoc” concretizat în valoarea medie a orelor consacrate formației și informației, a crescut în perioada 1900—1960 — așa cum arată recente studii elaborate de UNESCO — de peste trei ori, iar ritmul anual de creștere pentru deceniile 1960—1980 este estimat la aproximativ 4,5%.

Este meritul unei politici lucide și pătrunzător adaptate solicitărilor viitorului faptul că țara noastră, printre primele din lume, a instituționalizat *educația permanentă*, adică o educație integrată, multiformativă, desfășurată pe întreg parcursul vieții active a omului „de la 6 la 60 de ani”, cum exprima plastic această idee tovarășul Nicolae Ceaușescu. O asemenea educație cuprinde atît pregătirea tehnico-profesională cît și ansamblul formației spirituale și de cultură generală, fiind absolut imposibilă o delimitare strictă între aceste elemente — iar în raport cu conceptul

de dezvoltare multilaterală a personalității umane, care stă la baza politicii culturale a țării noastre, o asemenea delimitare nu ar avea decît un rol pur statistic.

Dialectica relațiilor între structura societății în ansamblul ei și structurile educaționale, schimbările socio-economice solicită și creează cadrul favorizant pentru realizarea unei mutații — în conținut și formă — a sistemului de educație care, la rîndul său, îndeplinește un rol activ în progresul și în perfecționarea societății. Este larg acceptată, în prezent, ideea că subsistemul educație-cultură, axat pe instituționalizarea valorilor și principiilor care fundamentează întregul sistem social, asigură coeziunea și persistența structurilor, definind ceea ce membrii societății așteaptă de la sistem în ansamblul său.

Desigur corelarea între *educație-cultură* și celelalte componente ale sistemului social dispune de suplețea și complexitatea specifice raporturilor social-umane, neadmițînd analogii simpliste cu elementele unui mecanism sau ale unui sistem de pîrghii: *educația nu se modifică automat prin schimbarea structurii sociale, ci numai datorită unei acțiuni directe și concertate desfășurate consecvent asupra principalelor factori care concură la desfășurarea procesului educativ*. În legătură cu aceasta, se impune atenției o caracteristică evidentă pe întregul parcurs al istoriei culturii: educația are o inerție proprie foarte accentuată, iar modalitățile educative, chiar atunci cînd sînt legate de principii noi tind să urmeze drumuri bătătorite, să se conformeze unor modele moștenite.

Societatea noastră socialistă solicită însă imperios transformarea educației, în ansamblul ei, într-un instrument adaptat posibilităților și nevoilor epocii și orînduirii sociale, solicitărilor individuale și colective pe plan profesional, tehnic, cultural-artistic etc., implicînd ansamblul aspectelor personalității umane.

Există domenii ale activității productive, din ce în ce mai numeroase — să ne gîndim doar la aria de cuprindere a ciberneticii tehnice în creșterea ei exponențială — unde o intrerupere a pregătirii specialiștilor pe o perioadă mai îndelungată de 3 ani, duce nu la o simplă rămînire în urmă ci la descalificare. Evoluția mediului ambiant și dirijarea rațională a acestei evoluții cer din partea educației capacitatea de a-l „transporta” continuu pe om într-un cadru de viață care să-l ferească de alienare. Aceasta nu este o simplă metaforă mai ales că însuși acest termen — la origină *metapherein* — semnifică a transporta, ci un factor vital pentru progresul fiecărei națiuni.

România socialistă a realizat și în această întrecere ritmuri uimitoare, a condensat etapele care o despărțeau de statele cele mai avansate intrînd, printre primele, pe parcursul de importanță hotărîtoare, al educației permanente. Disponem de avantajul unei concepții profund științifice și adaptive, dispunem de un cadru în plină modernizare și perfecționare, de o participare umană conștientă, practic animată. Sînt tot atîtea temeiuri de încredere că în această întrecere pentru afirmarea deplină a civilizației și culturii, pentru un viitor umanist vom ocupa un loc de frunte.

MIRCEA HERIVAN

decembrie

MANUSCRIS

LAUDĂ POPORULUI MEU

Trăiești un adevărat sentiment de mare satisfacție atunci când, pornind din strămoși, pornind din geneză, din esențele dătătoare de viață ale poporului tău, constai că tot ceea ce a fost odată un vis, un vis pentru care frații tăi s-au lăsat trași pe roată, un vis pentru care s-au așezat în fața plutoanelor de execuție fără să șovăie revoluționarii cei mai de frunte ai neamului tău, un vis ce părea o minunată himeră și care se transmitea din sânge în sânge, se transmitea prin pereții celulelor Doftanei surpate, totul pentru tot, a devenit o realitate; acest popor și-a câștigat dreptul la libertate și la opțiune și drumul parcurs acum, când aniversăm 25 de ani de la înfăptuirea republicii noastre românești, socialiste, este un exemplu strălucit al modului în care o națiune, stăpînă pe soarta sa, și pe viitorul său, liberă, suverană și independentă, a știut și știe să-și rostască cuvîntul în istorie, să-și apere cu demnitate glorioasele tradiții moștenite, dobîndite prin munca sa și dăruite lumii fără ostentație, ci cu bucuria aceluia care cunoaște soarta și obligația unei națiuni și a unui popor pe această planetă, în contextul acestei lumi contradictorii, a unei lumi însă în care viitorul aparține forțelor progresiste revoluționare ale socialismului și comunismului.

Clădindu-și viața pe înaltele principii ale Partidului Comunist Român, care aplică cu fermitate tezele marxism-leninismului, fapt pe care îl putem releva cu și mai mare pregnanță acum, când poporul român, națiunea socialistă a parcurs un drum strălucit spre ceea ce se cheamă făurirea unui stat cu o economie în continuă dezvoltare, cu un cuvînt hotărîtor în politica internă și externă, pe care acest popor îl rostește prin reprezentantul său, Partidul Comunist Român, în frunte cu secretarul general, fiul eminent al durabilității poporului acestuia în istorie, cu demnitate și hotărîre, expresie a ceea ce reprezintă astăzi Republica Socialistă România în marea familie a popoarelor lumii.

Victoriile dobîndite pe toate tărîmurile social-politice, pe plan intern și extern sînt dovezi elocvente că pentru ceea ce atîția fii au luptat în ilegalitate, că pentru ceea ce atîtea acte revoluționare s-au săvîrșit, ele și-au avut rostul și împlinirea în istorie. E destul să ne întoarcem la România anilor 1944, o țară pustiită de război pe care o moșteneam de la un regim burghezo-moșieresc, corupt și incapabil să ofere o perspectivă omului și poporului acestuia, un regim a cărui expresie era înapoierea socială și culturală.

De aici am pornit tovarăși! De la o țară ruinată, de la un popor dezamăgit, în care elanul și flacăra vie a comuniștilor a însuflețit orizonturile ce păreau închise pentru totdeauna.

Pentru a înțelege drumul parcurs de la primele acte revoluționare, instaurarea regimului democrat-popular, reforma agrară, naționalizarea bunurilor vîndute unei minorități trădătoare ce pusese țara la dispoziția străinătății, de aici, de la însuflețitoarele brigăzi ale tineretului, de la Agnita și Botorca, de la primul baraj ce a dat țării lumină, de la prima uniune a pămînturilor care a cimentat alianța

dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, aducînd pîinea și pacea pe mesele noastre, de la litera sfîntă care, scrisă cu stîngăcie de acest popor, pornit pe calea culturii, i l-a dăruit pe Eminescu, pe Bălcescu, de aici la marea industrie socialistă de astăzi, la Porțile de Fier sau la Lotru, iată ceea ce a însemnat în atît de sumare cuvinte, făurirea Republicii Socialiste România.

Nu poți în aceste clipe festive, cînd te întorci să-ți aduci lauda propriului tău popor pentru spiritul său de sacrificiu, pentru munca sa plină de abnegație, nu poți să nu marchezi clipele grele prin care ai trecut împreună cu națiunea ta, să nu arăți semnificația profundă a Congreselor al IX-lea și al X-lea ale Partidului Comunist Român, pentru că noi nu am făurit numai o republică care este mîndria noastră astăzi în lume, ci noi am dat o expresie a ceea ce înțelegem prin democrația socialistă, am arătat lumii întregi modul în care dorim și vrem să trăim.

Mi-e gîndul acum la cei care nu mai sînt printre noi, care au visat la această republică. Mi-e gîndul la Horia și Iancu, la cei adunați la 1 decembrie 1918 pe Cîmpia Libertății să serbeze Unirea țării într-o hotare, mi-e gîndul la comuniștii căzuți, uciși mișelește în închisorile regimului burghezo-moșieresc, la atîția fii ai acestui popor, căzuți în asprele bătălii de clasă, care au marcat primele etape ale marii noastre revoluții străbătute în atît de scurt timp pentru ca noi să putem deveni noi înșine, pentru ca noi să fim expresia voinței noastre în viitor.

Anii din urmă au adus momente strălucite care au deschis noi perspective republicii noastre. Plenara Comitetului Central din noiembrie 1971, care a accentuat calea formării omului, întăririi conștiinței sale ideologice și culturale, ridicării nivelului său general de cunoaștere pe măsura acestei republici și a acestei patrii, mai apoi Conferința Națională a partidului, care a subliniat încă o dată cu tărie importanța acestei Plenare, recente Hotărîri ale Marii Adunări Naționale cu privire la echitatea socialistă, la lărgirea democrației și a controlului muncitoresc, dovedesc încă o dată că această sărbătoare a patrii noastre este doar un moment, un moment de muncă și luptă mai departe, pe o singură cale, pe care ne-am pornit cu toții, comuniști și necomuniști, dar trup și suflet alături de Partidul Comunist Român, de secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pentru ca România să-și împlinească toate rosturile de cînd ființează în istoria popoarelor, în istoria acestei planete — singele calde ce ne unește inimile — de cînd ființează această națiune, acest cuvînt, care se numește România.

Laudă poporului român, laudă poporului meu, în fața căruia mă înclin cu a-dîncă plecăciune, căci ce-aș putea fi eu, cronicarul acestei vremi, fără faptele sale, fără jertfele sale, fără înalta sa umanitate, într-un cuvînt, fără măreția sa?

Am totul de la acest popor. Iar rostul meu este acela de-a i-l restitui înșutit, cu aceeași dragoste cu care dinsul m-a făurit pe mine.

ROMULUS GUGA

ARMONIE

efigie

MARA NICOARĂ

cîntec pentru țară

Bobul are formă de inimă
Lanul are forma ta, Țară.
Din orologii vine sărbătoarea
Sub steaguri roșii intră în cetate.

La școala păsărilor nu am învățat
Dar singele meu știe zborul,
Cînd patrie cu numele tău strig
Pămîntul, oamenii, florile, norul.

Chiar de voi trece peste podul lumii neștiută
Un tînăr plop în vînt de primăvară
Chiar de-mi va fi orbita o iesle pentru flori
Mai dulce decît pîinea mi-e numele tău, țară.

Pe degetele mele păsări albe cresc
Dar toamna, cu căruța ierbii-și încep călătoria
Eu voi rămîne veșnic un soldat la poarta
de pămînt a țării

Cîntîndu-i numele de ROMÂNIA!

DAN CULCER DESPRE

VIAȚA LITERARĂ

MIRCEA MICU

Patima

Editura Cartea Românească, 1972

Romancier născut peste noapte dintr-un autor de proză și dintr-un poet notabil, Mircea Micu reia firul unei tradiții aparent uitate: povestirea romantică de aventuri. De la Grădina la V. Voiculescu acest filon deosebit de bogat a fost exploatat cu intermitențe (*Moara cu noroc*, de pildă) și arareori dus la desăvârșire, pretextele fiind mai adesea epoci istorice pline de neprevăzut și nu o istorie imediată.

Prin excelență romantică tema răzbnării, a pedepsei dincolo de legea scrisă, pornită dintr-o rezistență la lege a pământului sau o crudă tradiție talionică, mai poate fi regăsită în *Baltagul* lui Sadoveanu. Cadrul romanului lui Mircea Micu este o zonă de graniță cu excoicii și contrabandișii ei, într-o vreme tulbură, spre sfârșitul războiului și imediat după el, vreme puțin cunoscută istoriei și nouă, puțin cercetată de romancierii. Excepțiile nu reușesc să reconstruiască acea senzație de răsturnare a valorilor, de nesiguranță, de coexistență a contrariilor pe care o presupune orice epocă postbelică. Nici romanul lui Micu nu și propune ceea ce s-ar numi, în limbajul realismului cu adjective, o frescă. Unghiul de vedere e îngustat și supus unei psihologii obsesive care organizează acțiunea.

În șirul de gesturi presupus de organizarea minuțioasă, ca răbdare de paianjen, a răzbnării, se strecoară scene de un pitoresc savuros (venirea caravanii cinematografice cu iz milenarist, ca după orice catastrofă, a lui Dringler) sau de o coloratură erotică vinjoasă.

Intreaga acțiune ca și existența personajelor e determinată de polaritatea și impunitatea a Bătrinei care vrea să războie moartea lui ei pe front, moarte întâmplătoare de care, în viziunea ei, se fac vinovați cei ce i-au trimis acolo, adică funcționarii statului. Personajele sunt construite pe cite o dominantă, acțiunea se bazează pe suspensul realizat prin amănare, prin țoarea plutitoare a amenințării, prin incertitudinea finalului, prin senzația de oesie concentrată pe care o lasă Bătrina învingându-și boala pentru a servi un fel de destin justițiar. O singură relație compensatorie: ciudată iubire a Bătrinei pentru Alimandru, contrabandistul reprofilat, de care o leagă scopul comun (pedepsirea vinovaților) și bărbăția acestuia (complementară cu firava vitalitate a fiului mort).

Viziunea romantică ține de timp și mediu, de o tehnică a tainei și o miză pe coincidențe, de intervențiile autorului în precizarea unor cadre pitorești (galopuri noaptea, clădiri izolate în pustă cu misterioase femei frumoase, nevăzute de nimeni) dar elemente naturaliste (fără exces) vin să echilibreze prin forța lor de șoc pericolul unei tipologii și viziunii exclusiviste (jocul de cărți, beția, ospățul de la Broscoiu, cheful din crișma Bătrinei).

Cartea se lasă citită ușor pentru că povestirea e în primul rind lineară, cu scurte și rapide memorării, iar cele două planuri (întâmplările văzute prin prizma copilului, personaj-narator și întâmplările „reale”, adică reconstituite de un narator mai puțin subiectiv) se succed fără complicații prea mari în mixaj. De aici și buna primire pe care i-a acordat-o critica care a răsuflat ușurată după o lectură, în fine, mai puțin dificilă. Se povestește cu plăcere, după tipicurile normale și deja experimentate, fixându-se un cadru, descriindu-se un om, construindu-se un dialog cu minimum de comentarii, fără intervenția unei memorii lacunare care își autocomentează lapsusurile și fără crispări în fața convențiilor stabilite. Autorul intervine, știe cite ceva despre personaje, își manifestă atitudinea față de ele, are capacitatea de a crea scene, atmosferă. Cartea seamănă cu o întoarcere la izvoare și pare să fie o expresie a încrederii în mijloacele tradiționale, în ultimă instanță, o expresie a încrederii în „literatură”.

S-ar mai putea vorbi de o tradiție a literaturii ardelenice în care se așează, prin o anumită sobrietate, cartea aceasta. Mi-am amintit, citind, de nugele lui Pavel Dan, de *Arhanghelii* lui Agribceanu, de acei oameni tăioși, țepoși și întunecați, cu patimi și răbuniri pătimașe, o lume dirză și crudă care înțelege ce poate și ce vrea din evenimentele istorice care se petrec alături și cu care ia contact într-un mod distorsionat. Căci raportul dintre individual și general se arată a fi complicat, destinele se încadrează în istorie după legi proprii și eroismul apropierei de eveniment se pierde în complicatele raporturi interumane, determinate doar parțial de istorie, și într-un tîrziu. Căci uneori în comunitățile izolate istoria nu este decît pretextul declanșării unor drame simțite ca drame personale, într-un lanț causal rupt.

Iată o carte bine scrisă, curat. Este probabil că ea va fi urmată de altele care vor defini începutul unei cariere de prozator. Debut normal, foarte sigur. Buna primire îi va încuraja pe autor să persevereze.

VALENTIN ȘERBU

Expediția

Editura Cartea Românească, 1972

Romanul lui Valentin Șerbu (autor și al unui volum de proze scurte intitulat *Provinciale*) s-ar putea numi un roman picaresc, bine scris. El este un roman deschis pentru că destinul personajelor nu se încheie odată cu ultima pagină a textului. Nici nu există cuvîntul *sfrîșit* pus la capătul complicatului periplu. Ni se sugerează cu ultimul rînd al cărții posibilitatea unei reluări, în alt timp, a peripețiilor („La primăvară vom porni iar la drum, la un drum mai lung poate, mai plin de peripeții.”), caracterul lor ciclic, repetabilitatea experiențelor, eventuala lor identitate, asemănare. Personajele aparțin unei categorii de paria așa cum într-o structură socială pot exista privilegiatii sau indivizi medii. Atmosfera cărții este una a paraginei, în afara așezărilor populate de oamenii obișnuți. Peisajele sau incintele în care se petrece acțiunea sînt acelea ale unei margini de oraș, în hanuri ciudate, părăsite, locuite uneori de bețivani, populate de exstudenți, prin rîpi de gunoale, prin locuri sterge și arse de vînturi uscate, în camere murdare sau printre obiecte ieșite din uz adunate cu o insistență de esență maniaca. Oamenii sînt întotdeauna infomețați, beau spirt sanitar, sînt jegoși și incapabili să la hotărîri rapide. O viziune clovnescă, o lume de circari ambulanzî. Aș fi fost tentat să spun că e lumea lui Beckett transplantată pe meleaguri orientale, balcanoide, dacă n-aș ști că asemenea personaje există printre noi. Se pot face tot felul de calcule cu privire

la frecvența lor la mia de locuitori, la modul cum sînt recuperabili de către societate sau irecuperabili. Oricum, ele există. Și dacă ar fi un singur individ de acest fel, șansa de a se găsi cineva să scrie despre el trebuie luată în considerare. Căutarea romanului total pusă și repusă în discuție, nu înseamnă reprezentarea cenzitară sau de alt gen a diferitelor categorii sociale, tipologii sau meserii în paginile unei singure cărți. Literatura propunînd structuri unitare își poate îngădui această punere între paranteze a unei realități, fragmentară ca orice realitate literară.

Personajelor lui Valentin Șerbu le place să filosofeze, își motivează stările sau acțiunile prin sisteme de argumente, repetate cu încăpăținare pînă la obsesie. Fiecare este construit pe o dominantă. Ele acționează în grup sau pe cont propriu în această simbolică expediție în căutarea comorii. Primul grup e format din domni Pastor, Fieancu și Niță.

Al doilea grup e format din frații Bulat, indivizi întreprinzători și fără scrupule, spirite practice, pragmatice.

Un lup singuratic — excoecul Bocancea, preocupat de tranzații marunte, trăitor din expediente.

Construcția cărții urmează schema obișnuită a prezentării și punerii în mișcare, rînd pe rînd, a personajelor. După un număr de capitole dedicate unui grup povestirea intreruptă a celuiualt se reia prin recordări succesive de genuri: I/A; II/B; III/C; IV/A; V/B; VI/C; Firește, la un moment dat există un capitol al întîlnirii tuturor.

Apoi altul care explică punctul de pornire. Căutarea comorii este o nevoie de acțiune. Sub zodia grotescului stă tot romanul lui Valentin Șerbu. În această privință cartea este extrem de unitară și doar efectul obișnuit prin acumularea excesivă a amănunțelor sordide, devaforizează, prin suprasaturare, impresia profundă de coerență. Lumea aceasta e izolată, ea e o enclavă în masa unei alte lumi, presupusă, normală, departată. Intre ele nu există decît firave relații. Existența personajelor consumată paralel se caracterizează printr-o fraudă. Ei sînt așa și nu altfel nu pentru că au fost făcuți să fie, pentru că cineva i-a împins spre stadii parazitare sau pentru că date psihice fundamentale îi motivează astfel. Nu se produc evoluții, modificări, crize, extaze, revoluții. Într-un singur pasaj se întrevide o explicație, parțială sau voit lasă: „Dacă stau aici, în această magherniță, ispășesc pe semne păcatele înaintașilor mei, despre care am auzit că au săvîșit multe nelegiuiri”. Mocirloasă și obsesivă, viața lor se consumă între cuvinte găunoase și instincte.

Deși nicăieri în roman autorul nu-și manifestă direct atitudinea față de personaje ci le îngăduie să existe, o astfel de atitudine e subînțeleasă și evidentă. E unghiul de vedere al minutorului de marionete care, manevrînd sforile și vorbind cu glas schimbant pentru fiecare din ele, le poate lăsa să cadă inerte, disprețuindu-le, pentru că nu au voce proprie, pentru că folosesc cuvinte mari care le aparțin sau al căror sens primordial a fost pervertit demagogic. Roluri impuse și nu asumate.

O carte este o călătorie, spune undeva autorul, și orice călătorie implică un risc. Riscul călătoriei lui Valentin Șerbu este abstractizarea excesivă, miza pe ambiguitatea unor raporturi dintre personaje, acumularea în exces, demonstrația prea simetrică, teza.

ROMULUS GUGA

Viața postmortem

Editura Cartea Românească, 1972

Cartea aceasta este un act de acuzare. Într-un proces, dintre cele mai radicale, intentat dușmanilor revoluției sociale, dușmanilor ei cei mai periculoși, cei care îi folosesc cuvintele pentru a-și acoperi interesele meschine. Personajul central este un delator, unul dintre aceia care și-au căutat motivații exterioare pentru a-și acoperi propria murdărie morală. Cartea este, în primă instanță un elogiu, adus revoluției care știe, sau trebuie, în momente de maximă tensiune și luciditate să elimine aceste excrescențe maladive din trupul său. Sensul acestei operații de cauterizare este pozitiv.

Avem de-a face cu o dedublare schizofrenică a omului social, cu un refuz și o refulare a purității jinduite, cu o acceptare a unor false motivații generate de teamă. Intregul text are semnificația unei smulgeri a măștii purtate totuși cu o conștiință tragică. Personajul principal este o mixtură greu de definit între impostură, lașitate, ignoranță, conformism și o nevoie funciară de adevăr, de puritate, care răzbate, din adîncurile mocirloase ale acestei ființe degradate, în momentul necesar, imprevizibil și ineluctabil, al judecării, al crizei de conștiință. Personajul caută motivații pentru lașitate, motivații comode răsturnate ușor acum. El nu se mai iartă nu pentru că n-ar mai găsi pretexte și motivații ci pentru că această judecată a conștiinței, eliberată pentru o clipă, nu este o judecată a individului.

Personajul rămîne totuși odios și explicațiile sale nu sînt convingătoare pentru că există (subînțeles) cîndva, la început, un moment al opțiunii și duplicitatea schizofrenică a unei existențe nu poate dăinui. Ea se va năruî în delir și într-un fel de sinucidere rituală. Sfrîșitul său e tragic în măsura în care istoria își permite să accepte acest calificativ, în măsura în care tragicul este implicat în istorie. Personajul face parte deci dintre aceia care se supun istoriei, dar este îndepărtat fără nici o remușcare. Remușcarea le rămîne doar lor și doar atunci cînd înțeleg că au fost instrumente și nu brațe minuitoare. Adaptabilitatea acestor personaje, masca purtată cu fățărnicie, le face dușmănoase ideii unei revoluții care nu mai este indiferentă la calitatea mijloacelor folosite. Dar analiza calității mijloacelor și a instrumentelor folosite este dificil de realizat în perioada primei mișcări, în generala criză de timp, în vremea deciziei obligatorii și rapide.

Acesta e sensul general al acestei cărți, dificilă de realizat, ceea ce explică dacă nu motivează unele inegalități ale ei.

Se repune în discuție, a cita oară, prioritatea gesturilor revoluționare. Personajul principal optează la un moment dat, în dialogul său amar cu propria conștiință sau cu conștiința colectivității, pentru o revoluție care să înceapă prin modificarea omului, căci fără această modificare fundamentală urîțenia interioară, instinctual vor fi victorioase. Lumea are nevoie de oameni noi pentru a se reînnoi. Dar puritatea nu contrazice oare, nu încătușează printr-un rigorism moral inuman diversitatea umană, personalitatea contradictorie a ființei, încurajînd fariseismul, impostura morală? Un anume idealism rupt de practica socială viciază această invitație, neașteptată în gura personajului, la reformă morală. De aici scizura dintre acțiune și ideal, refutat prin întîmplări, copleșit de implicabilul necesității. Un destin contorsionat care se sfrîșește în clipa în care analiza lucidă la care se supune de bunăvoie, sau la care îl supune istoria și colectivitatea, îi clatină convingerile, motiva-

țiile, îi aruncă în față adevăruri insuportabile pentru un om, dar care trebuie suportate și sînt necesare colectivității.

Punînd pe seama societății propriile sale slăbiciuni, explicîndu-i-se că ele zac în sinea lui, personajul săvîrșește greșeala de a se înfrunta în dialog cu citeva concepte, abstracțiuni față de care nu are nici o șansă de a leși învingător.

Care este cadrul convențional al dezbaterii? O circumumă în care personajul principal poștește înaintea unui moment notărilor în viața sa, un fel de împlinire a dorinței sale de putere și a complicatelor și josnicilor manevre înfăptuite pentru cucerirea ei. Se învînește aici cu Cheinerul, cu Zizi, femeia care se vinde pentru o pereche de mititei, cu Judecătorul, alias conștiința sa lăsată pe neașteptate să vorbească. E o judecată severă, fără martori, petrecută în interiorul chinuit al unei ființe care a fost marcată lent de succesive traume (fie ele psihice, sau morale), care și-a construit o carapace de egoism și dispreț pentru semenii săi, care a operat cu mijloace folosite fără nici un fel de scrupul și care în acest moment privilegiat și rar al judecării își rememorează existența amestecînd în aburul unei beții sinistre planurile trecutului, ale realului prezent și ale conștiinței într-un amalgam perfect omogen, fără tranziții marcate, sub presiunea unei atmosfere de coșmar lucid totuși.

Scenele sînt de o mare violență și duritate, sub imperiul exasperării, într-o dezbateră din care nu există nici o scapare. O anumită cruzime a acestei disecții pe viu unică evenimente situate la mare distanță în timp care se suprapun în expuneri succesive și dinamice pe aceeași peliculă ultrasensibilă. Am spus peliculă: multe dintre scenele cheie, scrise cu un accent deosebit nu atît pe analiză cit pe comportamentul semnificativ, au un puternic caracter vizual, mi-aș îngădui să scriu — filmic. Să recapitulăm citeva: ospățul de la fermă, mai bine zis orgia terminată cu sinuciderea orbului îmi aduce aminte de filmul lui Bunuel, *Viridiana*; coșmarul cu fotografii lumii, scena în care tatăl se prezintă a un program de dansuri populare marcînd prin ridicol modul său de a înțelege adoptarea la imperiativele lumii noi; scena de dinții în care personajul principal se leapădă de soția sa, acuzată peste noapte că ar avea o origine socială nesănătoasă și mai ales nedecarată, pentru a-și salva șansa de a pleca în străinătate la studii; scena dovedirii inexistenței unui om prin schimbarea succesivă a punctului de observație, călătoria pe acoperișurile roșii ale orașului în căutarea purității copilăriei, scenele cu Zizi în circumumă și bucuria ei de a fi tratată cu friptura pe care o visase o viață, moartea simbolică a personajului principal, și cu el moartea judecătorului amenințat și el de o judecată severă, în grupa plină cu apă de pe teritoriul unui șantier.

Intre aceste scene și alte cîteva figurează în chip de texte de legătură unele meditații exprimate în dialogul (convențional) dintre personaj și conștiință, care păcătuiesc prin grabă, prin rursursuri abrupte care sînt chemate să echilibreze ripicit densitatea de semnificații negative a scenelor principale. Se simte uneori existența unor salturi, unor căderi, o convenționalitate exagerată, o prea mare încredere în marcejele comportamentiste care nu pot înlocui nuanta, dezbateră profundă a unor sensuri și întîmplări. Scrierea aceasta reușește totuși să topească la temperatura obsesiei toate succesele întîmplării relatate cu răceală, cu „roată săbatică”, ca și neglijențele stilistice, într-un aliaj dur.

Densitatea evenimentelor e marcată printr-o modificare a vremii, printr-o succesiune vertiginosă a ploii demențiale și a secetei istovitoare care învăluie, rupînd-o din izolarea sa ferită, circumumă în care se desfășoară judecata. Sub semnul incertitudinii realului și imaginarii sînt intervertite, curg, se înlocuiesc, în același pasaj, reciproc.

Vina personajului este crima morală, responsabilitatea prin incuviințare. Motivația și mobilul acțiunii sale: frica înșoșoare. El se arță într-o rețea de semnificații, de legături inextinguibile între cauze individuale.

Am spus la început că acest roman este biografia unui delator. Afirmăm că se pare acum simplistă. Nu e vorba de un simplu delator, cum nu e vorba de un simplu instrument în mina cuiva. E un om care se teme de moarte, care dorește să trăiască bine, care își iubeste și își disprețuiește părinții în aceeași măsură, care suferă traume erotice într-o pubertate ultrasensibilă, care preia fără discernămint mijloace care i se puneau la dispoziție pentru o ascensiune socială rapidă, un om care făptuiește gesturi (reprobabile etc) fără să le cunoască (bănuiască) consecințele posibile, în ultimă instanță un personaj mult mai greu de judecat și de definit decît părea la prima vedere. Autorul nu-l găsește nici circumstanțe atenuante dar nici nu-l poate acuză doar pe el. Dacă acceptăm convenția propusă ca o premiză valabilă ea nu mai poate deranja. În definitiv, chiar dacă nu e nouă, nu e cu nimic mai bună sau mai rea decît altele asemenea.

În ultima analiză ea servește scopului pentru care a fost folosită: spunerea unor adevăruri crude despre acest tip de personaj, supunerea lui unei judecări totale dar nu împărțiale.

Iată această a doua carte de proză a lui Romulus Guga. N-aș putea-o numi o scriere perfectă. O anumită senzație de insatisfacție m-a urmărit multă vreme după terminarea lecturii. Dar nici nu știu dacă aș putea motiva nevoia de perfecțiune. Știu că paginile ei m-au răscolțit. Că este o lectură incitantă care nu te poate lăsa neimplicat. Existența acestui personaj și a timpului trecut care l-a generat nu este numai o ficțiune ci mă obligă să gîndesc asupra raporturilor dintre dinamica socială și destinele individuale, asupra caracterului moral al deciziilor noastre, asupra mijloacelor pe care le punem în funcțiune pentru atingerea unui scop, asupra caracterului scopului, asupra capacității și dreptului nostru de a judeca faptele altora.

★

Închei aici un an și trec într-altul fără să am ceea ce se numește conștiința datoriei împlinite. Fenomenul literar contemporan este mult mai complex decît am putut să-l înfățișez. Selecția a fost uneori, poate, arbitrară, afirmația sau negația prea violentă. Multe cărți bune uitate, multă maculatură rămasă nesancționată. Ar fi poate necesar un bilanț, așa cum se cuvine, dar anul calendaristic încheindu-se curînd, nu se termină cel literar. De la proclamarea Republicii au trecut 25 de ani, 28 de la Eliberare, ani bogăți în domeniul artei, ani de împliniri, experiențe, viabile sau nu. Bilanțul, mai dificil de realizat, nu s-a concretizat încă în acele lucrări teoretice și în acele scrieri de istorie literară, memorialistică, eseistică, în acele analize complexe care ar fi fost datorate să reconstituie profilul vremii și artei noastre. Vom pași în noul an plătindu-ne datorii, multă vreme și nejustificat amînat. Aștept deci istoriile literare promise, marile romane, eseurile care să ne convingă că avem condele scriitoricești care știu să scrie nu numai despre literatură ci și despre complexe probleme curente ale societății noastre, despre raporturile dintre idealuri și ucronii, despre subtila întrepătrundere a adevărului istoric cu cel politic sau artistic, studiile concrete de sociologia gustului, de sociologia valorii. Trebuie să recalificăm termenii, să descalificăm acele concepte care nu mai acoperă realitățile, să ne restituim ideile în presupusa puritate inițială. Să întîmpinăm deci anul care vine cu fețele curate, ligavi și fericiți, în dorința unei veritabile palingeneze.

SERAFIM DUICU despre istoria literară

ȘERBAN CIOCULESCU

aspecte literare contemporane

Ed. Minerva, 1972

Intr-un masiv volum este adunată o bună parte din recolta activității de critică a decanului de vîrstă și de autoritate al criticii noastre actuale, activitate desfășurată în paginile revistelor interbelice. Materialul este dispus în trei părți: „Aspecte lirice” (care reia, amplificat, volumul de „Aspecte lirice contemporane” din 1942), „Aspecte epice” și „Aspecte critice”. De la început, autorul avertizează că „nu-și revendică nici calitatea de eseist, nici aceea de creator, deoarece nu consideră critica un gen literar”... Criticul, în concepția lui Șerban Cioculescu, „nu face literatură, ci o comentează numai”. Comentariul implică un demers explicativ sau descriptiv. Cînd publicul nu mai crede în critică, înseamnă că ea s-a abătut de la aceste rosturi de prim ordin, și vinovați sînt numai criticii. Menirea ei este „de a urmări adevărul și de a risipi confuzia”, fiindcă, „în fața mării diversități a fenomenului literar,

criticului e dezorientat”. I se cere criticului să aibă „o pregătire mai îndelungată, posibilitatea de raportare a operei la sfera artei naționale — și, pe cît cu putință, la sferele altor culturi — în sfîrșit, o bună credință desăvîrșită. Nimic nu e mai detestabil, în exercitarea profesiei critice, decît rezerva mintală, insinuarea, eufemismul...”. Stadiul următor explicării și descrierii este formularea judecății de valoare care s-ar situa „în miezul actului critic”. Alunecarea asupra ei este și ea detestabilă. Valoarea s-ar substitui sporului de sensibilitate, deschiderii de noi orizonturi, adîncirii cunoștințelor noastre asupra omului ori societății pe care le-am cîștigat din contactul cu opera de artă. Scopul practic urmărit de critică e acela de a desprinde operele de talent de masa publicațiilor și de a le revela frumusețea. „Elogiul convențional, amabilitatea, complzența” — iată cîteva din relele serviciilor pe care le poate aduce criticul scriitorului. Acestea sînt, în linii mari, coordonatele profesiei de credință pe care și-o formula Șerban Cioculescu încă din 1938. Cu asemenea armătură axiologică pornea la „deschiderea” poeziei noastre ermetice reprezentată atunci de Arghezi, Blaga, Barbu și Viinea, propunînd drept „cheie” pentru înțelegerea acesteia, „simpatia” iubitorului de poezie. Fin degustător al licorilor tari ale lirismului românesc din epocă, Șerban Cioculescu „se împărtășește” cu poezia lui Arghezi, Blaga, Bacovia, Philippide, Goga, Voiculescu, Pillat, are rezerve față de aceea a lui Matei Caragiale, Demostene Botez ori S. Tzigara-Samurcaș și respinge categoric pseudopoezia ca cea practică de o Lucreția Petrescu. Cu prozatorii lucrurile stau tot sub semnul afirmării categorice a talentului cînd e vorba de Rebreanu, H. P. Bengescu ori Cezar Petrescu, a reținerilor, în cazul unor romane mai slabe purtînd semnături glorioase (Arghezi, Lovinescu) sau a respingerilor, tot categorice, în cazul unor Al. C. Manolache, Al. Cartoian. În cîmpul criticii, Șerban Cioculescu se află „în familie” și demonul contradicției pare a se afla aci pe un teren propice. O înfruntare a detractorilor lui Caragiale, cîteva încrucișări de spadă cu ultimul purist, Timoleon Pisani, cu temutul Iorga, cu C. Fintineru, cu Caracostea, cu „tracomania” lui Dan Botta (conceptul îi aparține!), demascarea falsurilor lui O. Mînar ș. a. — sînt tot atîtea pagini în care polemismul își desfășoară, în ținută urbană, o argumentație imbatabilă, cînd desco-

peră punctul nevralgic la preopinat. Prin caracterul ei, această secțiune este cea mai vivanță.

Analist fin al resorturilor intime ale actului creator, cultivînd amănuntul revelant în ordine estetică ori morală, raționalist și combativ, Șerban Cioculescu oferă prin această antologie o veritabilă panoramă a literaturii noastre interbelice, căreia îi lipsesc doar ligamentele, „datele” disciplinei și „nexusul epic” pentru a fi o istorie literară.

P. S. O eroare gravă de tipar s-a strecurat la pag. 694, repetată și la tabla de materii. Titlul exact al articolului este: „Critica și militantismul” (în loc de „militarismul”) și a apărut întîi în „Kalende”, anul II (1943), nr. 6—7 (iunie—iulie), p. 50—54.

GEORGETA HORODINCA

d. anghel, portret în evantai

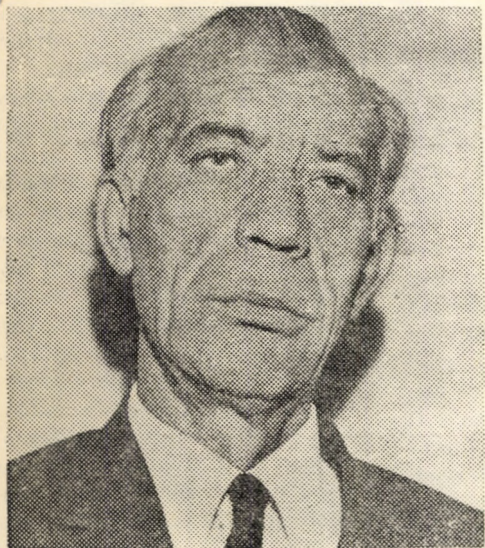
Ed. Cartea Românească, 1972

Nu din interes istorico-literar se apropie G. Horodincă de personalitatea lui Anghel, ci, cum mărturisește, din pasiune. Șerban Cioculescu în 1945 și T. Vărgolici mai tîrziu, exploraseră viața și opera poetului, încît el se preta pentru orice speculație critică. Stăpînind întregul material aflat în legătură cu Anghel, G. Horodincă își propune să re-construiască un posibil portret al poetului florilor, portret care s-ar organiza structural sub imaginea evantaiului, într-o mișcare sistolică și diastolică, viața destrămîndu-l iar poezia avînd menirea de a-l reorganiza. Biografic, el ar face parte din rîndurile moșierimii, dar e un „neintegrat” fiindcă de timpuriu manifestă simpatii socialiste și s-ar fi orientat spre poezie „din aversiune față de mercantilismul și materialismul tern al mediului social în care a văzut lumina zilei”. Din perspectivă mai intimă — și aici demonstrația autoarei este seducătoare — el nu moștenește spiritual doar pe maică-sa, cum s-a spus, ci și pe ta-

tăl său, sub latura practică a vieții. Fie din spirit de opoziție, fie în ambiția de a construi mituri, fie în setea de real și de a vedea lumea și „altfel”, fie în încăpățînarea și perseverența de care a dat dovadă nu de puține ori, glasul tatălui, om practic, se făcea auzit în gesturile fiului. Sintetizînd două firi contrare, el însuși era un ghem de contradicții, o ființă aparte, un „ales”, care a căutat fie în prietenii, fie în dragoste, fie în poezie să-și echilibreze, prin compensație, structura intimă. Privit cu acești ochi, poezia sa, construită din reverie decantată la maximum, concentrată asupra cîtorva mituri (trecutul, grădina, copilăria, visul) și dominată de dragoste, moarte și de condiția însăși a poeziei, l-ar plasa pe autor în vecinătatea mitului lui Narcis, prin care „umanitatea a exprimat, încă din copilăria ei, fascinația și primejdia frumuseții în sine”, frumusețe gratuită, fatală și funestă. Cînd nu mai e gratuită, ci își extrage seva din real, din social, ea ar sta sub cerul lui „Hefaios”, zeul și făurarul, ipostază în care poetul dă contemporanilor lecții usturătoare, înfățișîndu-se modest, ca lucrător, dar violent. Așa stînd lucrurile pînă acum, altă ipostază, cea de „artifex”, ar reflecta „creația în propriul ei creator”, prilej de analiză strînsă a artei poetice a lui Anghel.

G. Horodincă își bazează întreaga demonstrație mai ales pe proza lui Anghel, dînd uneori prea mult credit amintirilor și însemnărilor autobiografice cam „fantaziste” ale poetului. Dacă acestea tot mai pot fi luate de bune, apoi cele ale Nataliei Negru, fatala Heliantă, sînt de privit cu circumspecție, știut fiind că ea a vrut să apară în ochii posterității, sub raport moral, în niște culori ceva mai roze decît cele reale. La lectură, am avut impresia că autoarea îl cam frustrează pe Iosif de contribuția la „Caleidoscopul lui A. Mirea”, punînd totul pe talerul lui Anghel și e cam dură, în cîteva locuri, cu Ilarie Chendi, care n-a fost „consătean” cu Emil Isac.

Demonstrația autoarei e însă de o deosebită acuitate psihologică, divers argumentată, reușind să convingă asupra unui Anghel posibil. Faptul în sine arată că puterea de seducție a poetului se păstrează încă și, după atîția ani, continuă să facă victime. Georgeta Horodincă e, în acest sens, o Heliantă a pasiunii intelectuale.

Tovarășe rector Szabó Lajos, la împlinirea a 60 de ani, vă rog să primiți felicitările cititorilor revistei Vatra. Cu acest prilej, vă rugăm să rememorați cîteva momente semnificative din viața și activitatea dv.

Inițial, m-am pregătit să devin profesor. Iată-mă însă activînd de mai bine de două decenii ca om de teatru, educator și conducător al unei instituții teatrale. Mai puțin timp mi-a rămas pentru o altă ambiție, aceea a prezentării lumii din jurul meu în piesa de teatru. Dar, să revin asupra începutului.

După cei doi ani în care am funcționat ca profesor la Zalău au urmat anii de inițiere, în teatru, petrecuți la Budapesta împreună cu Tompa Miklos, de parcurgere a diverselor trepte ale vieții „misterioase” a teatrului, ca referent, regizor tehnic etc. În 1941, deveneam secretarul literar al teatrului din Cluj și, imediat după Elibe-

rare, în 1946, odată cu înființarea Conservatorului, aveam să mă dedic activității instructiv-educative a viitorilor actori.

După cîte știu, primele dv. succese literar-artifice, datează din aceeași perioadă a începuturilor.

În adevăr, am scris și am montat pentru prima oară o piesă de teatru în anul 1943. Mult timp după aceea nu am avut răgazul să mă ocup de scris, ocupîndu-mă îndeaproape de probleme profesionale și organizatorice în cadrul Institutului de teatru, mutat între timp la Tîrgu-Mureș. Începînd cu anul 1954 reveneam la dramaturgie prin piesele: Menekülés (Fuga), Családi fészek (Cuibul familial), Hosszú áldozat (Îndelungatul sacrificiu), Otthon szigete (Insula căminului). În 1962 s-a creat Studioul și am avut din nou o perioadă de muncă intensă... Abia în vara acestui an am izbutit să scriu o nouă piesă.

Am rugat pe dramaturgul Szabó Lajos să împlinească cuvenita curiozitate a iubitorilor creației sale.

În montajul aproape cinematografic al celor 15 tablouri ale piesei, urmăresc evoluția unui om de-a lungul a douăzeci de ani, fundalul prefacerilor sociale profunde de după Eliberare. Personajul principal este un activist de partid ce nu a dat niciodată înapoi în fața sarcinilor ce i-au fost încredințate în diferite împrejurări concrete ale activității sale. Viața sa îmi

oferă însă și surprinderea unui destin uman. La un moment dat el va ajunge să nu-și mai găsească locul și rostul său în mediul ambiant; reîntorcîndu-se în satul natal va găsi o lume profund transformată dar nu se va stabili nici aici, pornind mai departe în căutarea locului unde munca lui are eficiența cea mai mare...

Ar fi interesant să ne spunefi părerea dv. despre nivelul artistic al teatrelor maghiare din țară.

În primul rînd, între cele 6 teatre care prezintă spectacole în limba maghiară nu se realizează întotdeauna o relație de colaborare. În al doilea, mă voi referi la lipsa unei activități regizorale care să satisfacă exigențele actuale.

Tînărul actor, căruia în Institut i se impune necesitatea unei continue munci de auto-perfecționare, odată ajuns în teatru nu mai este îndrumat în acest sens. Ca atare, regizorii își rezumă munca numai la montarea spectacolelor, neglijînd în majoritatea cazurilor factorul educației actorului. Trebuie totuși să subliniez că există și excepții dar fenomenul semnalat mai jos este general pentru teatrele maghiare. Noi sîntem adepții unei concepții realiste privind creația teatrală însă nu negăm niciodată importanța varietății mijloacelor de care trebuie să dispună interpretii pentru a o realiza. În concluzie, consider că teatrele neglijează de foarte multe ori exigența spiritual-artisti-

că de care trebuie să dea dovadă actorii lor.

Deci credeți că teatrele și secțiile maghiare de la noi mai au multe de realizat?

Da, așa este. În primul rînd, sînt de părere că în teatre trebuie să activeze o mare personalitate artistică care să coordoneze întreaga activitate și, prin autoritatea sa, să impună o înaltă exigență întregului colectiv. În al doilea ar trebui să existe o concepție artistică bine definită a acestei activități care să țină seama de publicul din raza teatrului, să stea la baza tuturor spectacolelor puse în scenă. Fiindcă, numai pe baza unei asemenea concepții se poate alcătui un repertoriu și un stil de interpretare omogen.

Plecînd de la repertoriu, cum vedeți dv. realizările recente ale dramaturgiei maghiare din România?

E un lucru îmbucurător că în ultimii ani dramaturgia se ridică la nivelul poeziei și prozei. Voi aminti în mod deosebit piesele de teatru semnate de Páskándi Géza, Kocsis István, Veress Dániel. Cred că ei beneficiază și de situația îmbunătățită a relațiilor autorului scenariului literar cu teatrul, deci, aș dori să se acorde în continuare și mai multă încredere dramaturgiei contemporane, singura cu trimiteri directă la viața noastră cotidiană.

TOMORY PÉTER

SZABO LAJOS LA 60 DE ANI

aucheta noastră

În căutarea romanului

Romanul n-a dispărut și nici nu vād în acest sens vreun pericol iminent. Cel mult — vorba Virginiei Woolf — vom fi nevoiți, într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat, să inventăm nume noi pentru cărțile ce se mai ascund încă sub numele acestui *canibal* care a devorat, și mai ales va devora în viitor, multe forme de artă. Dar fiindcă *Vatra*, care ne invită în jurul ei, și-a botezat rubrica, iată, cu un nume ilustrativ deocamdată numai pentru opinia redactorilor ei, îmi voi permite și eu, dintr-un capriciu numit *sete de echilibru*, să citez părerea în această privință a unui venerabil și prestigios slujitor al literelor: Jean Paul Sartre. A-cum aproape trei decenii, filosoful și scriitorul francez avansa ideea că, cel puțin teoretic, lucrurile s-au repetat mereu de la Hegel încoace, și că datorită practiciei- nilor ar fi, mai degrabă, aceea de a trage concluzii. Convinși (nota bene!), că experiența clasicilor se cere completată cu noile achiziții tehnice, el își *asuma riscul* de a o considera, totuși, un bun punct de plecare; în privința materiei, a substației romanului bineînțeles. Scriitorul — spunea Sartre — nu are nici un mijloc de a *evada, unica lui șansă rămânând aceea de a îmbrățișa cu pasiune epoca sa, epoca într-un fel născută pentru el, tot așa cum este născut pentru ea și nu pentru alta*. Mai departe însă, încercând să-și illustreze enunțul, filosofului îi scăpau, din păcate, nuanțele. (Clasicii marxism-leninismului oferiseră, doar, analize subtile ale complexului și contradictoriului raport ce se stabilește între artist și epoca sa). „Se regretă și azi, spunea Sartre, indiferența lui Balzac față de zilele din 1848, neînțelegerea temătoare a lui Flaubert în fața Comunei; lucrul e dureros pentru ei: iată fapte pe care le-am pierdut pentru totdeauna. Noi nu vrem să pierdem nimic din epoca noastră; poate alte epoci au fost mai frumoase, dar aceasta este a noastră”.

Să ne-nțelegem înainte de toate asupra faptului că reproducând aici citatul nu am de loc sentimentul că spun, sau că spunea Sartre, o noutate. În fond, la rindul lui, acest adevăr a fost repetat în diverse forme de către mulți teoreticieni, și a primit o expresie adecvată în estetica marxist-leninistă, oricum mai la *îndemina* noastră. Puteam, apoi, să aduc în discuție și alte opinii, fie asemănătoare (Roger Caillois, de pildă), fie deosebite (V. Woolf), sau chiar contrare acesteia (R. M. Albères, apoi teoreticienii noului roman francez, prin definiție adepți ai heterodoxiei). Discuția, chiar — sau mai ales! — cea în contradictoriu, atîta vreme cît e purtată în limitele respectului și loialității (autoarea lui *Orlando* rămîne un model în această privință), ca de altfel și încercările, oricît de îndrăznețe ar fi ele de a forța tipare și formule considerate pînă mai ieri sacre, nu pot fi decît rodnice. L-am ales însă pe Sartre fiindcă, dacă e să formulăm niște opinii demne de luat în seamă, — și în acest caz nu se poate face, cred eu, abstracție de *unelte* cu care lucrează cei ce sînt chemați a deschide puncte noi de vedere în raport cu opera, ale criticilor — atunci teoreticianul existențialismului nu poate fi nicidecum suspectat. Cel puțin în această privință! Se știe că, nemulțumit de explicațiile criticii tradiționale, pe care le taxa drept mecanic deterministe, el propunea, în *Chestiuni de metodă*, înlocuirea principiului binar al cauzalității (cauză-efect) cu acela terțiar al finalității (cauză-efect-scop), care ar aduce, după opinia lui, o substanțială îmbunătățire tocmai pe linia dialecticii investigării operii.

Toate sînt bune, toate frumoase. Numai că dacă obiectul romanului modern rămîne, *grosso modo*, identic cu al celui clasic, (observația aceluiași Sartre, în prelungirea celeilalte, că, prin practica sa, scriitorul, ca de altfel orice conduită umană, depășește situația obiectivă de la care

pleacă, această observație, zic, ar trebui totuși reținută), apoi optica romancierului asupra acestuia, asupra realității adică, fie aceasta socială fie psihologică, și în consecință modalitățile de a-l aborda, se schimbă. Dar oricît de radicală ar fi această schimbare, (să zicem înlocuirea viziunii cauzale și deterministe cu interdependența și relativitatea, înlocuire ce ar avea ca rezultat faptul că realitatea nu se mai recunoaște în roman, în formele transunerii ei directe, ci în *ambianță*, în atmosfera de idei, în elementele de cadru sau de limbaj), și oricît am ține la pasul înainte pe care sîntem chemați a-l înfăptui, replica noastră nu trebuie să aibă aerul unei ostilități; fie și numai pentru că ea este o urmare firească a mutațiilor de tot felul care dau epocii actuale o nouă fizionomie. La urma urmei nu ne alege-m epoca în care să trăim, pentru a avea dreptul să-i disprețuim pe alții care, eventual, ar fi fost mai puțin inspirați în alegere. Pe de altă parte însă, și în compensație, nimănui nu-i este interzis de a demonstra urmașilor că a trăit (și nu a existat numai!) în epoca lui, și că n-a trăit degeaba.

Noi avem, slavă domnului, ce continua, nu trebuie să bijbiim ca după un cataclism. Dacă protestul nostru împotriva romanelor al căror conținut, mi-amintesc, îl povesteam, ca studenții, după ilustrațiile de la începutul fiecărui capitol, este astăzi îndreptățit, nu trebuie să uităm că în 1948 apărea *Descult*, în 1952 *Nicoară Potcoavă*, apoi *Moromeții*, *Groapa*, *Setea* (care mi se pare că rezistă prin cîteva elemente printre care aș enumera neapărat figura aceluși Ilie Moromete transcarpatin care se cheamă Găvrila Ursului), și altele. Nemaivorbind de fapt că, dacă e să ne referim la noua tehnică a conexiunilor insolite, a colajului, la riposta împotriva asmodeismului tradițional, chiar la sondarea zonelor mai umbrite ale conștiinței, literatura interbelică înregistrează nume ca cele ale

lui C. Fintineru, A. Holban, Camil Petrescu, H. Papadat-Bengescu ș. a.

De fapt în practică situația nu este de loc alarmată, numai că adesea nu încercăm în teorii. Protestăm, de pildă, împotriva caracterului închis, rotund, al compoziției epice, dar în același timp ne place, și pe bună dreptate, *Groapa* (poate, ca organizare epică tocmai prin relativa autonomie a liniilor ei narrative, adică tot prin dispoziția textului spre desfacere; și asta ar însemna că există forme de organizare compozițională intermediară). Simțim că a tinde spre totalitate ar fi, pentru romancierul contemporan, o aventură, dar ne închinăm în fața epopeii sadoveniene, a acestui Homer care știe că este Homer, cum spunea odată Paul Georgescu, și care în loc să apară la ieșirea din barbarie apare în momentul plenitudinii artistice a poporului nostru. Evident, cei ce au nostalgia unei Comedii umane a timpului și a societății noastre nu știu ce vor. Balzac era convins că poartă în minte o întregă societate. Astăzi o mărturisire ca aceea făcută de el doamnei Hanska în corespondența din 5. II. 1844 ar părea oricui deșartă fiindcă, în condițiile perplexității scriitorului în fața unei societăți atît de dinamice ca a noastră, o cuprindere panoramică a acesteia nu mai e posibilă. Dar *ansamblul* creației românești a acestei epoci va trebui totuși să suplinească amețitoarea creație a lui Balzac. Nu însă ca lungime, nu prin reproducerea „frumoașă” a varietății fenomenale a existenței noastre, căci asta ar fi prea ușor, ci ca adîncime, ca semnificații. Și, trebuie s-o recunoaștem, un asemenea deziderat este tentant tocmai prin coeficientul mare de dificultate al realizării lui: a cuprinde dimensiunile abisale ale sufletului omenesc, a te înălța apoi spre înălțimile cugetului, fără a renunța la coordonatele de timp și spațiu, nu este de loc puțin. Mi se pare că lucrul acesta poate fi realizat nu atît prin înfățișarea unui lanț de evenimente (descrierea în accepțiunea clasică a cuvîntului, ca și amplele desfășurări narative pierd din teren vîzînd cu ochii; n-am înțeles, de aceea, de ce lui D. R. Popescu i se reproșă odată că a uitat de darul lui de povestitor!), cît prin esențializare. Există în acest sens experiențe variate, și nu neapărat plecînd de la negarea violentă a tradiției. Ele se numesc *Intrusul*, *Ingerul a strigat*, *Interval*, *F*, *Nebunul și floarea*, *Scarabeul sacru* și lista ar putea continua.

ION ILIE MILEȘAN

„Romanul acesta este o sinteză, un basm și o operă lirică în același timp” (Eugen Barbu). Să recunoaștem că autorul a găsit cea mai fericită formulă pentru definirea specificului cărții sale și e de mirare cum s-au putut naște totuși atîtea regretabile dubii, a-jungîndu-se pînă la contestarea paternității. Surpriza acestei opere a fost atît de mare, încît a putut stîrni, printr-o ciudată dialectică a firii umane, suspiciunea și nedumerirea, în locul elogiilor drepte ce i se cuveneau. Căci mai confortabil este să ne entuziasmăm de prîntul lui Lampedusa dintr-o Sicilie pe care puțini o cunoaștem, decît de principele lui Barbu, dintr-o lume în care ne-am putea recunoaște. Prin aceasta nu vrem să anulăm însă contribuția conștiințelor critice oneste la dezbaterea operii, în-dată după publicarea ei.

Principele rămîne o carte vie, esențială în mersul unei literaturi, prin ceea ce autorul însuși știe, forța de sinteză care acționează în cadrele unei tradiții literare, fidelă unei spiritualități naționale, dar nu într-atît încît să nu poată aspira la universalitate, descoperind locul geometric al unor dimensiuni istorice și general-umane. În persoana Principelei scriitorul realizează o performanță a echilibrului între concret-istoric și metafizic, între real și ideal, particular și simbolic. Oricîte lucruri senzaționale se pot găsi în acest „basn”, cea mai frapantă rămîne personalitatea Principelei, nucleu de contradicții irezolvabile, planetă ciudată în jurul căreia gravitează lumea celorlalte personaje.

Pentru o primă aproximare a universului Principelei, țînd

cont de ponderea lirismului în acest roman, ni se pare semnificativă *imaginea plaurului* care exercită asupra sa o secretă fascinație:

„De păsări avea să ducă lipsă la Mogoșoaia unde locul era mai auster, dar acolo se afla eleșteul cu ochiul lui de apă pe care putea să-l contempe la amurg, erau vietățile apelor mărunte, zăcute sub o vegetație grea acum, bogată, trufașă, crescută pînă peste marginile ei, izbucnind din sine, din hrana adîncurilor ca un nămol verzui, plin de o mișcare misterioasă, întreg planctonul acela mișcîndu-se lent sub privirile necurioase ale slugilor, dar care lui atîtea îi spunea.” (*Principele*, ed. 1969, p. 28). Care pot fi acele atîtea lucruri pe care planctonul lea și le mărturisea Principelei? S-ar fi putut să-i vorbească, înainte de toate, despre propria lui viață interioară bolnavă, împotmolită între efemer și eternitate, între orgoliul faptelor absolute și conștiința deșertăciunii, între acțiune și contemplanță, între pragmatica Evanghelina și fantastul Ottaviano. S-ar fi putut să-i vorbească și despre urzeala complicată, obscură a destinului său și a unei

istorii sumbre, dar, mai cu seamă despre incertitudinea vremurilor și locurilor pe care le stăpînea, fără a fi băștinaș, purtat el însuși de viață, asemenea plaurului plutitor, din insula Paros, la Istanbul și apoi în Valahia „unde totul se clădea pe nisip”.

Legea ascunsă a plaurului, simbol al ritmurilor lente, vicleane, crepusculare marchează în

opinii

fluxul de adîncime destinul Principelei cu anii încordați de așteptare la Fanar, cu cei ai domniei, cînd sensul himeric al puterii sale, oricînd la discreția sultanului, îi inhibă orice elan de făptuire. De aceea ambițiile messerului de a construi în spirit pentru posteritate i se par Principelei curată nebulie. Principele trăiește situația paradoxală de a sta sub vreme, de a fi pionul unei istorii care i se dă și, în același timp de a se ridica deasupra ei prin cugetare, de a o înțelege chinuitor de lucid în atrocitățile ei. De aici „melanholia” acestui „trist și îndurerat bărbat” care constată hiatusul dintre ideea ce și-o făcuse despre putere și dimensiunile ei reale, ciuntite de servitutele vasalității. Este constrîns să recunoască astfel că, de fapt, a acționat împotriva voinței sale: „...voiam să nu fac ceea ce fac. E ușor a asupri, e mai greu a fi drept...”, că s-a alienat, integrîndu-se unui mecanism crud, oricînd gata să-l strivească, și el la rîndul său strivînd pe alții conform programării absurde a sistemului. Așa se face că Principele, conștient de virtuțile unui „popor dăruit”, îl va înjosi, punînd între el și mulțime infernală mașină a unei istorii potrivnice. De aici se naște pentru Principele iluzia unei transcenderii spiritualiste, prin demonia himerelor și a ocultismului fastuos practicat de Ottaviano, alter ego al Principelei, cum s-a spus (Gh. Grigurescu).

Principele rămîne însă un chinuit pînă la capăt, pentru că iluzia transcenderii este subminată de conștiința vacuității tuturor artificiilor malefice puse la cale de Messer. Se condensaseră însă în el prea multe energii refulate

în planul practicii istorice ca să-și mai poată cenzura erupțiile în planul opus al imaginarului. Ambiguitatea legăturilor sale cu Ottaviano, pe care însuși îl suprimă, devine revelatoare pentru situația tragică a Principelei pentru tatonările disperate ale unui captiv al circumstanțelor istorice și al propriului eu.

În această lume nesigură o singură aspirație rămîne constant lipită de sufletul acestui bărbat cu educație umanistă: aceea a cunoașterii gratuite a lucrurilor înalte, singurul domeniu care mai poate procura adevărata bucurie a imprevizibilului, pentru că jos, pe pămînt, în politică aproape totul era dictat, lăsîndu-se loc doar imprevizibilului sumbru. La ritualul acestei cunoașteri este convocat Ottaviano: „Messer Ottaviano vorbește-mi despre lucruri eterne” (sub. ns.).

Romanul lui Barbu are o construcție polifonică și trebuie citit la mai multe nivele. Cuplul Principe — Messer poate fi interpretat la nivelul cel mai de jos numai ca o degradare a umanului, așa îl și înțeleg curtenii epicurei. Dar în mijlocul unei lumi la a cărei corupere lucrase machiavelic Principele însuși, Ottaviano poate sugera mirajul iluziei sau, de ce nu, chiar al minciunii vitale.

Drama Principelei, dură, în esența ei, se manifestă, în forme surdinizate de o structură funciar mîhnită și în ritmuri lente ca mișcările plaurului din apele moarte pe care obișnuia să le contemple.

SILVIA UDREA

AVATARURILE UNUI PRINCEPE

PREȘTI- -TUIRI

MIHAI RALEA SAU VOCAȚIA ESEULUI

Dacă ar fi să caracterizăm printr-o singură sintagmă complexe manifestări ale lui Mihai Ralea, cea mai nimerită ni se pare a fi vocația eseului. Pentru că, în multitudinea de domenii în care s-a manifestat autorul, cel mai credincios s-a arătat nu unuia dintre sectoare ci, mai degrabă, unei modalități artistice, capabilă să cuprindă incursiunile sale intelectuale.

E greu să spunem, în urma parcurgerii operei, care anume latură a personalității sale îl definește mai convingător, ce este mai înainte de toate Ralea: filosof, sociolog, psiholog, publicist, critic literar sau estetician?

Răspunsul ni se pare cel dinainte: Mihai Ralea este eseistul prin excelență, omul de cultură care a optat mai înainte de toate pentru o formulă, pentru un anumit stil de expunere a elementului cultural, a tezilor și ideilor sale. Preferința lui Mihai Ralea se explică prin posibilitatea eseului de a îmbrățișa „orice obiect din domeniul științelor, moralei, orice fel de probleme de istorie literară, de estetică, de sociologie și orice chestiune de ordin cultural” (E. Lovinescu).

Cu o formație dintre cele mai complexe, cu o cultură la zi, autorului nu i-a fost greu să se plimbe cu farmec și degajare în mai toate domeniile culturii. Cărțile sînt bunuri ale sale și cînd se simte dator să le disece, operația are firescul gestului alegerii din rafturile bibliotecii, însoțit de prezentarea clară și plină de grație a unei vechi cunoștințe. Nu rămînem surprinși deci atunci cînd dezbateră în jurul cărților ia aspectul mărturisit al discuțiilor din timpul unei plimbări la șosea, după o masă bună. Și pentru ca sînta să fie plăcută, criticul va lua din raft numai pe acei autori dragi inimii sale, nu-l interesează distrugerea nechemărilor la altarele artei; menirea aceasta o lasă altora mai bătaioși și mai interesați de clasificări. Obiectul studiului său sînt fie scriitorii români, cunoscuți îndeaproape, fie spirite ale culturii universale, atît de familiare prin opera lor, încît au devenit rude de prim grad. Autorul se apropie cu respect și cu pudoare, cu dragoste pe care oarecare sîială, pentru că o carte sau un autor acceptați, sînt admiși de la sine. În jurul cărților ce nu-l interesează țese o pinză a indiferenței și a tăcerii. Ralea nu oficiază serviciul de critic cum fac, de exemplu, Pompiliu Constantinescu sau Eugen Lovinescu. El se îndreaptă spre acele valori unanim recunoscute, adeseori nu pentru a le impune ci pentru a le privi dintr-un nou punct, pentru a le ilumina o nouă latură. Un element biografic, un amănunt din activitatea cutărui scriitor sau o declarație de o frază, găsită printre manuscrisele prăfuite îi sînt de ajuns ca punct de plecare al unei demonstrații ce se dovedește în final judicioasă.

Chiar cînd scrie despre autori mai puțin cunoscuți, neacceptați unanim, Ralea o face cu aerul cel mai firesc, fără să se întrebe dacă și cititorul crede la fel. E cazul studiilor despre Lucia Mantu, elogiată cu candoare, fără ca autorul să lase impresia că se îndoiește vreo clipă de justațea opiniilor sale.

Faptul că pe masa de lucru a lui Ralea nu întîrzie și cărți neimpuse, ale debutanților sau ale scriitorilor contestați, nu e neapărat dovada lipsei de opinie. M. Ralea nu se vrea un deschizător de drumuri. Vocația sa eseistică își găsește cîmp larg de aplicare tocmai în cazul valorilor consacrate, despre care se știe totul, sau aproape totul, iar locul lor a fost stabilit și s-ar părea că nimeni nu mai are nimic de adăugat. Atunci intervine eseistul și grație culturii sale, cîmpului larg de referință, poate vîsli în oricare dintre direcțiile în care pana lui grăbită s-ar lăsa împinsă de vîntul momentan al inspirației. Astfel, Balzac și Goethe, Proust și Anatol France, din literatura universală, Argezi și Sadoveanu, Ibrăileanu sau I. Teodoreanu se întîlnesc între copertile aceleiași cărți, după ce mai înainte își întinseseră mîna în paginile diferitelor numere ale „Vieții Românești”. Cîte o dată, autorul face declarații senzaționale ce se vor dovedi profetice. E cazul opiniei, printre cele dintîi, după care Tudor Argezi este cel mai mare poet al românilor de la Eminescu și pînă în zilele noastre. Și aceasta într-o epocă în care autorul „Testamentului” era încă violent contestat.

Pe de altă parte, aproape că n-a fost dezbateră în presa literară sau în publicistica de fiecare zi la care Mihai Ralea să nu fi intervenit cu autoritate.

Pentru a-și putea spune cuvîntul într-un sector atît de controversat, încît poate părea chiar fără criterii sau fără obiect, cum este cazul esteticii, Ralea și-a cîștigat mai înainte dreptul de teoretician al fenomenului literar. Ce caută un filosof într-un domeniu atît de impresionist, cum este literatura, i s-ar fi reproșat. Răspunsul este pe cît de logic pe atît de clar. Cel care îmbogățește opera cu noi sensuri este publicul, iar criticul nu este numai un cititor. Autorul oferă o schemă pe care criticul o umple cu sensuri adesea nebanuite. Dar Mihai Ralea se dovedește în final a avea un sistem estetic bine definit. Pledind în favoarea sa, el vine, de fapt, în slujba criticului, acest frate adesea nerecunoscut al autorului.

Criticul colaborează fără vanitate la perfecțiunea operei literare întreținînd longevitatea ei. El e eroul anonim al cărui nume nu rămîne scris niciodată pe foaia de titlu ce se transmite generațiilor. Criticul e astfel soldatul necunoscut care cîștigă bătălia operei, neavînd altă răsplată, în afara propriei lui satisfacții, și aceasta numai în cazul cînd intuiția i s-a adeverit. El e căutătorul de comori în apele turburi, scufundîndu-se cu voluptate după comorile ascunse și nebanuite, neștiute și neînsemnate nici de autor.

În final, valoarea criticului e dată tocmai de sensurile acestea, rămase multă vreme acoperite, de semnele pe care el a reușit să le impună circulației, adăugînd noi lumini unui castel ce părea inexpugnabil.

Mihai Ralea a adus, de asemenea, reale contribuții la cunoașterea fenomenului estetic prin studii sistematice asupra obiectului și metodei, încercînd să ridice știința esteticii — disciplină nouă la noi — pe aceeași treaptă cu cercetările din celelalte țări europene. Și aici, ca și în psihologie sau sociologie, Ralea s-a arătat a fi deosebit de receptiv față de ideile din cultura progresistă a veacului. Superior ca pregătire lui C. D. Gherea și G. Ibrăileanu, mult mai elastic în interpretări, mai receptiv la glasurile ce se făceau auzite în epocă, esteticianul a dus mai departe conceptele poporaniste, preluînd ceea ce era în adevăr de valoare și eliminînd rînd pe rînd acele tare ce erau infirmate de mersul înainte al civilizației. Preocupat de natura artei, esteticianul român acordă fiecărui factor component rolul pe care jocul, vitalitatea, amînarea, inconștientul sau necesitatea pot să-l aibă, la un moment dat, în procesul de creație, evitînd exagerările și opiniile nefundamentate științifice.

În sfîrșit, autorul va ști să precizeze cu luciditate — deși după prea multe dezbateri și ezitări — raportul dintre fond și formă, unitatea indisolubilă dintre aceste două elemente existente separat mai mult din nevoi metodologice. Acceptînd deter-

minarea socială a artei, Ralea va face precizări de cea mai mare însemnătate pentru evoluția științei estetice: politica, morala, filosofia, știința sau religia, influențează arta, fie în ceea ce privește conținutul, fie în alegerea tehnicii formale, dar opera de artă își cîștigă în final o individualitate a ei neconfundabilă cu nici unul din elementele componente, la care s-ar putea face referiri pentru studiul ei de încrem.

În felul acesta arta devine o a doua realitate, asemănătoare primei, dar cu totul alta, la fel de adevărată și guvernată de legi tot atît de proprii.

Tocmai de aceea, poate, chiar atunci cînd călătorește, natura și realitățile citadine, care se perindă prin fața ochilor, par autorului stări de spirit, se suprapun lecturilor sale. Însemnările de călătorie ale lui Mihai Ralea adunate în „Scrisori din trecut” sau rămase prin paginile „Vieții Românești” abundă în asemenea referințe. Spania nu poate fi decît asemănătoare peisajelor lui Goya, Franța e cîntecul libertății, în timp ce Egiptul e o cochetărie cu neantul. Fiecare peisaj declanșează o idee. Însăși notele de călătorie ale autorului sînt autentice esuri, plimbări intelectuale prin lumea culturală și ideologică a țărilor vizitate. Însemnările lui nu se apropie reportajului ci mult mai degrabă studiului personal, incursiunii într-o civilizație familiară. Pornind de la descrierea unei gări, de pildă, ajunge la observații profunde, definitorii pentru înțelegerea unei întregi națiuni. Spiritul se plimbă liber, neprins în nici un canon cu o ușurință demnă de invidiat, într-un zig-zag deloc obositor sau contrafăcut, propriu seducției intelectuale pe care o poate oferi eseul. Ralea călătorește în timp, mișcîndu-se de la un capăt la altul al istoriei unui popor și rămii surprins nu numai de cultura sa, ci și de mobilitatea, de ușurința cu care imaginea se perindă prin fața ochilor. Ai adesea impresia că asisti la un film de televiziune.

Așadar, pentru Mihai Ralea călătoria nu este decît un voiaj spiritual, o modalitate de cunoaștere. Am spune, definind de fapt propria-i metodă, că orice contact cu realitatea îi pune o problemă psihologică, etică și socială, adică, în ultimă instanță, o problemă filosofică.

Fără să aibă ambiția elaborării unui sistem filosofic propriu, a unor teorii originale și definitorii, Ralea reușește totuși să se impună prin citeva opere deosebit de interesante ca viziune și bogate în sugestii, dintre care „Explicarea omului” poate fi considerată un adevărat punct de referință în istoria gîndirii românești. Ralea însuși n-a avut însă, în acest domeniu, decît pretenția de a apăra cu abnegație și cu strălucire intelectuală tot ceea ce gîndirea românească și universală înscriseră pe calea progresului și a umanismului, nefiind atras de elaborarea unui sistem filosofic.

Încrăzător în viitorul ideilor sale, autorul nu va întîrzia să ia poziție în marile probleme, în momentele cheie, de răscrucă ale „Vieții Românești”. Veghind la destinele revistei „Viața Românească”, atît prin girul pe care-l acorda o atare personalitate, cît și prin exemplul scrisurii și al atitudinii sale, Ralea devine unul din șefii de școală din primele decenii ale secolului XX.

Cînd este preocupat de un anumit domeniu, Ralea desfășoară o adevărată muncă de cercetare. Propunîndu-și lămurirea unuia sau altuia dintre concepte, autorul prezintă mai întîi direcția de cercetare, aruncă de cele mai multe ori o privire istorică asupra obiectului studiat, precizînd etapele definitorii. Asemenea metodă se dovedește de fiecare dată adecvată, autorul încercînd în activitatea sa științifică o prezentare a fenomenelor și conceptelor, pe cît se poate exhaustivă. Asta nu-l împiedică însă să lege fiecare studiu de datele realității curente și să nu întrevadă utilitatea cercetărilor sale.

De aceea, caracteristicele fiecărui eseu din domeniul psihologiei, și nu numai de aici, sînt erudiția și inteligența, aportul informativ și contribuția personală. Toate acestea fac posibil ca studiile sale să capete o reală valoare literară și să prezinte interes pentru cititorul curent, setos de acumulări, de informații expuse într-o formă agreabilă, didactică, dar lipsită de pedanterie.

Stilul scrierilor lui Ralea e baroc fără să fie supărător, abundă în divagații fără să piardă o clipă ideea centrală. Te simți furat și dus pe terenuri îndepărtate, adeseori virgine, fără să ai puterea de a te opri. Abia la sfîrșit recunoști că planul inițial anunțat, în introducerea, a fost respectat și că intrau în ceremonialul călătoriei surpriza și popasul îndelung. Pentru că, deși interesat de sintagma frumoasă, de fraza care să-i poarte pecetea, logicianul nu se dezmente niciodată.

Imaginea rămasă e a unui scrin împodobit cu o sculptură măiastră, caligrafiată cu migală, dar care, privită de departe se impune nu prin detaliu ci prin masivitatea și tăietura sobră. Nu e însă mai puțin adevărat că, apropiindu-te din nou și privind cu atenție, vei observa scăpările de daltă ale maestrului, datorate nu atît lipsei de siguranță cît mai ales grabei.

Cine rămîne a fi, în ansamblu, Mihai Ralea? Personalitate complexă, cu o cultură de excepție în epocă, autorul se impune ca un continuu punct de referință și se alătură marilor figuri ale vieții culturale interbelice: G. Călinescu, Camil Petrescu, T. Vianu, E. Lovinescu. Am fi nedrepti însă și împotriva adevărului dacă n-am recunoaște o oarecare risipă și o bijbială a definirii, oricît de superioară ar fi această incertitudine și oricît de mult ne-ar displace cuvîntul.

Pierdut între multiplele-i activități, între multele-i vocații și chemări, omul a uitat adesea să se caute și să se găsească pe sine. Incursiunile plăcute în peisaje diferite ale culturii, cu tot farmecul lor, au un revers: autorul nu a strălucit izbitor în nici un sector. Avînd vocația ideilor nu s-a lăsat stăpînit pînă la capăt de ele: le-a înțeles, și le-a însușit și apoi le-a expus, dar n-a căutat dincolo de înțelesul lor intelectual miezul de neastîmpăr. Ideile și conceptele lui par a fi elucidate nu în miezul nopții, atunci cînd omul se caută pe sine în tăcerea neantului, ci ziua în amiaza mare, după o masă bună care îi permite să gîndească în liniște.

În sfîrșit, o ultimă impresie este aceea că autorul navighează dintr-un port la altul căutîndu-și adevărata vocație, oscilînd între filosofie și estetică, între psihologie și critică, între memorialistică, gazetărie sau sociologie. Abia după scurgerea timpului te convingi că nici nu exista un țărîm în care să-și arunce ancora și că vocația adevărată era tocmai această plimbare spirituală în lumea ideilor, ce nu și-a propus să descopere drumuri noi spre continente, ci doar să-și savureze propria-i ambarcațiune.

Autorul n-a optat, așadar, pentru o disciplină, ci pentru o modalitate de tratare și nu ne este greu să conchidem că adevărata sa chemare era eseul. Ralea devine în acest fel, mai mult decît oricare spirit al culturii românești, simbolul construcției literare fără canon și fără legi impuse, un autor egal totdeauna cu sine, deși mereu altul.

emil isac și ady endre

Pe Emil Isac l-am cunoscut în anul 1937, deci cu treizeci și cinci de ani în urmă și nu incidental. El ocupa în acea vreme funcția de inspector al artelor în Ardeal, iar mie, belferul provincial ce eram și sint încă, arătând oarecare înclinare spre literatură, mi s-a oferit reprezentanța Direcției Generale a Teatrelor și Operelor din România, în sudul Ardealului, funcție pe care am deținut-o până după directoratul lui Liviu Rebreanu. Și totuși, nu această funcție temporară a fost unicul punct de legătură între noi, ci existența la Mediaș, unde m-am născut și locuiesc, a unui tânăr traducător german, Ernst H. Groh, astăzi actor la secția germană a Teatrului de stat din Sibiu, pe atunci abia ieșit din adolescență și fiul necăjit al unei și mai necăjite spălătorese de la un liceu din oraș, cel german, și căruia îl publicasem în revista *Lanuri*, pe care o scoteam la Mediaș, câteva traduceri din Eminescu, în transpunere bilingvă și despre care scrisesem câteva rânduri entuziaste într-un ziar clujean. Cum pe Emil Isac îl interesa acest traducător, îmi solicită să-l pun în legătură cu el, fiindcă, așa cum însuși spune, „traducătorii mei germani sînt cu destule imperfecții”. I-am dus, cu ocazia unui drum la Cluj, aceste traduceri și astfel ne-am cunoscut în locuința sa din strada Șaguna 22, azi 1 Mai 23, unde e și muzeul său memorial. Voi însemna câte ceva din prima noastră convorbire, avută exact cu treizeci și cinci de ani în urmă, în odaia sa de lucru, unde pereții erau tapetați cu cărți în toate limbile europene. Erau cărți de literatură, de studii literare, de sociologie, lexicoane, în sfîrșit, o odaie unde simțeam că trăiește un om îndrăgostit de arta sa. Am mai vizitat această casă și după moartea sa (25 martie 1954) devenită muzeu memorial și unde directorul de atunci, profesorul Gh. Dăncuș, a păstrat cu pioșenie atmosfera inițială. Azi, responsabilă muzeului e Eugenia Isac, căreia îi mulțumesc pe această cale pentru fotografia poetului, care înlocuiește pe cea cu autograf, astăzi pierdută, trimisă nouă cu ocazia primei sale colaborări la revista *Lanuri*, în 1936.

Fiindcă pe vremea aceea începusem să traduc din Ady Endre, după ce în prealabil mă avîntasem, mai mult cu tinerețea decît cu pătrunderea, într-un eseu, „Oglinzi adyene” (publicat în revista *Lanuri*, anul I nr. 10), Emil Isac mi-a făcut plăcerea să-mi vorbească despre el. Dintr-o fotografie cu autograf, Ady ne privea cu ochii lui mari, întunecați și triști. Acum, pe un perete al casei memoriale se află și masca lui mortuară.

S-au cunoscut la Cluj în 1911 și au fost prieteni nedespărțiți. Prietenii acesteia între scriitorii români și maghiari erau frecvente. Goga a fost același prieten bun și

total cu Ady, iar după Unire, Societatea Scriitorilor Români și grupul scriitorilor independenți au întins punți de legătură cu Ardealul proaspăt alipit la trunchiul matern, prin șezători literare, cînd nu au uitat pe confrății maghiari. Ne amintim în acest context de fraternitate spirituală de scriitoarea Berde Maria din Oradea, unul din primii soli ai acestei apropieri.

Emil Isac îmi arată cîteva telegrame și scrisori de la Ady. Din ele și din cele relatate de poet, mi-au apărut într-un con de lumină multe momente pînă atunci întunecate și care m-au făcut să cunosc mai bine pe acest mare copil, insetat de dragoste, pe acest titan trist care a fost Ady Endre. Era interesantă această prietenie între un poet român și unul maghiar, într-o vreme cînd feudalismul austro-ungar cultiva atît de frecvent șovinismul și ura de rasă, ca singura bază a existenței sale. Ceea ce i-a apropiat și i-a legat mai mult, nu a fost numai poezia, ci aceeași orientare spre democrație, exprimată în literatura progresistă a vremii.

— Despre Ady m-au întrebat mulți, spune Emil Isac. Iată aici, în *Ellenzék* niște note dialogate, un fel de interviu luat de scriitoarea maghiară din Cluj, Marton Lili, pe care ți-l dau să-l citești, fiindcă știi unguerește suficient ca să înțelegi. (Pe Marton Lili am cunoscut-o cu zece ani mai tîrziu, la Mediaș, în cadrul unei reuniuni a Asociației româno-maghiare de aici).

Un an mai tîrziu, în 1912, Emil Isac și Ady erau împreună la Paris. Isac locuia pe Rue de Creneille, 103. În acest mare și uluitor oraș, locul de întîlnire avea un nume simbolic. *Café de la Paix*. Dar nu disprețuiau nici lungile plimbări prin Montmartre și Montparnasse. Ady, spunea Emil Isac, a fost un caracter interesant. Avea un verb incisiv, dar adese devenea de un sentimentalism excesiv. Aceste două fețe se observă de altfel și în poezia lui. În viață a suferit pentru amîndouă. Incisivitatea și odată cu ea demascarea putreziciunii clasei conducătoare, a oligarhiei din imperiul austro-ungar, cît și sentimentalismul său în care a trecut peste multe prejudecăți, i-au atras disprețul, dacă nu chiar ura grofilor care îl ostracizau.

Într-o zi, plimbîndu-ne pe un mare bulevard parizian, Ady îmi propune să fim atenți și să observăm care dintre noi va fi privit de mai multe femei. Rezultatul a fost că pe mine m-au privit mai multe decît pe el, la care îmi dă replica: „Sigur că pe dumneața te privește mai multe fiindcă ești mai înalt”. Apoi a vorbit excesiv și exuberant, dar totuși trist, spunîndu-mi cît se simte de singur și cît de mult, cît de mistuitor dorește să fie iubit de cineva, să fie al cuiva. Și două ore mai tîrziu a scris poezia *Aș dori să fiu iubit*.

— Ce să-ți mai spun — zice Emil Isac — despre acele neuitate zile din Paris? În viața lui Ady erau atunci două femei: Leda și Csinszka. Și într-a mea tot două: o italiancă și o japoneză mică, o creatură arămie și ciudată care s-a sinucis.

Emil Isac îmi arată o scrisoare în care Ady scrie: „Dragă Emil Isac, sînt un om fără țară, fără casă, fără rost și nu pot sta mult timp într-un loc. Dar dacă d-ta vii în octombrie, rămîn. Voi fi la Budapesta. Crede-mă că te iubim și îți vom fi aproape ca să nu te simți singur. Scrisorile la *Nyugat*. Te îmbrățișează, Ady Endre” (trad. ns.).

Și Emil Isac s-a dus la Budapesta. Acolo umbla cu atomobilul lui Hatvany Lajos. Ady — spune Emil Isac — avea certitudinea desmembrării imperiului austro-ungar, fiindcă se accentua mișcarea de eliberare a popoarelor din Balcani. Dar erau o seamă de prieteni, scriitori chiar, care se orientau cu greu în avalanșa evenimentelor din anii aceia tulburi. Era în vara anului 1914 și ne plimbam mai mulți pe Andrásút: Ady, Hatvany Lajos, Kosztolányi Dezső și eu. Cred că era și Karinthy Frigyes.

Ca toți poeții mari, Ady — povestea Isac — a fost un titan care s-a mistuit în propria lui flacără. A ars puternic fiindcă a iubit mult viața și libertatea. A murit mult prea devreme, dar după ce dăduse ca valoare tot ceea ce i-a frămîntat conștiința lui de om și de scriitor.

Marele Caragiale a văzut în tînrul Isac un scriitor care avea să înfrunte viitorul și să-l cucerească. L-a prețuit de la început, mai ales că debutul său a fost o piesă de teatru, *Maica cea tînără* și i-a fost tînrului dramaturg oarecum ctitor literar, scriind și prefața acestei piese, ceea ce era, mai ales din partea lui, mai mult decît o amabilitate. Piesa s-a jucat apoi în 1912 la Teatrul Național din București, unde Caragiale era director în acea vreme. Despre aceasta relatează în scrisoarea din 28 iulie 1936, (pe care o dăm mai jos) iar din convorbirile noastre mai rețin că a scris-o la 18 ani, în Italia, la San-Remo și care deși tradusă în mai toate limbile de oarecare cultură, atunci a fost respinsă de un teatru bucureștean. În unguerește (fiindcă discuția noastră era atunci în jurul acestei literaturi vecine) a fost tradusă cîndva de Kunz Aladár pentru Biblioteca Modernă, iar mai tîrziu (dar înainte de 1936) de Kádár Imre, un neobosit traducător din românește și publicată la vremea sa în revista *Erdélyi Hétikon* (iulie 1935) și apoi în volum.

— Văd — spune Emil Isac — că citești literatura maghiară. E bine aceasta fiindcă am credința că scriitorii, mai repede ca alții, vor nivela asperitățile existente și vor penetra mai repede în suflete. Ți-am citit în *Hyperion*, revista clujeană a lui Argintaru, o poezie frumoasă tradusă din *Erdős René*, iar nu de mult tîrziu traducerii din Ady, publicate în *Adevărul literar și artistic*, asupra cărora aș avea ceva de spus, mai ales în privința metricii, pe care deliberat nu o respectă. E, desigur, mai comod așa (la fel traduce pe Ady și Teodor Murășanu în *Abecedar* și apoi în *Pagini literare* de la Turda, semnînd uneori și Silviu Bardes). Există totuși o realizare certă în ce privește redarea conținutului, fiindcă un vers de Ady, atît de esențializat, cu lipsa cozilor gramaticale mult frecvente în limba maghiară vorbită și, de ce nu am spune-o, și scrisă, face ca în traducere să depășească numărul de silabe pînă la dublare. Traducerea prozodică te constrînge la unele eliminări, pe care în traducerea ce o practici le refuzi.

Emil Isac, spre deosebire de mulți alți poeți, se ținea departe de oficina literară, fapt ce nu i-a fost niciodată iertat. Avea o concepție negativă asupra rolului criticii burgheze. O vedea ca pe un apendice al literaturii, mergînd mereu în urma evenimentului literar. Îmi scrie în 28 iulie 1936 că are un nou volum sub tipar, cînd se vor deschide iar robinetele ca să se arunce asupra-i ocări și laude, ca de obicei. Dar să dăm scrisoarea:

Cluj, str. Șaguna 22,
28 iulie 1936

Stimate domnule Popa,
Sensibilitatea d-tale ar avea rost, dacă eu aș pune preț pe faptul că ești posesor de diplomă de profesor sau dascăl. Nu are de a face titlul social cu talentul. (Se lămurea astfel o confuzie, nota ns.). Apreciez tendința d-tale de a crea, de-a lumina, căci este destulă întunecime în suflete. Volumul meu de poezii este în tipar. Atunci se vor deschide iar robinetele ca să mi se arunce ocări și laude, după obicei. Artistul însă nu poate fi încîntat decît de mulțumirea sa sufletească. Și aceasta nu o am. Critica nu mă interesează, căci o consider ca pe un „viscum album” pe copacul artei... Cu Ady am fost prieten bun și am avut relații ani de-a rîndul. Am fost împreună în străinătate, la Paris. „Maica cea tînără”, lucrarea mea

GEORGE POPA

(Continuare în pag. 21)

cultura românească, o responsabilitate colectivă

Cei 25 de ani ai Republicii, ani de efort și zburcucum, de lupte și victorii, de afirmare plenară a unui popor bogat în virtuți consemnate în istoria sa milenară, reprezintă pentru patria noastră, pentru poporul român, materializarea în fapt a aspirațiilor de libertate și progres la care au visat înaintașii noștri. Ca pretutindeni, în acest pătrar de veac, oamenii muncii din județul Arad, cu eroism și abnegație, au ridicat din ruine sau din temelii mărețe edificii ale socialismului, giganții industriali, mindria și demnitatea unor oameni a căror putere de creație e cunoscută azi pe toate meridianele globului. Avem în imagine un județ în plină dezvoltare, a cărui bază tehnico-materială permite o creștere de ansamblu a întregii vieți economico-sociale și presupune o dezvoltare spirituală a celor ce o construiesc pe măsura imperativelor societății noastre, care-și desăvîrșește o etapă decisivă a dezvoltării sale în ritm alert și impetuos.

E firesc ca în asemenea condiții să vedem cu toții actul de cultură nu numai ca o creație largă de masă, dar și ca o responsabilitate a tuturor, a omului orînduirii noastre care, indiferent de locul pe care-l ocupă în societate, a învățat să privească în viitorul său și al tuturor, să se desăvîrșească multilateral, avînd conștiința superioară și demnă a rolului său în societatea socialistă.

Nimănui nu-i este azi indiferent prezentul și viitorul, dar angajarea optimistă și plenară în cauza prosperității generale, a victoriei socialismului, nu este uniformă și uneori nu e pe măsura posibilităților fizice și psihice ale individului. Aici cred că aportul comun al tuturor factorilor educaționali nu e pe măsura cerințelor și eforturilor societății noastre. În această direcție vastă rețea a instituțiilor culturale nu e găsit cele mai adecvate forme de influențare și atragere a maselor la actul de cultură, relația instituției cu publicul larg e adeseori unilaterală iar comuniunea de viață spirituală, pe care instituțiile de cultură ar trebui s-o desăvîrșească, se realizează sporadic în timp și spațiu.

Dacă în privința orientării conținutului activității cultural-educative și artistice a tuturor instituțiilor noastre, am înfăptuit dezideratul unei culturi care să răspundă cerințelor și aspirațiilor maselor, în privința formelor prin care ne adresăm acestora avem încă de reflectat atît cu privire la democratizarea lor, cît și în ceea ce privește investigarea și valorificarea noului.

Universitatea populară, ca formă educațională superioară, are pînă în prezent rezultate pozitive în județul nostru; cele 20 de universități deschise în acest an în 8 orașe și 12 localități rurale, se adresează în limba română, maghiară și germană unui public numeros, care a avut posibilitatea să opteze pentru un curs sau altul, potrivit cerințelor și înclinațiilor sale. Cert este că atît casele de cultură, cît și căminele culturale în care funcționează universitățile populare devin o prezență mai activă în viața localității, își măresc valențele educative, izbutînd să se apropie tot mai mult de așezămîntul de cultură plurifuncțional, focar de cultură, anexat puternic în viața și frămîntările oamenilor.

În spiritul documentelor noastre de partid, ale Plenarei din noiembrie 1971 și ale Conferinței Naționale din iulie a. c., căutăm să imprimăm tuturor formelor muncii educative și artistice un valoros conținut de idei care să fie exprimat simplu, firesc, veridic, excluzînd festivismul și adoptînd naturalitatea, eficiența.

Acțiunile de masă organizate la nivel județean în ultimul timp: Festivalul cultural-artistic „Primăvara arădeană”, „Festivalul cîntului, jocului și portului popular din Țara Zărandului”, concursul brigăzilor artistice de agitație și recent „Laurii Aradului”, s-au organizat și desfășurat pe baza unei largi cuprinderi de masă a unor categorii sociale, de vîrstă și preocupări diferite, extinzînd și permanentizînd astfel mișcarea artistică de amatori. Prin întrecerile amintite mai sus n-am urmărit faze finale de care să beneficieze un restrîns public, ci dimpotrivă, o emulativă mișcare artistică cu aderențe și rezonanțe în sufletul celor mulți, creatori și beneficiari de cultură. În același spirit căutăm să valorificăm mai pregnant creația populară, folclorul local extrem de bogat și variat în conținut și calități artistice. Recentele culgeri folclorice despre Avram Iancu, volumul „Poeți fărăni”, culegerile muzicale din județ înmănușează doar o mică parte din vasta creație a poporului, care se cere a fi cunoscută, păstrată și valorificată în folosul generațiilor noastre și a celor viitoare.

Alături de întregul nostru popor, activul cultural din județul nostru, stimulat în activitatea sa de istoricele hotărîri ale Conferinței Naționale a P.C.R. din acest an, nu-și preocupă nici un efort în marea acțiune de formare și dezvoltare a omului nou, conștient că efortul său de înfăptuire a unui cincinal hotărîtor în patru ani și jumătate, înseamnă trepte noi în cucerirea idealurilor noastre.

În aceste condiții de avînt creator, de dăruire, pasiune și entuziasm ne pregătim să cinstim cum se cuvine ziua Republicii, să cinstim momentul în care cu 25 de ani în urmă poporul nostru sub conducerea P.C.R. se detașa pentru totdeauna de trecut, deschizînd larg drumul progresului, prosperității, afirmării unei națiuni viguroase, stăpînă deplin pe destinele sale.

prof. AUREL MARTIN

președintele Comitetului de cultură și educație socialistă al județului ARAD

Casa modestă, cu rafturi cu cărți și grădina cu pomi, întâmpină, la intrarea în sat, pe vizitatori. La orizontul senin se văd culmile Călimanilor. În partea opusă, se ridică fumul furnalelor din Reghin — Cremona României. În nopțile liniștite se aude clipocitul Mureșului pe albia lui pietroasă. *Dascălul bătrîn*, acum în anii de crepuscul ai amintirilor, mai mult la masa de scris, cu cărți, documente, pagini înnegrite...

O convorbire cu un astfel de învățător — cu *dascălul* pensionar Mihai Moldovanu din Lueriu — este deosebit de instructivă, prin datele și realitățile ce le revelează.

— (Gh. C.) *La ce lucrați, dascăle?*

Așa-l apelează sătenii și așa m-am pomenit să-i spun și eu, de cînd ne-am cunoscut, cu 25 de ani în urmă.

— (M. M.) La îmbogățirea monografiei satului.

— (Gh. C.) *Mai aveți de lucru la ea? Imi spuneți anii trecuți că ați încheiat-o.*

— (M. M.) De fapt am terminat-o. Am dactilografiat-o. Dar, pe măsură ce descopăr documente noi, în legătură cu trecutul satului, mă grăbesc să le introduc la locul convenit. Iar documente noi apar în continuu. Iată documente de acestea ne furnizează deshumarea castrului roman de la Brincoveniști, satul vecin, documente asupra trecutului daco-roman al acestor locuri. Ele largesc perspectiva istorică a așezărilor românești vechi și străvechi de pe valea superioară a Mureșului, între acestea și Lueriu, și care formează populația de baștină a acestor meleaguri cu neîntreruptă viață socială și istorică românească. În acest orizont înțelegem și începutul satului nostru.

— (Gh. C.) *Parcă ați participat cu monografia satului la un concurs?*

— (M. M.) Da, La „Marele concurs de monografii”, organizat de redacția ziarului „Satul socialist” — 1972, și distinsă cu un premiu.

— (Gh. C.) *Cînd o citim tipărită?*

— (M. M.) M-aș bucura și eu s-o văd tipărită. Dar aceasta nu depinde de mine. Poate Comitetul de cultură și educație socialistă al județului s-o tipărească. Sau editura Dacia din Cluj, deși editurile înființate în orașele din provincie nu se preocupă cu tipărirea monografiilor sătești.

— (Gh. C.) *O întrebare care se referă la anii tinereții: Cu ce gânduri ați venit, ca dascăl, în satul natal?*

— (M. M.) Cu dorința fierbinte și hotărîrea fermă de a-mi consacra toate pu-

BIOGRAFII CONTEMPORANE

DASCĂLUL MIHAI MOLDOVANU „cea mai de cinste datorie“

terile ființei mele, ridicării multilaterale a acestui sat și de a nu mai pleca de aici niciodată. Am socotit aceasta ca o datorie primordială de fiu al satului care sint.

— (Gh. C.) *V-ați îndeplinit dorința în întregime? Sau aveți unele umbre de părere de rău că n-ați făcut tot ce ați dorit. Au mai rămas și datorii neîmplinite?*

— (M. M.) Cine poate să-și realizeze toate dorințele? Mai cu seamă că în Lueriu erau atîtea de făcut, iar democrația populară a deschis drumul transformărilor revoluționare, socialiste a satelor. Am contribuit și eu, din toată inima și cu toate forțele la aceste transformări structurale ale satului, inițiate și conduse de Partidul Comunist Român.

— (Gh. C.) *Enumerati, concret, cîteva din aceste acțiuni...*

— (M. M.) Am luat parte direct la efectuarea reformei agrare, în calitate de secretar al Comisiei de Reformă Agrară sătească. Am ajutat la crearea organizației de partid, din sat. Am stăruit zi și noapte, luni de zile, pentru înființarea în sat a C.A.P.-ului în 1950, după care am pus umărul, cu sfatul, îndemnul și exemplul personal de muncă, la consolidarea și lărgirea acesteia, pînă la colectivizarea generală. Imediat după război, am creat cooperativă de consum. Am înființat Cămin cultural și am antrenat la munca culturală și de popularizare a științei, respectiv la formarea unei conștiințe noi, progresiste-socialiste, cadrele didactice și intelectualii din sat, cu rezultate dintre cele mai frumoase. Timp de peste douăzeci de ani (1945—1967) Lueriu a fost considerat și apreciat ca unul din satele fruntașe din județ, în ceea ce privește munca și realizările politice, sociale, culturale, artistice. Formația coregrafică populară „Nunta ca la Lueriu” a fost laureată a Concursului și Festivalului al VII-lea al formațiilor artistice de cîntece și jocuri populare, televizată și filmată.

Nu-mi fac un merit personal din acestea. Mi-a plăcut totdeauna să fiu modest și să recomand modestia. Am fost doar un soldat în uriașul front al revoluției socialiste, un soldat intelectual, un fiu al satului care a luptat pentru satul său — patria mică — cum numesc francezii orice sat. Am fost o cohortă vitează de acești soldați, luptători pentru sat și pentru popor — învățători, profesori, intelectuali, oameni politici.

— (Gh. C.) *Dar realizări pur școlare; didactice?...*

— (M. M.) Am și de acestea. Au trecut prin mina mea, cum se spune, atîtea serii de elevi, copii ai satului. M-am ocupat de ei cu deosebită grijă didactică și cu multă trageră de inimă, știind că ei sînt vîstarele care formează lumea și viața nouă. M-am străduit să zidesc în ei temeliile sănatoase ale unei conștiințe cetățenești de muncă, de iubire a poporului, a clasei muncitoare, a cuceririlor lor politice, a patriei, să fie oameni de omenie. Am marea bucurie ca din elevii mei, din copiii satului să se ridice personalități cu munci de răspundere în viața politică, administrativă, culturală.

— (Gh. C.) *Se știe că ați fost prieten și cu cartea, v-a plăcut zăbava, vorba cronicarului, cu cartea și condeiul. Cînd ați început să scrieți și unde ați publicat primele încercări?*

— (M. M.) În anul 1932, în ziarul județean „Gazeta Mureșului”. În 1935 am colaborat regulat la revista „Progres și cultură” din Tîrgu-Mureș. Am trimis articole și au apărut în *Pagina învățătorului* a ziarului „Curentul”, la „Tribuna”, „Senzătoarea” ș. a. După 1944 am publicat numeroase corespondențe în „Ardealul nou” și „Steaua roșie” din Tîrgu-Mureș.

— (Gh. C.) *N-ați încercat să adunați în volum această semănătură de cerneală?*

— (M. M.) Ba da, am pregătit pentru

tipar o carte de publicistică și una de cronici literare. Din nefericire — ori din fericire! — amîndouă manuscrisele s-au pierdut cu peregrinările războiului.

— (Gh. C.) *Totuși văd pe masă pagini scrise!...*

— (M. M.) Lucrez la o carte cu „Figuri mureșene”.

— (Gh. C.) *Ce cuprinde?*

— (M. M.) Cuprinde medalioane literare, închinare unor personalități de seamă din regiunea Reghinului. Am creionat medalioane lui Iustin Handrea, Emil Cocoș, Iuliu Șerbănuțiu, Gheorghe Crăciun. Voi continua cu alții. Le voi adăuga evocarea memorială „Societatea tinerimea română din Reghin și jur” (1930—1936) al cărui membru activ am fost.

— (Gh. C.) *Vă știu prieten vechi și statornic al cărții literare. Care vă sînt scriitorii preferați — se înțelege din condeiul de astăzi?*

— (M. M.) Nu am numai unul. Dintre cei mai agreați, pentru literatura lor viguroasă, combativă, citez pe Zaharia Stancu, Marin Preda, Titus Popovici, Eugen Barbu, Alexandru Ivasiuc, scriitorii Ion Vlasiu, Sütő András, din seria celor mai tineri pe Romulus Guga care s-a afirmat ca romancier deosebit de talentat...

— (Gh. C.) *Cîțiva copii din Lueriu urmează Liceul pedagogic și Institutul pedagogic din Tîrgu-Mureș, să fie învățători și profesori. În calitatea dumneavoastră de dascăl pensionar ce mesaj le adresați acestora și colegilor lor, copii din satele mureșene care vor fi învățători și profesori — dascăli și dascălițe?*

— (M. M.) Întrebarea aceasta mă emoționează cel mai mult. Viitorilor învățători și profesori, celor care vor prelua torța dascălului, le adresez, din toată inima, acest mesaj:

„Pregătiți-vă cît mai temeinic pedagogic, intelectual, etic; întoarceți-vă în satele natale și fiți luminătorii poporului căruia aparțineți! Continuați drumul început de noi! Este cea mai de cinste datorie cetățenească-patriotică ca să participați, cu toată abnegația, la desăvîrșirea dezvoltării multilaterale a satelor și, prin ele, la înflorirea patriei, la desăvîrșirea lumii și vieții noi socialiste-comuniste în patria noastră. Vă invidiem că sinteți hărăziți să vă bucurați de această înaltă cinste și să trăiți în perioada de apogeu a socialismului: comunismul!”

Dascălul bătrîn a adresat acest mesaj în picioare.

GHEORGHE CUNESCU

scrisori
colegiale
de la

BEN.
CORLACIU

stimat romulus guga,

Presupun că și dumneata ai citit, în „Lucafărul”, răspunsurile pe care Ion Țiriac și le-a dat colegei noastre, Sânziana Pop, cînd cu îndrăcîta aia de finală a Cupei Davis. Cred că, în ceea ce mi-am propus să-ți scriu astăzi, e bine să încep prin a-ți reaminti de primele lui fraze. „S-ar putea întîmpla ca pentru artiști, zicea tenisemenul nostru, talentul să fie o garanție pe termen lung. Să se poată trăi din și să se poată conta pe talent. Să ajungă talentul, să fie talent și atît. La voi, în schimb, se spune că un individ cu talent dacă nu muncește îl pierde”. Sunt convins că Sânziana Pop i-a simțit imediat humorul și ironia. Dacă, din întrebările sale următoare, ar putea să rezulte că nu tocmai, eu mă gîndesc că aceasta e mai degrabă o figură de stil, subtilitatea onoratei noastre colege fiind indeobște cunoscută. Sau, poate, o jenă firească, născută din solidaritate de breaslă. Căci, altminteri, cine și-ar imagina că spusele lui Ion Țiriac, cu privire la munca celui talentat, nu sunt deopotrivă de adevărate și pentru (pardon de ex-

presie!) literați? Aș putea adăuga de la mine, ca să întăresc afirmația derivată, dar sfîchuitoare, a acestui mare caracter, nu numai mare sportiv: Nu mă interesează doar talentul dumitale; mă interesează în primul rînd ce faci cu el, cînd îl ai. În cazul la care fac aluzie aici, ai putea traduce și astfel: Nu-mi plac agoniile spectaculoase, prefer înfrîngerile demne, pasionate, bărbătești, căci ele sunt în fond biruitoare. Așadar, în acele zile, Ion Țiriac a pierdut, însă n-a fost înfrînt. Vezi, nu mă refer la partida cu Tom Gorman, pe care a cîștigat-o indiscutabil eroic. Aceasta nu a fost decît oglinda de cristal, care ne-a făcut să vedem prin ea (pentru că de fapt eram de multă vreme cu spatele la om), în forma cea mai concentrată, chipul moral al unui destin înălțător. Cînd spun că n-a fost înfrînt, mă gîndesc la întreaga durată a finalei și, cu îngăduința dumitale, aș putea spune chiar că moralmente el este învingătorul celor trei zile. A învins cînd a avut un singur adversar, a învins cînd a avut doi adversari, tot el a învins și cînd a avut trei adversari, pentru că, te superi, nu te superi (dumneata sau alții), eu cred că în partida de dublu a jucat singur contra 2 + 1. Destin înălțător, ziceam.

Vedeam cu toții, că nu din vina lui se duce Cupa înapoi peste Ocean, și el oricînd s-ar fi putut apăra, refugiindu-se dincolo de acest regretabil adevăr. Dar în loc să se apere, a atacat, în loc să se tînguie, a luptat și, în loc să acuze, a apărat. El, Ion Țiriac, ne-a adus aminte tuturor (chiar dacă vom uita din nou) că sportiv nu e cineva care se ocupă cu sportul, sportivul veritabil e un om total, simbioză perfectă a trupului cu mintea, a caracterului cu munca, a talentului cu stăruința, a modestiei cu tenacitatea împinsă pînă la, aș zice, o lucidă uitare de sine. Îți spun cinstit, nu mă interesează Cupa Davis, deși, ca să nu fiu ipocrit, mi-ar fi plăcut să stea un an aici, pe cheiul Dîmboviței. Mai exact, nu mă mai interesează și aș fi considerat și eu, poate, ca ațiția alții, că e cam tîrziu să discutăm acum despre o întîmplare consumată în Octombrie. Cupele vin, cupele pleacă, fie că rămîn un timp, fie că nu rămîn deloc. Dar ceea ce s-a petrecut atunci, mai ales în ceea zi de Vineri a începutului, nu e un lucru care să se perimeze aproape simultan cu închiderea stadionului. Vreau să cred că, printre contemporanii mei, nu e încă nimeni atît de superficial și de ignobil, încît să pretindă că nu mai există eroism ori că, dacă totuși se produce, a devenit caduc. Ar fi într-adevăr prea trist, dacă n-aș mai crede. Mai cu seamă

de atunci incoace, din acele ore dramatice în care, înfiorat de încrîncenarea luptei, subjugat de renașterea treptată a speranței, mă uitam la el, la acel atlet al stăpînirii de sine, mă uitam, îți spun, cum, străduindu-se să recîștige ceea ce pierduse și apoi să-și învingă adversarul, se străduia să se învingă în primul rînd pe sine, să-și învingă, adică, tristețea, decepția, vîrsta (cer să fiu iertat, dar el însuși vorbește despre handicapul vârstei) și, poate, în unele momente, chiar disperarea — de ce ne-am ascunde? Asta simțeam atunci, urmărindu-i tenacitatea, concentrarea, abnegația, pe care, nu știu cum, dar parcă mă făcea să le trăiesc odată cu el, asta deci simțeam și credeam eu atunci, că asist la fapta miraculoasă a unui erou. La fel cred și astăzi, după atîta vreme, și nu numai eu, ci o mulțime de oameni cu care am discutat de atunci încoace despre Ion Țiriac. Sunt sigur că e și părerea dumitale. Așa că, iată, nu e niciodată tîrziu să vorbim despre el, după cum niciodată nu e tîrziu să ne închinăm în fața eroismului. Cu atît mai mult, cu cît aceia dintre colegii noștri, al căror stilou traversează adesea și zonele sportive, nu și-au făcut încă datoria în acest sens. Vrem caracter nobil? Vrem muncă, vrem modestie? Luciditate? Vrem talent și dirzenie, vrem voință și vrem bărbăție? Vrem un prieten adevărat? Un erou? În viață? În artă? În sport? Uite-l, acesta este: Ion Țiriac. Care, însă, înainte de a fi un mare sportiv, e un om. Tocmai pentru că în ființa lui realistă și disciplinată se întîlnesc toate aceste atribute, făcînd din el un om magnific. Și asta, ce crezi, e bine numai în sport? De exemplu, în literatură, vreau să zic: în viața literară, ne-ar strica oare?

Cît despre luciditate, cu care interlocutoarea lui Ion Țiriac susține că nu se ajunge prea departe („În literatură sigur nu se ajunge”) — de ce nu ne-am gîndi că, poate, luciditatea e călăuza visătorului? Ion Țiriac e și un mare visător, lucru pe care constat că nu-l vede nimeni. Spune și dumneata: nu e și lucid și visător acela, care declară: „Pentru că e bătălia mea, în primul rînd, o bătălie grea, de unul singur?” Era vorba, în aceeași revistă, despre aceeași finală. Să spun că a fost profet? Ași! A fost un visător lucid. Iar eu să tac, numai pentru că a trecut nu știu cîtă vreme de la bătălia aceea? Te rog, dimpotrivă, fă în așa fel, încît Ion Țiriac să aple prin „Vatra”: 1. Inima mea îl va ține mereu în triumf și 2. Mare trofeu, Cupa Davis, nimic de zis, dar va veni un timp în care nu ne vom mai aminti de ea decît pentru că ne-a ajutat să descoperim printre noi un erou.

vatra vă propune un dramaturg

Născut la 5 decembrie 1936 în Sibiu, Eugen Onu a absolvit facultatea de filologie a universității clujene. A funcționat apoi ca profesor și director de școală, muzeograf, director de teatru ș.a.m.d., în prezent fiind cercetător principal la Centrul de științe sociale din Sibiu al Academiei de științe sociale și politice. Deși preocupările sale literare datează încă din perioada cind era elev, Eugen Onu a ezitat multă vreme să le facă știute public, limitându-se doar în a fi prezent la anumite intervale cu articole și studii pe teme de istorie literară și a teatrului apărute prin diferite reviste și ziare. Abia în ultimul timp e de găsit în sumarul unor periodice și ca semnatar de versuri.

Pasionat continuu de teatru — artă ale cărei frumuseți adolescentul de altădată le-a pătruns sub patronajul spiritual al lui Radu Stanca —, Eugen Onu s-a încercat și în spațiul dramaturgiei. O piesă a sa, intitulată *Aceste anotimpuri și cărări* — dramă psihologică din lumea satului contemporan — a intrunit aprecieri favorabile din partea oamenilor de teatru și literaților care au avut ocazia să o cunoască, dar, în pofida acestui fapt, ea n-a văzut încă luminile rampei. În ce privește piesa din care publicăm azi un fragment e de menționat că

autorul ei, abordind un așa zis „subiect istoric”, își propune, de fapt, să fie contemporan cu vremea sa.

minunata istorie a lui ioan de hunedoara

ZREDNA (după ieșirea Elisabetei, soția lui Ioan): De ce o chiniești așa? Nu ți-e milă de ea?

IOAN: Ei, și tu... Nu vreau. Dar nu știu cum să-ți spun... mă ia, așa, singele pe dinainte. (Incepînd iar să se înfurie.) Nu vezi? Stau aici, în scaun, ca o căzătură. Asta am ajuns. (Zredna dă să vorbească.) Taci. N-am nevoie de mîngîierile nimănui. Nici de milă. (Ton ridicat.) Auzi? Mai ales de milă n-am nevoie.

ZREDNA: Bine, bine... nu mai răcni așa. Cine ți-a spus ceva de milă? Astea-s gîndurile tale sucite.

IOAN (ton și mai ridicat): Nu-i adevărat!

ZREDNA: Ba da. Și să știi: de strigat pot să strig și eu dacă nu te-astîmperi. Și încă mai tare. (Răcînd.) Auzi?

IOAN (izbucnește într-un ris puternic): Grozav, grozav. O să creadă cei din jur că ne-am și luat la bătaie. Imi place, să știi.

ZREDNA (dezarmat): Ești de nelecuit.

IOAN (amuzat): Nu-i așa? (Schimbînd subiectul și tonul.) Dar să lăsăm astea. Mai bine hai să vorbim despre tine. Nici n-ai apucat să-mi spui ce mai faci. Știi, mereu mă-ntrebam. Ei, cum o mai duci? Ia zi?

ZREDNA (convenindu-i schimbarea subiectului): Cu treburile, Ioan, cu treburile. (Doar jumătate glumă.) Nici n-am timp să văd dacă mai trăiesc. Serios. (Ton ușor meditativ.) Chiar stau citeodată și mă-ntreb dacă are vreun rost să te sacrifici așa, de bunăvoie. Viața politică! Ce osîndă. Dar e ca un viciu. Cînd i-ai prins gustul, nu mai poți da înapoi. Ai vrea uneori, dar ceva din tine, o tainică dorință, nu te lasă. Simți că nu e bine, că te macină zi de zi, înconjurat de primejdii și de ingratitudine, punîndu-ți mereu capul drept pe. Și totuși... degeaba. (Zimbînd.) Tu mi-ai dat să gust prima oară din otrava aceasta. Tu ești vinovatul.

IOAN: Da, așa s-ar părea... la prima vedere. Dar cred că de fapt e vorba de cu totul altceva. Du-ceai să-mînța asta în tine. De la naștere. Eu numai i-am dat prilej să poată încolți mai degrabă... sau... simplu: să poată încolți. E drept, e un simbur care există în mulți. Uneori el înseamnă doar ambiție goală, alteori altceva, mult mai presus, un ideal. Dar să știi... totuși nu toți oamenii îl au.

ZREDNA: Fericiți cei ce sînt scutiți de el. (Ioan ride.) Nu ride. Așa e. (Visător.) Să stai, de pildă, într-o mînăstire... și să scrii... să scrii... (Cu durere.) N-am mai așternut de luni de zile vreun rînd. Noroc cu actele de cancelarie pe care le semnez... altfel așa uita cred și literele.

IOAN: Să știi că felul cum gîndești nu-mi place. De loc. (Inflăcărîndu-se.) Dacă mergi pe un drum, atunci fă-o cu hotărîre. Fără să șovăi, fără să te chinuie părerile de rău. Sau, de nu, ai tăria și schimbă-ți cu totul viața. (Pauză. Ton cald.) Uite,

mă vezi? Sînt de-acum bătrîn. Dar dacă mă-ncearcă vreo durere în suflet nu e pentru că mi-ar părea rău de ceea ce am făcut. Ci de ceea ce, pe calea pe care am urmat-o, n-am ajuns și n-am izbutit să fac. (Pauză.) Soarta mi-a și suris din cînd în cînd, nu zic nu. Dar m-a și lovit crunt adesea. Da, atîția din jurul meu nu mai sînt. Eu i-am dus la moarte, așa e. Fără însă să le-o doresc. Și mai ales fără să-i silesc. Au vrut să mă urmeze și-au făcut-o fără șovăială, cu ochii în flăcări. Credeau în ceva. În ceea ce am crezut și eu. Au murit. Dar puteam să mor și eu, oricînd, o știi bine. Nu mi-a fost frică, n-am ocolit moartea. N-a fost să fie așa. Dar m-a ținut prins Brancovici la Semendria. Luni la rînd. Și asta a fost mai rău ca o moarte, ca zece mii, ca o sută și o sută de mii de morți. Și Ladislau? E și acum ostatec la el. Fiul meu nu e aici, lîngă mine, toaigul meu, sprijinul meu. El e acolo, departe. Cine știe de-o să-l mai văd, de-o să-i mai lucească vreodată lumina libertății. (Pauză. Revenînd la ideea inițială.) Nu te mai plînge deci. Fii bărbat. Într-un fel sau altul.

ZREDNA (pe gînduri): Ascultă, Ioan. Aș vrea să te întreb ceva.

IOAN (zimbînd a glumă, dar încă sub influența celor spuse de el însuși anterior): Ca la spovedanie?

ZREDNA: Stai. Lasă glumele. Știi, vreau să fii foarte sincer cu tine.

IOAN: Așa te-am crezut oricînd. Sau m-am înșelat?

ZREDNA: Nu mă mai întrepru, te rog.

IOAN: Ei bine, poftim. (Pauză.)

ZREDNA (privindu-l fix pe Ioan): Crezi că tot ce ai făcut, ai făcut cu adevărat pentru un ideal? (Reacție la Ioan.) Nu, stai liniștit și ascultă-mă. E o întrebare care mă chinuie de mai demult. Nu în legătură cu tine. Sau, mă rog, nu numai în legătură cu tine. Tu ești doar, să spunem, punctul de plecare. Dar... mă-ntreb așa... există oare, de fapt, idealuri? Și mai ales: există oameni care într-adevăr luptă pentru ele?

IOAN (hotărît): Există.

ZREDNA (gînditor): Știu eu? Poate că tu însuși nu-ți dai seama de ceva. Că ai luptat o viață întreagă doar pentru tine, ca să fii înconjurat de glorie. Și-atît. Poate că n-ai urmărit conștient așa ceva. Dar un imbold din tine, cel mai puternic, spre asta să te fi împins.

IOAN (ușoară zeflemea): Poate, poate, poate. Voi cărturarii vă rătăciți uneori mîntea ridicîndu-vă singuri în cale hățisuri. Și căutați dedesubtul și acolo unde nu e. Ascultă. Știi bine: mă trag, ca și tine, dintr-un neam modest ca rang și ca stare. Nu mi-e rușine de asta. Și nici urmașilor mei nu trebuie să le fie. Că am urcat apoi treaptă după treaptă? Mai întii n-am făcut-o doborînd pe alții, ucigînd, complotînd. Meritele și dîrzenia mea m-au dus într-acolo. Faptele de arme. Așa-i sau nu?

ZREDNA: Așa-i.

IOAN: Foarte bine. (Ușoară pauză.) Te-aș minți dacă ți-aș spune că sușul ăsta nu m-a bucurat, că nu l-am dorit și nu l-am visat. Știam că sînt de mai multe în stare decît cutare sau cutare baron, pe care nu-l ajuta ca pe mine nici brațul și nici, mai ales, mîntea. Ci doar numele primit de la strămoși. E drept — imi spuneam — să fii deasupra lor. (Iarăși pauză. Schimbare bruscă de ton, ca și cînd ar fi vorba de altceva.) Noi doi de cînd ne cunoaștem?

ZREDNA: E, sînt ceva ani...

IOAN: Ei bine, vrei să-ți spun un lucru? Încă de atunci, din Italia... și și mai de demult... aș putea să zic: de cînd am început ucenicia armelor, m-am gîndit la binele și liniștea colțului ăsta de lume, la războiul cu păgînii. Simțeam că aci s-ar afla rostul meu. Puterea mea, spada mea să le pun în slujba acestor idei. (Pauză.) De ce te-aș minți? Poate doar dac-aș dori să scrii cîndva viața mea... așa cum n-a fost. Nu, nu e minciună. Am luptat tot timpul pentru un ideal. Dincolo de mine, mai presus de mine era imboldul. Și bravii mei luptători și-au dat seama. Nu l-ai văzut pe Dugovici? (Plin de căldură.) Omul ăsta nici n-o să mă lase să mor. El crede că și eu trebuie să fiu nemuritor ca și ideile pe care le-am slujit. (Rar și rezolut, dar nu aspru, ci din înălțimea unei profunde cunoașteri a lumii.) Așadar, oricît de curios poate ți s-ar părea, există idealuri și există oameni care sînt gata să se și jertfească pentru ele. Nu sînt eu nici primul, nici ultimul. (Rizînd.) Și nici cel mai mare, firește. (Pauză.) Ei, mai vrei să mă întreb ceva?

ZREDNA (după cîteva clipe de tăcere): Nu. (Ton brusc.) Ai aflat? Am intrat în tratative cu turcii...

IOAN: Da, mi-a ajuns ceva la urechi.

ZREDNA: Știu prea bine... planurile tale erau altele. (Cu o anumită jenă.) Dar vremurile... vremurile s-au schimbat. (Cald, căuțînd să fie cît mai convingător.) O să fie bine. Vei vedea.

IOAN (schimbînd vorba, parcă fără a-l fi auzit): Ce-o fi cu Elisabeta de n-a mai apărut?

ZREDNA (dîndu-și seama că n-are rost să-și mai continue ideea): Las-o. Probabil nu se simte bine. O să mai avem prilejul să ne vedem mîine. Înainte de-a pleca.

IOAN: Cum, mîine și pleci?

ZREDNA: Trebuie.

IOAN (pe gînduri): Imi pare rău... (Alt ton.) Atunci trebuie să te odihnești.

ZREDNA: Lasă...

IOAN (energic, patern): Nu, nu, nici gînd. Să nu-ți închipui că vreau să scap de tine. Mă cunoști doar: dacă ar fi așa ți-aș spune-o pe față. Dar Drumul e lung. Trebuie să ne gîndim și la asta. (Mîmînd un ordin.) Așa că, gata, la culcare. Și fără nici o vorbă. Pentru azi ajunge. Auzi?

ZREDNA (rizînd): Ioan, Ioan.

IOAN: Chiar nu vrei să mînci ceva?

ZREDNA: Ți-am spus, nu mi-e foame.

IOAN: Bine. (Bate din palme.) Ei... care-i pe-acolo? (Apare un slujitor.) S-a pregătit odaia pentru excelența sa?

SLUJITORUL: Da, stăpine.

IOAN: Foarte bine. Atunci să-l conduceți și să aveți de grijă să nu-i lipsească nimic. (Către Zredna.) Mă ierți că nu te pot însoți.

ZREDNA: Să mă ierți tu, că te-am obosit atîta.

IOAN (ris ușor): Uitănd că sînt bolnav. Nu? (Revenînd iar la tonul unui părinte către copil.) Hai, noapte bună. Eu mai rămîn puțin, să-mi depăn de unul singur amintirile. Ca moșnegii.

ZREDNA (privindu-l pe Ioan cu dragoste și întrezărită compătimire): Noapte bună, Ioan. Pe mîine.

IOAN: Pe mîine, pe mîine. (Zredna iese, însoțit de slujitor. Ioan rămîne pe gînduri.) Păcat. Dar măcar el crede sincer în ceea ce spune. (Privirea îi devine aspră.) Pe cînd ceilalți...

DUGOVICI (intră cuprins de agitație, se vede că abia a așteptat clipa cînd Ioan va rămîne singur. Ton misterios): Mărite, a venit.

IOAN: Cine?

DUGOVICI: Căpitanul Cîndea.

IOAN (intrat și el în agitație): Cînd?

DUGOVICI: Acu vreun ceas. Dar m-am gîndit că e mai bine să aștept pînă veți fi singur.

IOAN: Unde e?

DUGOVICI: Alături, în capelă.

IOAN: Nu l-a văzut nimeni?

DUGOVICI: Nu.

IOAN: Adu-l încoace. Degrabă. (Dugovici iese. Ioan, copleșit de emoție, stă în jilt încordat ca un arc, stringînd în pumnii spătarul. Murmură printre dinți.) A sosit clipa... a sosit.

CİNDEA (intrînd cu Dugovici, se așează într-un genunchi în fața lui Ioan): Măria ta, iată-mă.

IOAN (intrînd direct în subiect): Ei, ce vești?

CİNDEA: Foarte bune. Atît excelența sa domnul palatin, cît și marele vîstier al regatului sînt de acord să se alieze cu măria ta.

IOAN (bucurie nemăsurată): Cîndea, spui adevărul?

CİNDEA: Adevărul adevărat. Ați avut dreptate: amîndoi îl urăsc de moarte pe Cillei și pe cei din tabăra lui. Asta i-a hotărît să facă pasul.

IOAN (sare din scaun, puternic): În sfîrșit. În sfîrșit. (Către Cîndea, apropiîndu-se ca să-l îmbrățișeze.) Îți mulțumesc, căpitane. (Li vede pe cei doi consternați.) Ce s-a-ntîmplat? (Își dă seama, începe să ridă.) A! Mîntea? (Ride cu și mai multă pofă.) Vedeți ce repede poate trece o boală? Cît a bate din palme. (Li vine un gînd.) Dugovici, dă-mi o spadă. (Arată spre o panoplie de pe perete.) Haide, ce mai aștepți? Vreau să văd dacă n-am amorțit cu totul.

EUGEN ONU

CÎNTARE ROMÂNIEI SOCIALISTE

omagiu

Evenimentul împlinirii unui pătrar de veac de la proclamarea Republicii împinge instinctiv gândurile retrospectiv spre trecutul frământat de năzuința ideilor republicane dar și introspectiv, spre poarta viitorului. Spre el țin-teau cu optimism toți cei care gîndiseră că dreptatea și libertatea vor fi instaurate într-o alcătuire social-politică care să aparțină poporului și să-i servească ca mijloc de exprimare a voinței proprii. În zorii trezirii conștiinței naționale și a constituirii națiunii, din tradițiile democratice străbune se plămădiră contururile tot mai clare ale formei de stat republicane, afirmate deschis, pentru prima oară, prin gura de foc a anului revoluționar 1848. Pe principiile acesteia au conceput planurile politico-naționale personalitățile din acea epocă și de mai târziu. În ele și pentru ele au crezut și luptat truditarii exploatați nemilos de lumea capitalului. Pentru ele s-au jertfit cele mai reprezentative personalități progresiste și democratice de la 1848, militanții mișcării muncitorești, în ilegalitate comunistă. În principiile republicane și-au așezat N. Bălcescu, Avram Iancu, S. Bărnăușiu, C. A. Rosetti, M. Kogălniceanu, N. D. Cocea, Ștefan Gheorghiu, I. C. Frimu și mulți alții, pînă în pragul zilelor noastre, creația muncii și flacăra spiritului revoluționar care i-a animat și care n-a cunoscut înfrîngerea timpului. Partidul Comunist Român și-a conceput de la început programul și și-a educat membrii săi în credința apropiatei instaurări a viitoarei republici democratice, fiind pregătit în momentul actului eliberării din August 1944 să conducă iureșul forțelor populare spre instaurarea Republicii.

Ideea Republicii în răstimpul unui secol cîștigase însă mult în conținut și profunzime, devenise crezul întregii națiuni cînd se semna actul nașterii Republicii populare. Astfel, din nădejdea suferinței s-a născut speranța bucuriei împlinite acum un sfert de veac. Speranțele de atunci au devenit realitate palpabilă în tot ce ne înconjoară astăzi: uzine, fabrici, construcții, instituții culturale și în oameni noi.

Cît sînt de aproape evenimentele în timp și cît de departe în semnificații și înfăptuiri. Dacă întinzi mai mult mîna în istorie simți dogoarea evenimentelor de la 1848, atingi arsele buze din care a pornit licăritul ideilor republicane, dezvăluie cicatricele nedreptelor osinde ale ostilelor regimuri politice patronate de monarhia străină intereselor poporului; pătrunzi în scînteierea grea a caratelor muncii și construcției socialiste. Ai sentimentul că oamenii de ieri au visat Republica, că cei de acum 25 de ani au realizat-o în forma sa cea mai democratică, că cei de astăzi îi desăvîrșesc fizionomia în pas cu vremea și vrerile poporului.

Privim cu admirație jertfele trecutului glorios, personalitățile care s-au ridicat din popor, au trăit și au gîndit cu acest popor. Simțim seva optimismului celor care au plămădit miezul adevărat al istoriei pentru făurirea României noi republicane, generoasă întotdeauna cu fiii ce i-au înfrumusețat înfățișarea cu o nouă, temeinică și vrednică orînduire de stat. Prospectînd trecutul, trăim în prezentul Republicii socialiste confrunțați cu înalta tensiune a complexelor sarcini, cu fața spre panorama viitorului ce ni-l conferă la un sfert de veac acel ce se dovedește promovatorul republicanismului socialist — Partidul Comunist Român. Viitor, în care se întrezărește largă boltire a arcurilor unei frumoase și apropiate realități, ce va fi clădită de hărnicia și vigoarea unui popor conștient de valoarea muncii și a dreptății, de o națiune convinsă că aceste atribute oferă tihna deplină a libertății și dau strălucire spiritului republican definitiv consacrat pe aceste meleaguri.

Viabilitatea acestui deziderat trăiește în creațiile de astăzi, răzbate din noblețea gîndurilor acelora care muncesc în și pentru Republica socialistă, în actele de importanță istorică ale Partidului Comunist, în mintea și ținuta marelui bărbat de stat din fruntea lui.

VASILE DOBRESCU

imn pentru iancu

Un mînz alb necheză
ridicat pe două picioare
și răsucit în văzduh
cu nările prin norul
de-argint roșu.
Un mînz nărăvaș îl poatră pe Iancu
prin Cîmpia Libertății
Un mîndru pegas cu aripi de foc
și potcovit cu aur
în cremenea munților,
coboară flămînd de lumină
pe drumurile țării.
Înalt ard stelele...
Un mînz fără trup
spintecă cerul cu Iancu
Craiul munților ține
aprinsă în slăvi
nalta flacără
Steagul libertății flutură
aprig
pe fruntea Republicii.

VICTOR NISTEA

ceea ce nu moare

O lumină mai înaltă decît curajul
de a fi în fiecare clipă speranță
asupra-ne coboară

spuneți cum să o primim atfel
dacă nu cu suflet de copil
ori de limpede auroră

triumfă în ea turnuri și porumbel
flaute glorioase îi slăvesc adîncurile
pînă devin cîntare

imagine pură a ființei noastre
patria ne aduce aminte în zori
ceea ce nu moare

ION COCORĂ

istoria

Aici, în locul de odihnă și veghe
a sufletului acestui popor

Cel Mare,

Cel Bun,

Cel Viteaz;

Aici, între scoarțe de sînge și lut
niciodată închise
îmi regăsesc străbunii
cu faptele lor — altare-nspre mine —

Aici găsesc sufletul meu
respirînd marea metaforă — ISTORIA
neamului acesta

Cel Mare,

Cel Bun,

Cel Viteaz.

ILIE TUDORA

cîntare republicii

Ne-ai învățat din fructul nopții
să stoarcem mierea dătătoare de puteri,
din lamura furtunilor trecute
ne-ai dezlegat nebănuite primăveri.

Tu ne-ai unit, în lupta îndrîjită
cu forța milenară a fierului zăcut,
eliberați din chingile țării
prin porți de biruinți am străbătut.

O lume nouă crește în tumultos elan
învîlvorînd materia cu inimi și mălini,
o singură voință aud înaripînd
prin simfonii de magme, nestinsele lumini.

ZENO GHIȚULESCU

inscripție

Acestei frumuseți
i-au fost model prin mine
ascensiunea pură cu ritm de-ndepărtate
și suple „Miorițe”,
venite peste măguri de suflet pin'la noi
și zborul din albastrul cu-umane transparențe
în care vreun zugrav cu-asemănări de paltin
și-a preschimbă odată inima în floare
pe zid, la Voroneț
și Țara cu nunțile și leagănele ei.
Adesea urc prin fleșa gîndului din seară
pin'la-nălțimea pură a munților din oameni
și-a visului cu mari distanțe-n fiecare.
Și virfu-i dac-atinge pe sus de vreun lucefăr,
nemărginite-ntinsuri venite de prin oameni
mă umplu de străvechiul rit al frumuseții,
din vremea cînd străbunii
știau cît costă-n noatini pridvoarele din lundă
și deslușeam prin spații semnele din păsări

ION APOSTOL POPESCU

darul cu pasărea măiastră

Ci iar începe nunta nesecata,
ci iar ne-ntoarcem în izvor,
pe-un cer de patimă prea crudă
cînd vietățile pădurii mor.

Pe șapte guri de rai întretăiate
s-a fost vestită nouă lumea,
cu adevăruri fără istovire
marțea și vinerea și luna...

La veste cu primejdie, ca la-nceputuri,
gîndim, iubindu-ne, o zare blindă,
sorbim atît de lacomi nădejtile din ciuturi
și nu mai știm că alții în locul nostru cîntă.

Pe frontispiciul legănat de patru foi
ne-am hărăzit privirii săgetarea.
de miercuri, de duminică, de joi.
mai dreaptă să se-ntemeieze așezarea.

Ci iar murim, îmbrățișîndu-ne la ziuă,
ci iar se spune lumii nunta noastră,
părinții trec prin arcul porții vechi
darul cu pasărea măiastră.

GEORGE CHIRILĂ

către tineri

Să vă regăsiți rotund și sigur pasul
portul demn și sever totdeauna
mersul cu măsură hotărînd răgazul
și măriți părinții, soarele și luna

Limpede ca roua să vă sune glasul
cînd numiți mireasă și soție una
cînd zdrobiți cu pieptul, amorțit thalassul
cînd vă bate gîndul nunții cu genuna

Și să vă tot duceți peste mări și țări
și spirale galaxii însingurate
și mergînd 'nainte, prin pustietate

Semenii primiți-i cu străvechi urări
dar loviți virtos balaurul nefrate
de pe cal zvirlîndu-i sulița în nări.

DUMITRU MUREȘAN

CÎNTARE ROMÂNIEI SOCIALISTE

anii adevăratei demnități

Nu de mult, am străbătut împreună cu doi prieteni un orașel oarecare. Dacă îmi iau în serios simțul meu de orientare, probabil mergeam dinspre sud, unde era gara, spre nord-est, unde era centrul, centrul tipic de oraș transilvan. Mai fuseserăm de câteva ori în acel orașel, întotdeauna grăbiți, cu treburi, ni se părea că-l cunoaștem, îl prea cunoaștem, căci ce mare lucru e să cunoști un orașel transilvan? Mergi în centru, te plimbi de câteva ori în sus și în jos, privești niște vitrine, acolo e cinematograful, acolo hotelul cu nume prea sonor pentru condiția lui, dincolo biblioteca municipală, în apropiere restaurantul clasa întâi, ceva mai departe — biserica monument istoric...

Dar iată că mergeam pe o stradă care parcă nu se mai termina — în celelalte rînduri intraserăm în oraș prin altă parte, veneam cu mașina, ajungeam repede în centru, unde ne rezolvam repede treburile și... înapoi! —, o stradă despre care n-aș spune că era frumoasă, dar care ne-a dat deodată sentimentul că sîntem într-un oraș necunoscut. În dreapta și în stînga, printre case solide, aproape toate noi, am putut citi, timp de aproape o jumătate de oră, cit a durat „plimbarea”, tot felul de firme de depozite, de cooperative meșteșugărești, ateliere de reparații, o fabrică de cherestea, o fabrică de prelucrare a lemnului, iar presărate printre ele: blocuri de locuințe, magazine, cofetării, chioșcuri.

Am avut, pot spune, revelația adevăratelor dimensiuni ale unui orașel pe care-l priveam ani de zile cu ochi de turist grăbit. Dar orașul crescuse, orașul creștea, acum știu că e un adevărat oraș industrial.

N-aș putea spune că sînt un om care mă extaziez ușor în fața unor blocuri noi, a unei fabrici noi, a unui pod sau mai știu eu ce construcție nouă. E și explicabil: fac parte dintr-o generație care avea doar cîțiva ani în acea zi istorică de 30 decembrie 1947, fac parte dintr-o generație careia i s-a părut firesc să trăiască în preajma șantierei, mai apoi pe șantiere, fac parte dintr-o generație pentru care verbul „a construi” e unul din cele mai uzuale.

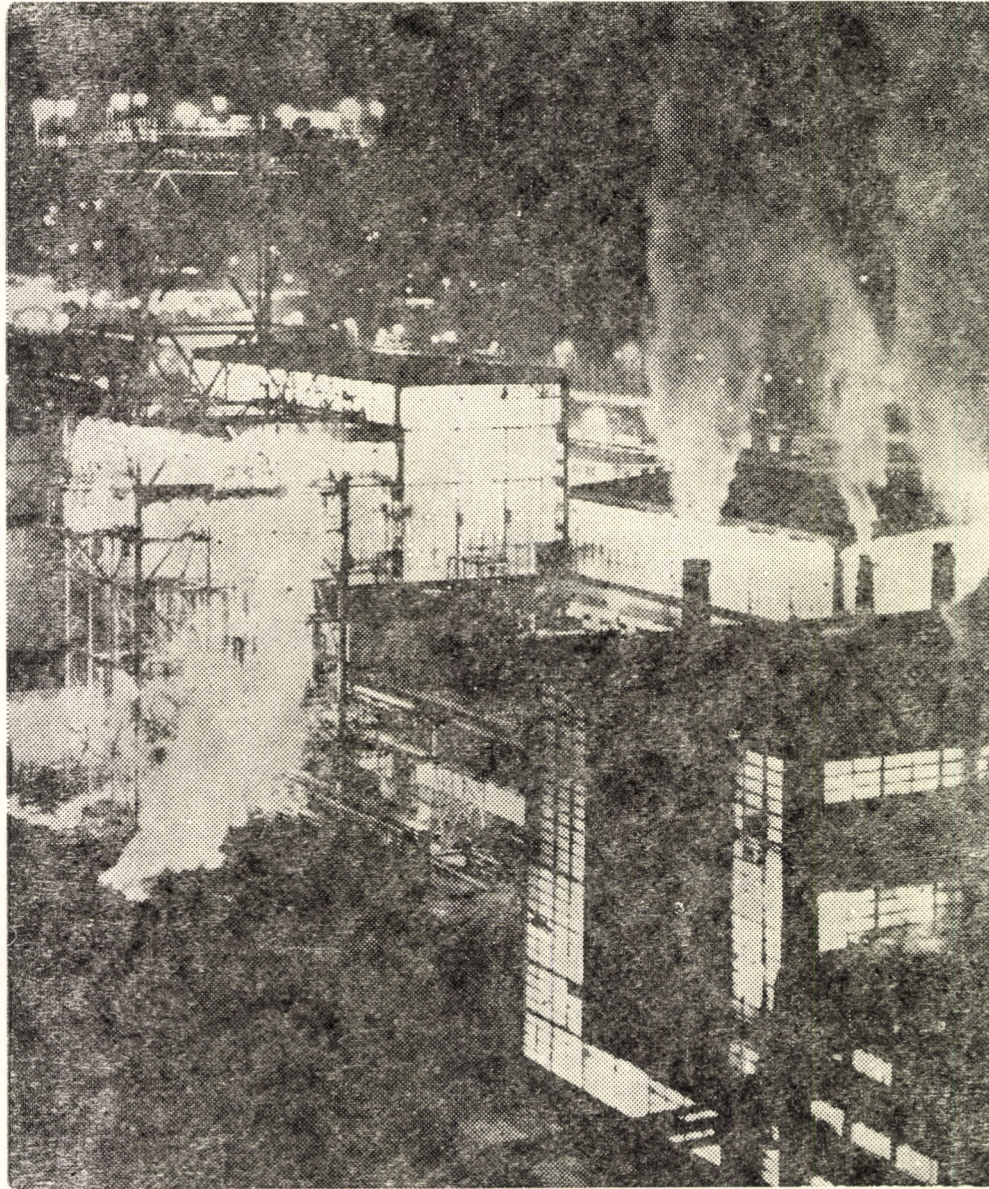
Spuneam că nu mă extaziez ușor, și totuși, de cite ori n-am fost surprins și umilit de necunoaștere și uimit de ritmul în care creștem cu toții în acești ani?

Cîndva, eram licean, am vizitat Combinatul chimic din orașul Victoria. N-am să descriu acum ce-am văzut, fiecare știe cam cum arată un combinat chimic. Ceea ce m-a emoționat atunci, și emoția se menține proaspătă peste ani, a fost o căsuță oarecare, aproape o colibă, stingheră în mijlocul combinatului. Coliba, care știu că mai există și azi, era în 1948, cînd începeau acolo construcțiile, o casă oarecare de pădurar, înconjurate de pădurile nesfirșite de la poalele Făgărașilor. Atunci, în Victoria, am avut pentru prima dată sentimentul copleșitor al revoluției sociale și industriale.

Acum cîteva săptămîni am făcut o călătorie prin cîteva județe din Transilvania, însoțit de un prieten cu cîțiva ani mai în vîrstă. Cum eu mai făcusem aceeași rută, cu un an înainte, se chema că trebuie să fiu un ghid bun, să știu unde sînt instituțiile și întreprinderile la care aveam treburi, unde sînt hotelurile, care sînt monumentele reprezentative ale orașelor prin care treceam. De nenumărate ori am simțit o reală bucurie și plăcere că pot să explic, să arăt cu degetul, uneori din goana mașinii — „Privește ce fabrică impunătoare se ridică la marginea Lancrămului, satul lui Blaga, patriarhalitatea e într-adevăr o noțiune stinsă pentru noi” —, atenție, asta e...”, asta e...”, deși era o vreme ploioasă, eram amorțiți de frigul și umezeala celor cîtorva zile de cînd călătoream mereu presați de timp. Dar de multe ori ne-am rătăcit, nu eram totuși un ghid bun, nici n-aș fi putut fi, pentru că într-un an unele orașe se schimbaseră incredibil de mult. Un oraș ca Zalău, bătrîn de sute de ani, e acum un șantier pe care s-au ridicat deja construcții impunătoare și orgolioase, străbătîndu-l străbați o adevărată platformă industrială.

Copleșiți de informații, cifre, fotografii, articole, reportaje, obișnuți cu statisticile anilor noștri impetuoși, avem cu toții momente revelatorii, momente în care simțim unitatea uriașului efort românesc, atît de rodnic în ultimul pîtrar de veac, pîtrarul Republicii.

Și iarăși și iarăși vom înregistra cu acuitate cifre și informații, realizările și perspectivele noastre, și iarăși vom scrie rînduri de laudă, ca acestea închinare de colegii mei și de mine Aniversării, anilor de adevărată demnitate românească.

Feerie nocturnă: Combinatul de îngrășăminte azotoase din Tirgu-Mureș

a vorbi limba și a apăra legea

Există obiceiul bine înrădăcinat al bilanțului. Cifrele rotunde, cele arabe ca și cele romane, atrag după sine atunci cînd marchează trecerea timpului, șiruri de cuvinte și cifre care exprimă sau trebuie să exprime momentul scos din șir al unei împliniri, al unei sărbători. Trebuie să recunosc că m-am întregat adesea de unde această necesitate, de unde nevoia aceasta imperioasă de a compara, de a data, de a oglindi clipa atît de trecătoare, înghețată pentru un rîstimp, între o devenire și altă devenire. N-aș putea să răspund acum sau seria ipotezelor mele ar fi poate prea lungă. E probabil un obicei tot atît de vechi precum lumea. Semnificația unui bilanț, semnificația unei aniversări este însă pentru noi, aici și

acum, alta, o construire de sine și o construire a istoriei fără precedent în căile destinului neamului românesc. Și de vreme ce un popor de 20 de milioane continuă să meargă pe calea pe care și-a ales-o acum 25 de ani, un sfert de veac de mari tensiuni și sublimă eforturi, mărețe victorii, înseamnă că treburile publice, forma de guvernămînt republicană, sînt pe mîinile unei avangarde pentru care soarta poporului pe care îl reprezintă are o importanță tot atît de mare ca însăși soarta ei. Treburile publice ale Republicii noastre sînt astăzi rezolvate prin participare din ce în ce mai largă a celor care sînt direct interesați.

Una dintre marile îndatoriri ale unei națiuni este aceea de a-și cultiva legea pămîntului, cumînțenia lui, limba lui, cultura lui. De a face acel efort al educației permanente care se materializează apoi în opera tehnică, artistică, rod al minții și mîinii. Dacă este necesar să evoc, să circumscriu realitatea rodului, mă voi feri să o fac însă cu ajutorul cifrelor. Ele sînt uneori prea abstracte, se zice despre ele că ascund în spatele lor oameni, fapte, întîmplări, obiecte. Mă voi feri

Perpetuarea tradiției folclorice

să le las să ascundă chiar dacă aș avea puterea să scot de dincolo de ele aceste ființe concrete, complexe, necunoscute, acele lucruri ciudate, acele raporturi de o diversitate derutantă, acele fapte cu multiple și stranii semnificații.

Aș spune doar ceea ce am trăit, ceea ce am simțit în cei aproape zece ani de cînd hălăduiesc în acest ținut, ceea ce socot că înseamnă dinamica irepresibilă a unui proces cultural lent dar profund, a cărui semnificație constă în primul rînd în ruperea unor zăgazuri, în scoaterea la suprafață a unei poftă de cultură, a unei pasiuni a participării, a unei nemăsurate dorințe de a modifica chipul aparent stabil al unei zone culturale. Voi spune aici despre oamenii care s-au perindat în acești ani prin cenaclurile județului, prin paginile cotidianului local, prin sălile de conferințe ale orașelor sau prin cluburile, casele de cultură și căminele culturale din comunele și satele acestui ținut mureșean. Aș mai scrie despre aceia care au străbătut drumul afirmării devenind cunoscuți și apreciați în întreaga țară, mîndri de originea lor și mîndri de faptul că opera lor este, cumva, ecoul unui glas venit din adîncuri. Voi mai scrie despre cei care s-au străduit să păstreze icoanele pe sticlă, cărțile vechi, cîntecele pămîntului, legendele sale, despre cei care le-au strîns între copertile volumelor de folclor, despre cei care au îmbrățișat cu patimă chipurile ascetice sau vitale ale pătimășilor de altă dată. Despre cei care au cercetat arhivele prăfuite pentru a reconstitui chipul istoriei. Căci există evident un suflu tineresc, încă nu suficient de puternic, de masiv, dar oricum dătător de speranțe, un gest care se leagă de alte gesturi făptuite în vreme, un avînt și o pasiune care sînt semnele unei continue înnoiri în domeniul culturii. Mi se pare profund semnificativă întîmplarea că peste drum de vechiul sediu al canceliștilor mureșeni, Tabla regească, se află acum, în clădirea Bibliotecii Teleki-Bolyai, Centrul de cercetare al Academiei de științe sociale și politice. Tineretul care lucrează acolo, întregul colectiv al acestei instituții academice continuă altfel și pe alt plan eforturile pe care le începuse Avram Iancu. Cercetînd istoria, acea istorie pe care Iancu o făcuse cu mîntea și spada, cei de azi trag învățămintele trecutului spre cei ce vor veni. Să mai scriu că s-a format o grupare de scriitori români și maghiari a căror preocupare pentru întărirea legăturilor culturale ale unei tradiții progresiste seculare, nu are sensul unui început ci al unei continuități a bogatei, chiar dacă nu totdeauna strălucite, activități editoriale și revuistice mureșene, prin opera proprie sau prin traduceri, ar însemna să încalc regula jocului. Mă voi mulțumi deci să scriu despre acel contact permanent cu realitatea pe care creatorii se străduiesc să-l păstreze, să scriu despre nenumăratele întîlniri cu cititorii a căror curiozitate, apetență sau inapetență pentru literatura nouă este un prilej de serioasă meditație și de răspuns sever la întrebarea: pentru cine și cum scriem? Cei care au plecat din ținutul Mureșului, scriitorii aflați acum pe treptele consacării, cei ce sînt aici, și cei ce se pregătesc să vină din urmă, mulți, puțini, cîți vor fi fiind, se leagă unii de alții prin lanțul nesfirșit al generațiilor. Dinamica unei dezvoltări culturale este neîntreruptă. Se va vedea că orice bilanț, dacă nu vrea să pară stagnare, oprire, va trebui să evoc procesul, direcția, sensul, efortul și nu împlinirea, calmul, mulțumirea. Pentru că zecile de volume editate în acest sfert de veac de Centrul de îndrumare a creației și a mișcării artistice de amatori, de Comitetul pentru cultură și educație socialistă, depistarea talentelor care se făcea cu atîta dăruire la începutul acestui pîtrar de veac, sutele de cursanți ai Universității populare, studențimea centrului nostru universitar, expozițiile de artă plastică, spectacolele teatrului, întîlnirile cu cititorii, volumele debutanților sau ale consacraților, marile adunări comemorative, busturile eroilor neamului, așezate în piețele orașelor și construcțiile social-culturale de toate tipurile — de la cămine la grădinițe — nu sînt decît roadele unor eforturi nu și o împlinire care să ceară oprire. Construirea unei societăți nu se oprește niciodată, atîta timp cît neamul a cărui structură o reprezintă își va vorbi limba și-și va apăra legea.

Voi scrie deci că pe mine cifrele pare sau împare nu mă sperie, că pentru mine ele nu înseamnă decît partea unui întreg fără sfîrșit, că aniversarea Republicii noastre și oglindirea transformărilor culturale pe care existența ei le-a adus și impus, este o datorie care nu mă face să uit ceea ce mai este de făcut spre gloria și binele poporului de la poalele Carpaților.

DAN CULCER

MIHAI SIN

CÎNTARE ROMÂNIEI SOCIALISTE

timpuri noi peste destine

Pe Valea Mureșului, într-un sat din județul care poartă numele râului, pe masa de lângă patul unui țăran, se află o veioză. Prin firele de sîrmă întinse de departe, furnicătura de lumină ajunge pînă la îndemîna lui. Mare lucru! Nu este un lux; lux a fost atunci cînd s-a înlocuit lampa cu petrol din mijlocul odăii cu becul electric. Veioza este o necesitate, datorită ei bătrînul trăiește în rînd cu lumea pe care, acum, nu o mai cuprinde decît din casa lui.

Cîndva, ajutor la mașina de treierat a unui particular, străbătea o lume care i se părea și strîmă, și largă, mult întinsă pe văile apelor din inima Transilvaniei. Trecea pe văile Mureșului, Tîrnavelor sau Nirajului, într-un sezon, și afla noutățile de peste an, deloc surprinzătoare. Noutăți mărunte, între care ținerea zilelor de țîrg era un eveniment: cine ce a mai vîndut, cine ce a mai cumpărat, de s-a prîcopsit sau nu, și-atît! La Pănet sau Band, ca și la Miercurea Niraj sau Eremitu, la Seuca sau Adămuș, înspre Tîrnăveni, ca și la Sărmașu, înspre Luduș, mai în sus, spre Reghin, ca și înspre Bălușeri sau Sîngeorgiu de Pădure se consumau aceleași existențe. Înaintași lăsau urmașilor aceleași deprinderi, de parcă timpul, în scurgerea sa cenușie, avea menirea să șteargă ivirea altor generații. Nici țîrgurile mai acătării, prin care trecea forțat de împrejurări, nu le vedea altcumva decît înșiruirea mai ordonată a ulițelor locuite de meșteșugari. Semănau țîrgușoarele între ele, semănau satele între ele, oamenii știau unde să-și limiteze speranțele, iar speranța lui nu era alta decît să poată cutreiera și în anul următor aceleași drumuri colbuite sau cu noroaie. După război, și după anul cu secetă, și după ce s-au reasezat rînduiri schimbării la față a țării, numită de-acum Republică, omul și-a găsit rost în satul lui. A aflat că s-au schimbat pe rînd și rosturile celor din drumurile sale.

Umblînd tot mai puțin, determinat de vîrstă, se mulțumea cu spusese, mai apoi însă a descoperit ziarul. În satul lui, o vreme, ziarul sosea a doua zi de la data apariției, mai lua și el cite un ziar și îl citea cu răbdare, îl citea tot, surprîns de înțelesurile care se aglomerau în paginile sale. Numai că lumea lui străbătută cu pașii începea să fie necuprînsă la lectura unui ziar întîrziat. De la o altă vreme, ziarul sosește în ziua apariției, însă spre înserate, tocmai cînd el, bătrînul, deprins într-o viață și din viețile dinaintea lui, obișnuiește să se culce.

Dar nu se mai culcă așa cum s-a deprins. Așteaptă cu nerăbdare ziarul, aprinde veioza și citește tot ce trebuie să știe că s-a întîmplat în ziua aceea, tot ce nu trebuie lăsat ca să afle numai a doua zi, cu întîrziere, pentru că a doua zi, dimineața, vin în casa lui bătrînii ceilalți, care citesc și ei ziarul și atunci își spun unii altora înțelesurile cele noi. De pildă, acum toate zările măsoară în cuvinte și cifre un sfert de veac, dintr-un veac din care el a mai trăit încă două sferturi și nu știe cit îi mai rămîne, dar trăirile de-acum sînt cele mai pline de viață pentru că noutățile pe care le află nu mai sînt mărunte. De peste văile umblate cîndva se-adună știri cu știri și dintre toate știrile, cea mai pe placul lui este „îndeplinirea prevederilor corespunzătoare din primii doi ani ai planului cincinal, de către industria județului Mureș, cu un avans de 45 de zile”. A subliniat-o! Deci timpul drămuț în cincinale, în ani, luni și zile hotărîtoare, se poate scurta, este convins că timpul pe care el îl cîntărește de-acum cu foarte mare prețuire este scurtat din voința oamenilor ca să se cuprindă mai devreme întinderile sale îndepărtate.

Se poate trăi mai mult într-o viață, la bătrînețile lui are speranțe la care nu credea că poate spera și asta este mare lucru.

Speranțele se îmbogățesc în fiecare seară cînd el aprinde veioza. Sînt timpuri noi peste destinele oamenilor, alte destine pentru toate vîrstele. În județ și în țară.

CORNEL POGĂCEANU

carte pentru toți

Un sfert de veac de existență a Republicii ne dă prilejul să ilustrăm cu date concludente succesele obținute, sub conducerea Partidului Comunist Român, și în domeniul culturii de masă. Înlăturarea ultimului pilon al burghezo-moșierimii, trecerea puterii politice în miinile clasei muncitoare și crearea bazei economice socialiste după actul naționalizării din 11 iunie 1948, a deschis largi perspective difuzării științei, creațiilor literare și artistice, prin intermediul cărții, în rîndurile poporului muncitor.

Dacă prin 1947 exista doar o singură editură la București, astăzi, pe lângă multe alte edituri înființate în Capitală, funcționează edituri în cîteva centre principale științifice și culturale din țară. Tipărirea cărților și revistelor a luat proporții impresionante, numărul publicațiilor difuzate astăzi nici nu se mai poate compara cu ceea ce exista acum 25 de ani. Este o realitate evidentă că, dintr-un stat cu o populație majoritară analfabetă și semianalfabetă, astăzi, prin producția de carte superior dezvoltată, țara noastră se remarcă și pe plan internațional. Anul Internațional al cărții, după un sfert de veac al progresului pe care l-a înregistrat Republica noastră, ne situează pe un loc de mare prestigiu și unanimă apreciere. Ca urmare, cîteva cifre comparative ni se par semnificative spre a ilustra ritmul ascendent al producției de tipărituri cu rol important în creșterea nivelului politic, cultural și științific al maselor. Astfel, dacă în 1947 la Biblioteca municipală din Tg.-Mureș, bunăoară, pentru cei 1.580 cititori înscrși s-au difuzat 46.117 apariții editoriale, la aceeași bibliotecă în 1971, pentru 12.464 cititori înscrși s-au eliberat 340.585 publicații. În 1947, în județul Mureș nu existau biblioteci cu activitate care să fie memorabile statistic. Azi însă avem în județ 91 biblioteci comunale, 5 biblioteci orașenești, 2 biblioteci municipale, cu un fond total de 1.609.484 publicații. În 1971, pentru cei 127.931 cititori înscrși s-au eliberat 1.399.782 publicații.

VALERIU NIȚU

egali în drepturi

Republica Socialistă România este un stat național unitar în care trăiesc pe lângă poporul român și naționalități conlocuitoare, care în decursul secolelor au conviețuit, au luptat împreună în momentele grele ale istoriei. Elementele cele mai înaintate, cu vederi progresiste și democratice fără deosebire de naționalitate, totdeauna s-au ridicat împotriva politicii de aspirare și învrăjbită a claselor exploatoare, care prin aceste mijloace urmăreau să-și asigure dominația lor. Oamenii muncii de pe teritoriul patriei noastre, români, maghiari, germani au înțeles în decursul secolelor că numai unindu-și forțele pot să lupte cu succes pentru dreptate socială și națională.

Bazîndu-se pe învățămintele clasice marxism-leninismului referitoare la strînsa interdependență a eliberării sociale și naționale, Partidul Comunist Român a ridicat pe o treaptă mai înaltă lupta revoluționară a maselor. În tot timpul existenței sale a militat pentru deplină egalitate în drepturi a cetățenilor de orice naționalitate în patria comună.

Înlăturarea monarhiei la 30 decembrie 1947 și proclamarea republicii a însemnat un pas de cotitură, de mare însemnătate în lupta comună a poporului român și a naționalităților conlocuitoare dusă pentru răsturnarea definitivă a regimului burghezo-moșieresc și înfăptuirea societății socialiste pe pămîntul patriei noastre. Proclamarea republicii populare cu 25 de ani în urmă a însemnat trecerea în mina proletariului a puterii de stat, Instrumentul principal în rezolvarea sarcinilor construirii noii societăți, dar și descătușarea energiilor creatoare a tuturor cetățenilor țării. Noua formă de stat a oferit cîmp liber politicii partidului comunist îndreptată spre înlăturarea definitivă a relațiilor sociale de exploatare a omului de către om și asigurarea deplinei egalități în drepturi a tuturor locuitorilor patriei indiferent de naționalitate.

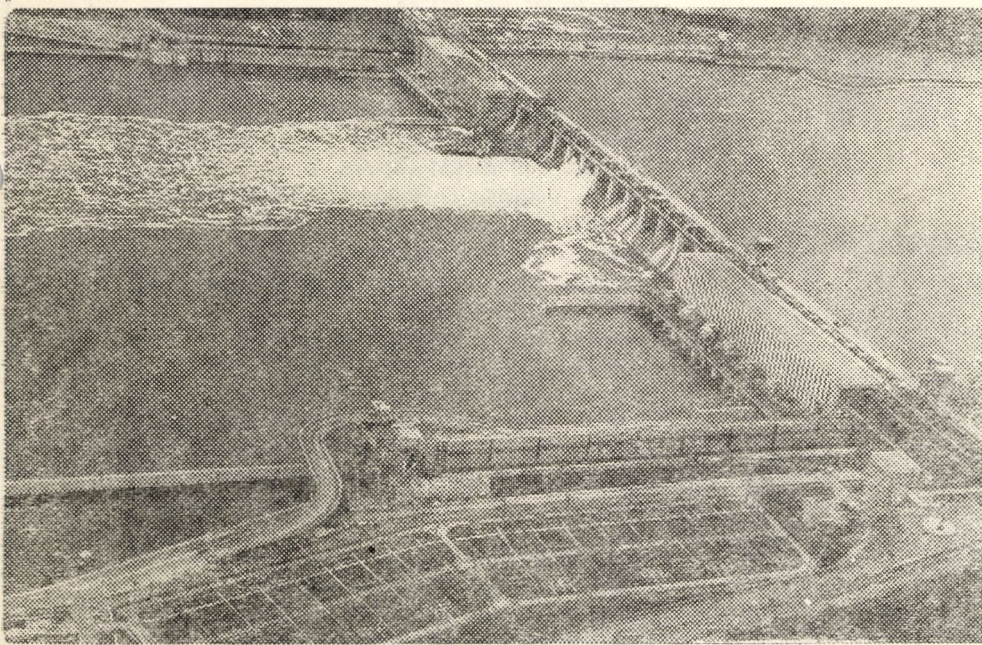
În procesul transformării socialiste a țării, au fost create, treptat, condițiile punerii în drepturi politice, economice și culturale egale a tuturor cetățenilor de orice naționalitate din țară. Dezvoltarea impetuoasă a forțelor de producție în toate județele și zonele țării, industrializarea și modernizarea agriculturii, crearea unei puternice baze economice, științifice și culturale în toate regiunile constituie premisa egalității în drepturi pentru toți oamenii muncii, asigură condiții necesare ca toți cetățenii patriei, fără deosebire de naționalitate să beneficieze de realizările societății socialiste ale României.

Egalitatea garantată de Constituția țării s-a concretizat și în punerea în aplicare printr-o serie de mijloace instituționale. Măsurile luate în ultimii ani în direcția perfecționării cadrului instituțional reprezentativ al naționalităților conlocuitoare servește valorificarea și mai intensă a tuturor energiilor creatoare din țara noastră. Crearea consiliilor centrale și județene ale oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană, a consiliilor județene ale naționalităților sîrbă și ucraineană exprimă dezvoltarea continuă a democratismului societății noastre, contribuie la întărirea și dezvoltarea prieteniei frățești a poporului român cu naționalitățile conlocuitoare.

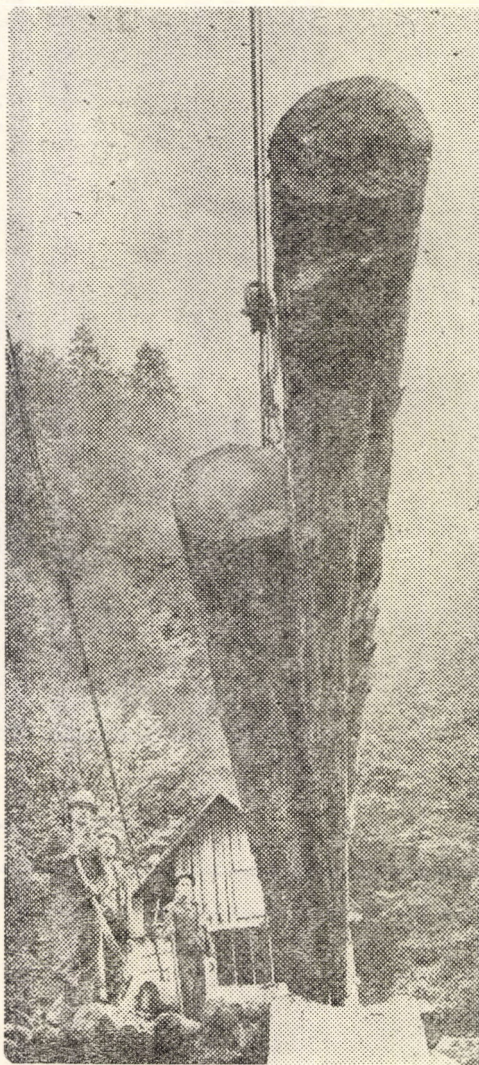
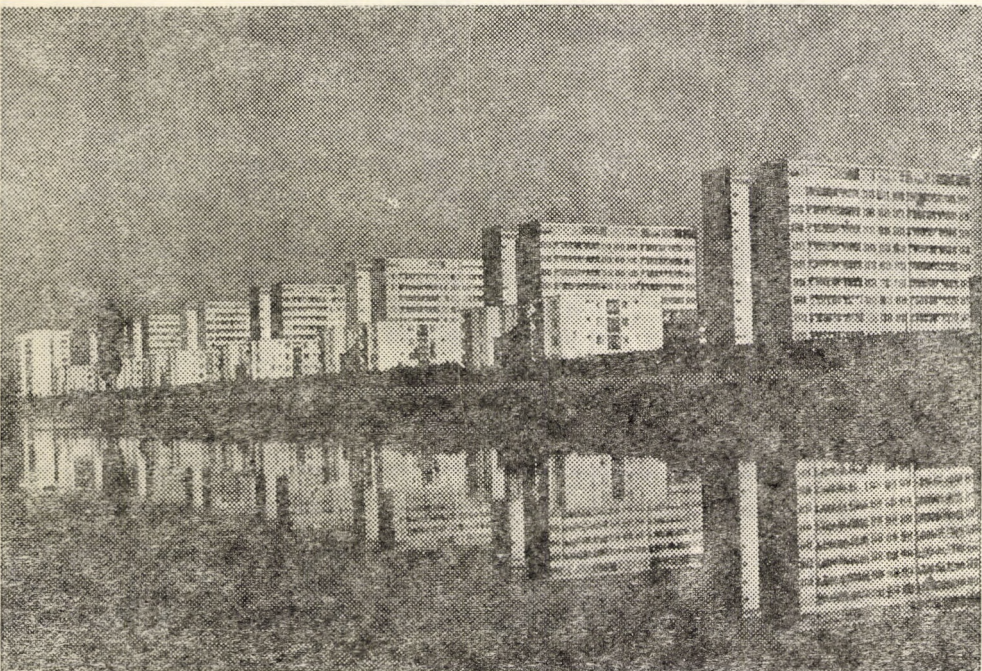
Unitatea care s-a creat între toți cetățenii patriei, raporturile frățești dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare făurite în procesul construirii socialismului au un conținut nou, adecvat democratismului consecvent al politicii marxist-leniniste a Partidului Comunist Român. „Oamenii muncii din România — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în raportul prezentat la Conferința Națională a P.C.R. din 19 iulie 1972 — au aceleași interese și năzuințe — făurirea unității întregului popor în jurul partidului în lupta pentru edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate în România. Nu trebuie să admitem nimănui să diminueze unitatea frățească a tuturor cetățenilor patriei noastre socialiste”.

La împlinirea unui sfert de veac de la proclamarea Republicii avem datoria să veghem în continuare asupra întăririi continue a frăției și unității tuturor oamenilor muncii la făurirea viitorului luminos, a comunismului.

TURZAI MARIA

Un peisaj nou: Dunărea la Porțile de Fier. Dimensiuni urbanistice țîrgumureșene. Zborul lemnului în Munții Gurghiuului.

I — PROLOG

PRIVEȘTE!
BUZELE DACILOR
INCA TRESAR
IN MARMORA ACESTEI COLUMNNE.

II — ELOGIU

Ritmul unditelor aripi nu pierе.
Poate doar umbra,
Năluca tăcerii,
Fluviul ostentind
Să-și înalțe spre țărм
Zbaterea galbenă.
Războinici veniți din imperii vestite,
Am trecut prin amurg
Căutându-ne chipul.
Armele noastre pălite de colb,
Zăngăniră sub crupele rupte.
Pulsul crease-n artere alt ritm.

Există o apă de Munte uitat.
Jnepeni încă-i sărută oglinzile,
Febra ascunsă sub luciul calm,
Unda-nflorind printre sihle
Și plante acvatice.
Valul păstrează-n adâncul nubil
Semne și urme de case.

Ritmul trecutelor noastre falange,
Chipul bătrînilor vraci îngropați
In păduri, urma femeii iubite,
Sălașul, semnele lucrului:
Arcul, săgeata și plugul
Toate trăiesc în uitare,
Toate renasc din uitare.

Sap în pămîntul natal o fîntînă,
O fîntînă de apă în ape,
Sap o fîntînă spre alte adîncuri
Și strig:
— Laudă unde, plutindelor unde
Spunînd unicul chip al uneltei,
Nimbul vorbind
Sub febrele clipei acestea!

Zei ciopliți în altare de peșteri,
Obosiră de spaimele noastre.
Ochii lor înfloreau în tăcere,
Creșteau în tăcere altminteri.
Z, strigam, unde ești,
Chipul tău, grija ta,
Zeule, unde sînt?
Tăcerea curgea din piatră în
Piatră, spaima
Fîlșia spre grinda caselor,
Lichenii creșteau în potire;
Rodul ars, mielul crud, vinul
Și pînea-ofrandă
Muceziră la gurile peșterii.
Z, strigam. Doamne, Z, unde
Ești, unde ești? Și treceam
Spre alt munte strigînd.

Păstorii umblau pe coline
Cîntînd fără noimă,
Invocînd numele zeului dac,
Căutînd izbăvirea în jerfe.
Tot mai des și mai jos se rotea
Peste casele noastre,
Solul nebun al furiilor: corbul
Prevestindu-și umbritele drumuri.
Griul căzut mucezea
Sub via aprinsă spre rod.
Dinspre văi se-auziră cadențele
Armelor, murmurul vracilor,
Plînsul copiilor arși,
Risul nebun al fecioarelor
Trecute prin rituri străine.
Fumul lovea bronzul clopotelor.
Decebal, am strigat. Unde ești,
Domn născut din pămîntul Acesta,
Unde ești, spada ta, unde e
Decebal? Decebal?! Decebal!

Semnul pustiului: liniștea, corbi,
Turmele rătăcind prin podișuri,
Apele pline de birne și grinzi.
Peste case, umbrind amintirea,
Fumul își desena ciuperca verzuie.

Bărbații căzură în lupte,
Copiii și fetele tinere
Urcară cu turmele-n sihlele muntelui.
Peste satele noastre aprinse
Năvăliră-n cadențe șuvoaiele galbene,
Șuvoaie venind din tăcerile Sudului.

Bendis era o zeiță nebună,
Bendis era o zeiță înaltă.
Numele ei lăudat
Inflorea pe ulucile gardului.
Seara cădea ca mătasa adusă momeală
Printre mii, colorate mărgelile de sticlă.
In oglinzi răsăriră perechile.
Era tîrziu, prea tîrziu să vorbești.
Femeile se dăruiau
Bărbaților veniți de la Pad.
Ele luară chipul frumos al zeiței,
Cîntînd și plîngînd
Zămisleau sub cireșii înfloriți
Un popor uimitor, fără nume, atunci.

Templele dacilor
Crescură spre inima morților.
Numai rar un ecou de surisuri și doină
Trecea printre turme și cetina brazilor.
Nimeni își amintea numele său,
Numele morților săi, numele dușilor
Săi în robii depărtate. Poate
Doar munții dospindu-și plămada,
Poate doar apele grele de urme,
Poate doar cedrii crescînd spre-nnălțimi,
Poate doar vraciul bătrîn, înțelept
Peste curgerea timpului...

COLUMNA LUI TRAIAN

Fragment din Columna lui Traian

PRIVEȘTE!
BUZELE DACILOR
INCA TRESAR
IN MARMORA
ACESTEI COLUMNNE.
FIECARE GEST
ȘI PRIVIRE
ARE NUMELE ȚĂRII!

Inima noastră cîntase și-n peșteri.
Piatra-nflori, și prin pori
Miezul ei năvăli în lumină.
Muntele, stîlp al credinței,
Trăise și-n neguri. Lăstarii
Trecuți prin vîltori muguriră.

Capre singuratice mai înti, apoi
Turmele și păstorii
Începură să treacă din obcină-n obcină.
Fluierul, doinele,
Cetina brazilor, frunza ferigilor
Sculptate de vînturi
Crescură-ntr-o altă uimire.
Copiii rideau
Ascultînd tălăngile turmelor.

Doar ziua dormeau sub uitare
Mormintele dacilor. Noaptea
Umbre mlădii alergau prin livezi,
Împletind cununile.
Și în zori, pe mormintele vechi
Adiau nesfîrșite coroane din flori
Și din frunze rouate.

Ploile au spălat pămîntul de sînge,
Apoi au venit călăreși
Din Irun și Corint. Zalele lor
Străluciră-n livezile tinere.
Inchinîndu-se Țării, țărînii și soarelui
Au rostit:
— Acesta-i pămîntul lui Decebal,
Acesta-i pămîntul urmașilor săi!
Ca o ceață ușoară, dansînd prin livezi,
Uitarea se-ntinde spre buzele noastre,
Urcă prin seva copacilor, naște visc.
Dar rămîne urma gorunilor vechi,
Apele, muntele,
Arcul încins de pămîntul natal,
Agrașa femeii și urmele pruncilor.
Toate tresar din uitare
Și urcă spre buzele noastre încinse.

Noaptea, în vise mă caută oameni veniți
De la Muntele Athos. Erminii
Pătrund prin uitare
Pînă la zidul cetății răpuse,
Pînă la umbrele dacilor morți în războaie.
Dar prin ani, nici erminii nu vād
Decît florile, visul, speranța și jertfa;
O statuie de magme încinse, cioplită de vînt,
Vălul cernit al femeilor,
Pruncii crescînd între turme și arme,
O statuie sub cerul carpatic, fragmente
De cînt și legende. Și erminii coboară
În timp, curg în timp ca o mantie galbenă.
Rămîne doar chipul strămoșilor mei
Semănîndu-și ogoarele, cîntecul lor încrustat
In bazalturi și sihle, înflorînd din cuvinte.

Vocea mea se înalță spre brazi, tunătoare,
Uimită ca Doina și mîinile noastre
Crescute pe arc, pe săgeată și plug.
Iată semnul vestind înfloriri:
Pretutindenii urcîndu-și pigmenții:
Polenul!

III — EPILOG

Maramureșul meu, Maramureș, nume de apă,
de plantă, de om. Doar țărânii arîndu-și ogoare-
le, pot spune ce e lumina și unde coboară din
pulberea cerului — sturzii.

Ei au văzut viața fremătînd în fața tractoare-
lor, speranța înflorînd sub copite de bivoli! Ță-
rânii au văzut peste secete, spice mlădii în vîntul
de seară, și s-au plecat viitorului lor.

Imi plec fruntea-n țărîna aceasta, ochii mei
sînt prinosul pămîntului. Și tăcut mă închin
acelui plai dinspre nord.

GEORGE BOITOR

ȘTIINȚĂ

Anii au trecut, ca pentru noi toți și pentru colegul prof. Petre Vancea, ajuns în pragul a șapte decenii de viață. Impreună ne-am adunat sub cupola acestei venerabile instituții pentru a sărbători această victorie asupra timpului, care marchează necruțător și indiferent, fiecare clipă în inima și existența noastră.

Poate nu întâmplător eu vă voi prezenta, în măsura posibilităților mele, esențialul activității sale științifice și validarea ei internațională — misiune deosebit de dificilă primită cu simpatie și cu emoția cuvenită.

Căile imprezvizibile ale existenței noastre au coincis în cea perioadă îndepărtată a învățaturii comune în Colegiul Bălcescu din Craiova, apoi s-au încrucișat trecător în deceniile ce au urmat și în final s-au apropiat în perioada ce am putea-o numi academică. Nu e de mirare că s-au creat între noi acele legături care rezistă timpului, și adversităților binevoitoare. Va fi deci firesc ca expunerea mea să poarte când mai evident, când mai ascuns o vibrație emoțională.

★

Nu este posibilă cuprinderea unei vieți, chiar într-un discurs fără o limitare obligatorie; cu atât mai mult într-o expunere succintă, impusă de regulile genului aniversar — decît căutînd semnificativul și esențialul, decît contopind, acolo unde este posibil, opera cu omul, așa cum apar în evidența lor fenotipică.

Prezentarea omului nu creează probleme. Dotat cu o vitalitate neobișnuită, prof. P. Vancea ne apare cu trăsături de temperament și caracter clare, am putea spune, incizate din matricea genetică a sursei sale oltenesti. O prezență directă, cu o lăcure în ochi cînd zîmbitoare, cînd ironică; un limbaj plastic și nu rareori o exprimare dură a pozițiilor de gîndire și faptă. Inzestrat cu un temperament furtunos, nu rareori s-a aruncat în bătălii care erau pentru alții evident pierdute. Am sesizat, cînd ne-a fost posibil, resortul moral și o dirzenie generate și din obîrșia lui țărănească, în apărarea punctelor sale de vedere. Nu e de mirare că prof. P. Vancea poate fi un prieten devotat și un adversar de temut. Nu întâmplător, prof. Saraux îl admiră nu numai pentru atașamentul lui față de oftalmologie, dar și pentru „veșnicul său dinamism și cordialitate“¹⁾.

★

În medicină prof. P. Vancea a știut să folosească cu competență și muncă susținută perioada istorică caracteristică prin care a trecut oftalmologia în ultimele 5 decenii în care s-a situat ca un participant și nu ca un beneficiar sau spectator. Ca și alte ramuri ale medicinei, oftalmologia a beneficiat de progresele biologiei realizate în a doua jumătate a secolului al XX-lea. În această disciplină au pătruns biochimia, biofizica, genetica și fiziologia exteroceptorului ocular. Morfopatologia tradițională, citologia și histologia aparatului ocular au beneficiat de noi metode și tehnici, de noi interpretări.

Folosirea metodei experimentale a dat vaste posibilități de investigare, care au permis obținerea de rezultate, cu un coeficient incomparabil de veridicitate.

O influență nu mai puțin decisivă a fost exercitată de integrarea crescîndă a oftalmologiei în medicina generală, din care a împrumutat noi metode și mijloace de cercetare. Din acest proces a rezultat și o dezvoltare necunoscută în trecut, a chirurgiei oculare, a neurooftalmologiei, a semiologiei oculare în bolile metabolice degenerative și apariția de noi științe interdisciplinare ca ergooftalmologia.

Datorită acestor factori, terapia curativoprofilactică a bolilor oculare a dobîndit un mai puternic accent patogenetic în comparație cu dominantă semiologică a perioadei precedente. În investigarea stării de sănătate și a aptitudinilor, calita-

tea și patologia aparatului ocular au devenit obligatorii.

Diagnosticul bolilor ochiului a beneficiat în primul rînd din această multilaterală și complexă dezvoltare a oftalmologiei. Cea mai caracteristică metodă din această categorie o poate exemplifica biomicroscopia ochiului, cito- și histologia țesuturilor oculare și examenul clinic integrat. Iată ce spune în legătură cu aceste metode prof. P. Vancea într-o referință recentă:

„Grație diagnosticului diferențial precis și precoce, prin această metodă se poate observa cu mult înainte de apariția simptomelor clinice, modificările oculare sau alterațiile microscopice ale mediilor ochiului într-o fază, în care celelalte metode nu pot da nici o indicație. Prin examenul biomicroscopic se pot pune în evidență fenomene normale și patologice, care nu erau cunoscute pînă acum decît prin examenul anatomic, ca și o serie de fenomene ce nu erau accesibile prin această ultimă metodă. Astfel, se poate vedea endotelitul viu al peretelui posterior al corneei, iar fibrele nervoase normale pot fi urmărite pînă la ramificațiile lor cele mai fine. În interiorul vaselor, și cu deosebire al capilarelor din vecinătatea limbului, se poate urmări circulația întocmai ca în mezenteriu de broască.

Alături de clinică, anatomia patologică ocupă un loc important printre mijloacele de cercetare ale oftalmologiei. Nu este deci de mirare, că multă vreme ea a fost considerată singura bază științifică a acestei discipline. O astfel de credință era de altfel perfect justificată pentru că nici un alt organ n-a beneficiat atît de mult, ca ochiul, de perfecțiunile aduse științelor histologice.

Clinica servindu-se numai de simțurile noastre, datele obținute sînt fatal limitate de insuficiențele lor fiziologice, iar observarea alterațiilor anatomopatologice nu poate demonstra decît urmările luptei care se dă în timpul evoluției bolii. Din această cauză, cercetările imunobiologice, prin descoperirea reacțiilor serologice, care arată modificările ce se produc în orice moment al bolii, în raporturile dintre agentul microbial și organism au luat o extensiune din ce în ce mai mare.

Bolile oculare fiind intim legate de morfologia generală a individului, în interpretarea lor trebuie să se țină seama de datele examenului general, care, în cazul cînd sînt insuficiente, se vor completa prin date de laborator cît mai variate (electroretinografie, electroculografie, gamaencelografie, angioscopie retiniană prin fluoresceină, ultrasonografie, arteriografia oftalmică, gamagrafie, flebografie, tomografia orbitară etc.)“.

★

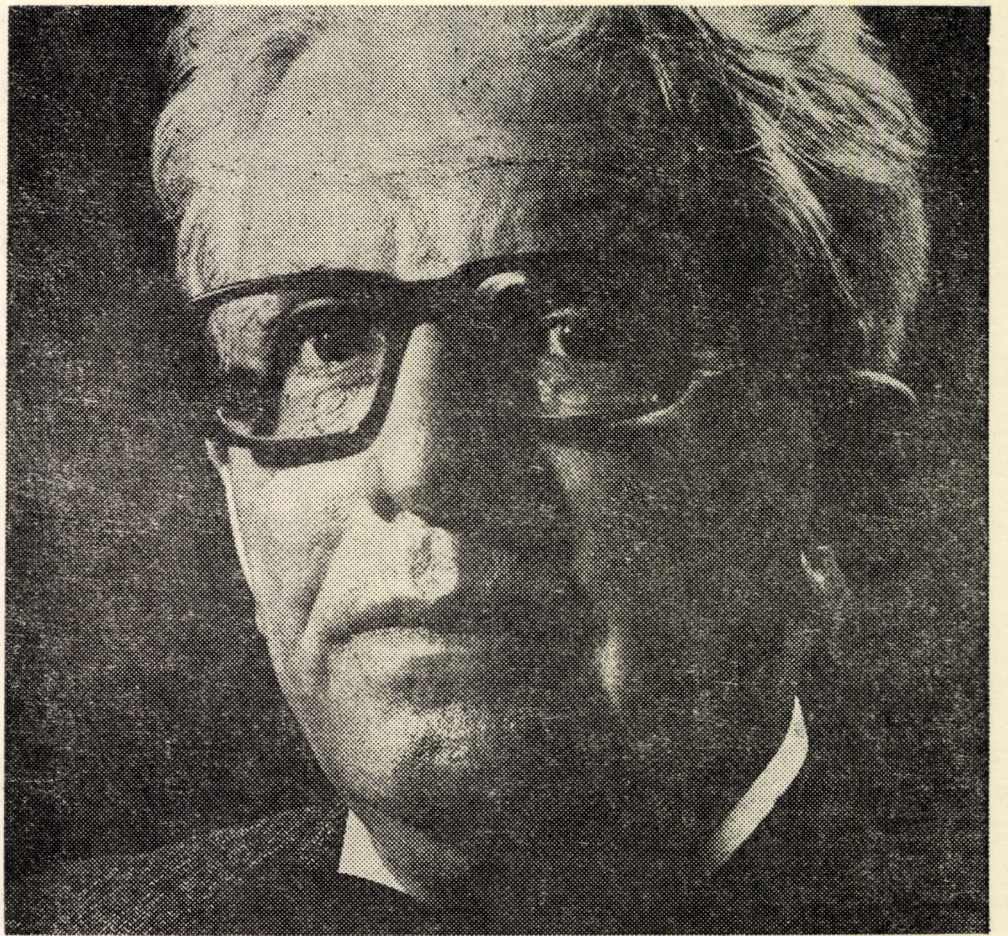
Este impresionant pentru noi efortul depus de prof. P. Vancea în condițiuni, nu totdeauna favorabile, de a fi un participant la acest proces de evoluție al oftalmologiei, așa cum o arată numeroasele sale lucrări în domeniile citate atît de caracteristice pentru această disciplină.

Mai mult de 100 de lucrări le-a consacrat investigării structurilor normale și patologice ale ochiului. Analiza lucrărilor sale ne arată că s-a folosit de tehnicile fiziologiei și biochimiei moderne în executarea lor.

Patologia sistemului vegetativ ocular l-a preocupat încă de la începutul activității sale științifice, așa cum ne-o arată teza de docență din 1928, memoriile și comunicările prezentate la Societatea de Biologie din Paris ș. a.

A fost în permanență preocupat de tratamentul bolilor oculare. Memoriul său despre „Farmacologia și farmacodinamica ochiului“ publicat în limba germană, reprezintă o remarcabilă sinteză a cercetărilor sale personale confruntate cu datele literaturii internaționale.

Deși frontul investigațiilor sale clinice și experimentale a cuprins toată oftalmologia, se pot detașa totuși evidente preferințe. Vom începe prin a cita complexul de cercetări consacrate trachomului, în care a infirmat importanța reacției de fixare a complementului; a demonstrat că incluziile virale (Halberstädter-Provascheck) au o mare valoare în diagnosticul purtătorilor de corpusculi ai trachomului; a studiat trachomul experimental și clinic; acțiunea virusului trachomului asupra oxidazei glandei Harder și cultiva-

prof. PETRE VANCEA la 70 de ani

DISCURS ROSTIT DE ACAD. ȘTEFAN MILCU,
VICEPREȘEDINTELE ACADEMIEI R. S. R., LA ȘEDINȚA FESTIVĂ DIN 17 OCTOMBRIE 1972.

rea lui pe membrana chorioalantoidă a oului embrionat de găină; a contribuit esențial la tratamentul trachomului prin sulfamide, frig și vaccin. Cu o deplină justificare Consiliul Ligii și al Organizației Internaționale contra Trachomului, i-a conferit în 1969 Medalia de Aur a Trachomului, pentru excepționalele contribuții la cunoașterea și combaterea acestei boli.

Pot fi citate în continuare cercetările experimentale consacrate mecanismului de apariție a cataractei naftalinice a iepurilor, foarte apropiată de cataracta senilă a omului. A demonstrat că în mecanismul de apariție, intervine perturbarea metabolismului glucidic și al proceselor de fosforilare.

Unanim cunoscută este contribuția adusă la tratamentul unor afecțiuni oculare cu extractele de glandă lacrimală, de corp ciliar și mai ales cu extractul total de ochi (ETO), eficace îndeosebi în tratamentul miopiei progresive și a complicațiilor sale.

Cercetările sale clinice au cuprins aproape toată patologia oculară; strabismul, cataracta senilă, glaucomul, miopia forte, cancerul ochilor ș. a.

Această succintă exemplificare este semnificativă pentru domeniile ce le-a abordat în activitatea sa științifică, pentru orientarea gîndirii și a stilului său de investigare, în care se recunoaște o trăsătură caracteristică a școlii românești de medicină — legarea cercetării clinice cu cea experimentală și teoretică.

Cele aproape 700 de lucrări reprezintă o contribuție de valoare la progresul oftalmologiei românești și contemporane.

★

Este explicabilă unanimă apreciere și numeroasele semne de simpatie, ce i-au fost adresate de personalitățile oftalmologiei internaționale cu ocazia împlinirii a 70 de ani. Aceste mărturii se adaugă în aceste clipe de sărbătoare la documentele

ce validează opera și personalitatea prof. P. Vancea.

„Marile și multilateralele Dv. merite științifice, reprezintă o contribuție hotărîtoare la progresul oftalmologiei internaționale“ (prof. H. Neubauer, directorul Clinicii Oftalmologice Universitare Köln, R.F.G.): „Intensa lui activitate științifică, marea sa operă de maestru, activa sa participare la sesiunile internaționale fac din prof. P. Vancea, una din figurile cele mai reprezentative ale oftalmologiei europene“ (prof. A. Grignolo, director, Clinica Oculistică, Universitatea Genova, Italia).

„Într-adevăr, în calitatea de prim oftalmolog al țării dv., ați contribuit în chip decisiv la programul științei oftalmologice, dobîndind prin opera dv. un renume internațional“ (prof. Hruby, director, Clinica Oftalmologică, Viena) ș. a.

Recunoașterea meritelor prof. P. Vancea a fost evidențiată și în țara noastră. A fost apreciat și onorat cu responsabilități universitare și academice, a primit titluri și distincții. Este suficient să amintim că a funcționat în învățămîntul universitar la Cluj, Iași și București mai mult de patru decenii, este membru corespondent al Academiei R. S. Româna și al Academiei de Medicină, este doctor docent în medicină ș. a.

Recunoașterea sa internațională este multiplă, membru titular al Academiei Germane a Oamenilor de Știință Leopoldina din Halle, membru permanent al Consiliului Societății Europene de Oftalmologie, Vicepreședinte al Societății Internaționale de Ergooftalmologie, membru a numeroase societăți științifice de oftalmologie din R.F.G., din R.D.G., Franța ș. a.

Din toate cele arătate, reiese cu evidență intensă, valoroasă și stăruitoare activitate științifică desfășurată de prof. P. Vancea în peste patru decenii, în oftalmologia clinică și experimentală; contribuția adusă la dezvoltarea acestei discipline pe plan național și internațional.

¹⁾ Prof. H. Saraux, Hospital Trousseau, Paris; în scrisoarea adresată Comitetului de patronaj a sărbătoririi prof. P. Vancea.

PRIVELIȘTI

doină de toamnă

Octombrie în floare
Pe gura pădurilor cearcănul soarelui,
Inima lui, gardă uitată
La ațipirea marelui domn al luminii, în zare
Să ardă, să treacă norii, departe.
Caut în singele roșu al frunzei
Tainele mierii, otrava de taină,
Iubirea, uritul, pedepsele, faimele,
Amestecate într-o singură taină și rază
Viața, moartea, auzi?
Respiră pământul dintotdeauna,
Nările zilei, aburii nopții,
Sufliind cer, suflînd ierburi, suflînd păsări și piatră,
Priculicii cîmpiei dansează.
Uzi, știuleții porumbului.
Prin cămăși borangicuri, iluminează
Vinturile, ploile, luna.
Cineva e pe grui,
Cineva mai copil coace în vatră nouă
Porumbii la flacăra ochilor lui, și a țării.

doină de frunză

Aur soare frunza toamnei
Fără paznic la ninsoare,
Și nu mă știu odihni la
Praznice n-am învățare,
Mult pământ nelegănat
Suflet grai rouă
Zioară.

La încheietura foi
Dau gruieni munteni afund
În deseară plaiul oii,
Zări de ciini
Afund departe,
Mai afund tălângi,
Talangă.

Mă întimpină a vis
Nunia cucului la creangă,
A lui A lui
Suflet aur,
Leacuri să îi torn în pană,
Nopți amieze
Roua lumii.

Lăsate fie pe iarnă,
Cu floare ulciorul scris,
Lîngă ziuă să-l așeze
A lui A lui
Suflet vară,
A lui A lui
A lui dor.

doină de vînt

Soarele cu zăvoare descuiate
Ne-a amețit. Nimic n-a fost, ori, poate,
Somn de prigorie cu ciocul între pene,
Zefirul cosmic sau ajun de sinziene.

Nu te mihni, nesăbuitul meu înalt,
Iubirea e pe malul celălalt,
Crin învelit, ori tulburată-mbrățișare,
Fir de lumină în lumina mare.

doină de foaie trandafiră

Lacrima ce desparte și adună
Foaie de prun și foaie trandafiră,
Uite-le semnul necosit de lună
În șoapta mea pe mîna mea se mai răsfiră.

Țimpletele rouă fulger și mătasă
Mereu fierbinți. Și poate nu e bine,
Aud cum ierburile fug din casă,
De le-am întoarce poate ar mai ține
Foaie trandafiră.

doină pe umăr

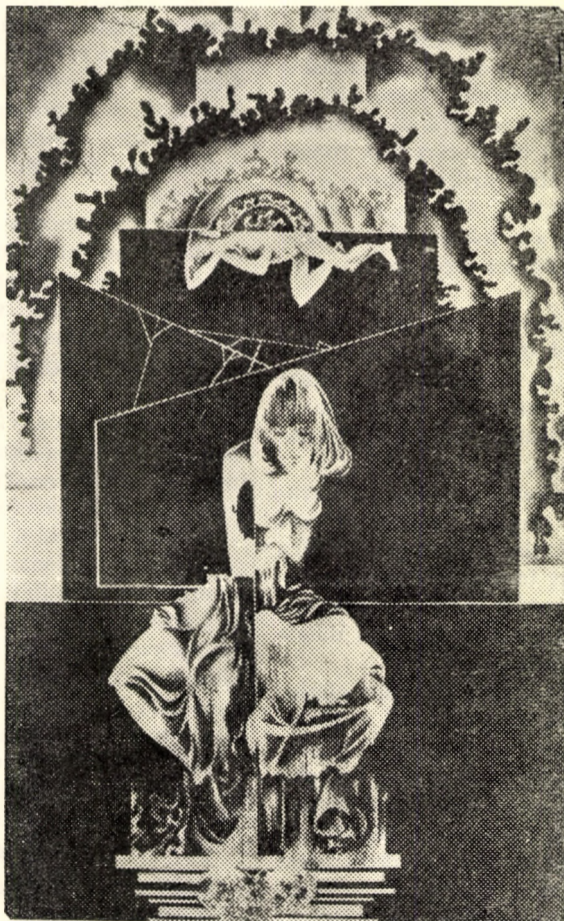
A zburat Iana peste umărul casei,
Poate părere,
Poate nălucă,
Avea nimbul înfășurat strins
Cu lacrimi pe care o pădure le-a plins,

Și le îngropase în dealul de foi,
Pe văzduhul unde
Ne-am iubit amîndoi
Dintr-o părere
Sau din nălucă,
A zburat Iana peste umărul casei
Și n-a mai plecat să se ducă.

doină de mare

Sub clopotul apelor mă pierd, mă adun
Miez de soare, algă iubire,
Șoaptele mării, valul nebun
Le desenez în neștire.

Joc suflet jucat între maluri și larg,
Risipită departe,
Mă apăr de vinturi, mă apăr de moarte
În pinzele lumii, catarg.

ION PETRU POP

Tăcere

VIOLETA ZAMFIRESCU

doină de valuri

Țărm mozaic lustruitul, cu dalele roase incet,
Și nemuritor în oglinzile cerului stins violet,
Infrigurată de prea adorarea păgină a soarelui
Nici o corabie nu mai întorc în portul tău, Histria.

Albe coloane, atinse de glas, de privire, de spaimă.
Dorm sub volute cîrpite, orgoliile fără sfială, și
doamne aripile.

Lăcustelor pulbere,
Vintul îngaimă
Apele, umbrele, clipele.

doină de lacrimă

Nu te mai pierd. Nu te mai pierd.
O melodie cosmică ne duce,
Sînt mută și am țimpletele năuce,
În ochii tăi și umbra o dezmiert.

Lumina este riu adevărat,
Cu val otravă și puteri vindecătoare,
Mă scald în ea, mi-e frică, și mă doare,
Prea sîntem mult frumoși de neiertat.

doină de rouă

Peste aricii mării pluteam
Menestrel și Hidalgă,
Cu peștii mării mărgean
Și perdele de algă.

Vai obrazul tău de băiat
Nu-l mai văd. Nu-i aici.
Pe mare plutind, pe arici
L-am uitat dincolo. L-am uitat.

doină de soare

Te mai iubesc, e zonă sacră, e altar,
Un polieus protector îmi mai păstrează
Vălul de aur om, din el răsar
Goală de umbra dimineții, de amiază.

Nunțile mării descifrînd, o, m-am înscris
Pe sensul lor, lacrima pietrei sînt, lumină,
Port semnul legii ce-mi pecetluie precis
Zmalțul materiei, și nu am vină.

Valului mării nu îi pasă de înec,
Niciun suspin nu s-a văzut în minereu,
Din dragoste, din vis, tot n-am să plec
E zonă sacră, moarta-i steaua unui zeu.

radar

HEINRICH BÖLL

laureat al premiului nobel

Heinrich Böll s-a născut la 21 decembrie 1917 la Köln. După absolvirea liceului alege profesia de librar pe care o practică în perioada 1938/39. Mobilizat pe front, va cunoaște ororile războiului până în 1945. Întors din prizonierat american, se dedică studiilor de germanistică, în paralel având diferite locuri de muncă. Din 1951 trăiește la Köln ca scriitor independent.

Maestru recunoscut al genului scurt, H. Böll s-a impus printr-un impresionant număr de povestiri care, dincolo de unele note pesimiste, oglindesc poziția fermă a autorului, refuzul oricărui compromis, denunțarea vehementă a tot ce este legat de fascism, război, militarism și de mentalitatea oarecum mai nouă a miracolului economic.

Romanele sale *Und sagte kein einziges Wort* (Și n-a spus nici un cuvânt, 1953), *Wo warst du Adam?* (Unde ai fost Adam?, 1951), *Haus ohne Hüter* (Casă fără stăpâni, 1954), dar mai ales *Billard um halb zehn* (Biliard la nouă și jumătate, 1959), consolidează edificiul epic al unui eminent reprezentant al realismului critic occidental.

H. Böll mai este autorul unei drame, *Ein Schluck Erde* (O înghițitură de pământ, 1962), a numeroase piese radiofonice, precum și a unor scrieri satirice. Tradusă în mai multe limbi, distinsă cu numeroase premii literare vest-germane, opera lui Heinrich Böll primește în acest an, odată cu Premiul Nobel, botuzul supremei consacării.

Prelegerile de la Frankfurt sînt rodul activității lui Heinrich Böll ca docent la catedra de poetică a Universității din Frankfurt, în semestrul de iarnă 1963/64. Cele patru prelegeri pe care le-a ținut au o temă comună: posibilitatea creării unei estetici actuale „umanului”. Traducerea fragmentelor a fost făcută după volumul *Frankfurter Vorlesungen*, Verlag Kiepenheuer und Witsch, Köln-Berlin, 1966.

prelegerile de la frankfurt

La orele ce vor urma, doresc ca plecînd de la unele cărți, teme și teze, să încerc abordarea unei estetici a umanului — locuitorul, vecinătatea și patria, banii și dragostea, religia și mesele zilnice. Consider că folosindu-mă de o carte sau de două, voi reuși să alcătuiesc o bază de discuție, ce va putea fi prin participarea dv. analizată și lărgită în cadrul seminarului complementar. Dar mai înainte, doresc să expun astăzi câteva considerații generale, referitoare la situația literaturii și unele personale, pe care aș dori să le știu premise și pentru dezbaterile ce vor urma. Privitor la persoana mea, doar atât: deși scriitor izolat, înarmat numai cu un teanc de hirtii, un dulap de creioane ascuțite, o mașină de scris, niciodată nu m-am simțit un izolat ci un ins legat. Legat de timp și de contemporaneitate, de tot ceea ce o generație a trăit, a aflat, a văzut și a auzit, fapte ce autobiografic numai arareori au putut deveni cu aproximație suficient de semnificative, pentru a fi prinse în cuvinte; legat de neliniștea și dezrădăcinarea unei generații, care s-a trezit transferată peste noapte în vîrsta bunicilor și care — cum se mai cheamă asta — încă nu a devenit pe deplin matură.

Ce se poate întreprinde cu acești bunici — în clinica de psihiatrie sau la crematoriu cu ei? Unul zărește crima în ochii celuilalt: mai bine ai fi murit sau ai fi fost răpus. Cutreieră prea mulți ucigași liberi și insolenți această țară, mulți cărora niciodată nu li se va putea face dovada vreunei crime săvîrșite.

Vina, regretul, pocăința, înțelegerea n-au devenit categorii sociale, nici cel puțin categorii politice. Pe acest fundal s-a format ceva, care pe parcurs — după douăzeci de ani, poate fi numit cu oarecare detașare, literatură germană postbelică.

Sînt legat prin urmare de epocă și contemporaneitate, totuși fără aliați — desigur ca cerc de prieteni îi am pe cititori, dar aceștia nu țin locul unei alianțe; pentru un ins care publică, numai acela îi poate fi aliat care intră în scena publică ca el însuși.

Aceasta este postura unei vulnerabilități în care s-au aflat toți cei care au vorbit aici înaintea mea și se vor afla cei ce vor vorbi după mine. Fie astfel stabilit cu claritate, chiar dacă numai aproximativ, care este poziția oricărui autor aici. Desigur el nu este numai vulnerabil, uneori poate însuși răni; dar pentru o săgeată ajunsă la țintă, pentru o piatră care atinge fruntea lui Goliat, se răspunde multiplicat dintr-o sută de carabine și se știe: cu gloanțe se nimerește întotdeauna, reieșind că niciunul

nu are pe nimeni aliat. După cum vedeți, eu vorbesc la modul personal, altfel nici n-aș putea, totuși nu la modul subiectiv, ceea ce denotă că deși „legat”, nu sînt un supus.

Să fie oare acestea prea complicate: mai simplu, într-adevăr, nu se pot exprima. Vorbesc ca un ins legat; în această delimitare nu există resemnare ci insolentă, fiindcă eu nu cred în posibilitatea de a nu fi legat de nimeni și de nimic. Desigur există clici, grupări, echipe, cercuri, biserițe — dar este oare atât de greu de imaginat că poți fi aliat, fără a reprezenta sau urmări anumite interese?

„Interests” are în engleză între altele și sensul de dobîndă, ceea ce îl apropie mai mult de problemă.

De câte ori literatura abordează societatea sau pătrunde în sfera ei, uneori involuntar, ea devine obiectul unor interese, posibil uneori lezate, alteori interese doar aparent lezate.

În titlul expunerilor mele am evitat cuvîntul „societate”. Este un cuvînt foarte frecvent folosit — aceasta nu înseamnă că ar fi prea familiar —, este la modă, deja aproape tocit, înainte de-a începe să fie înțeles. Cuvintele „social” și „uman” sînt în schimb evitate în societatea noastră, suprimate, făcute ridicole...

Este semnificativ că în țara noastră, țara clasică a uniunilor, sînt întemeiate astăzi doar societăți, care numai datorită constrîngerilor de natură juridică își adaugă cu pudicitate un e. V. (prescurtare însemnînd „uniune înregistrată” — n. trad.), urmînd un ritual inutil.

Această nevoie de societate este și cauza numeroaselor sesiuni, întîlniri, dezbateri, oficiale și particulare, la care se angajează cite un orator de discursuri festive pentru a da scîpîre programului.

Nu am intenția să ridiculizez această nevoie de societate; eu respect pretențiile ce sînt formulate la astfel de adunări.

Surprinzător este că aceste societăți — fie ele alcătuite din ucenici care au fost declarați calfe sau din absolvenți ai vreunui curs ce pregătește judecătorei de primă instanță — nu doresc enunțarea unor complimente, consolări, încurajări sau confirmări; se așteaptă ceva insolent, ceva provocator, de critică socială, se așteaptă o critică a epocii, aș vrea să afirm că se așteaptă un fel de păruială — fie că este vorba de industriași siguri de sine sau de prelați. Și de cînd am devenit conștient de acest lucru, nu mai sînt dispus să mă războiesc, nici cel puțin în aparență.

Caracteristic pentru aceste manifestări mai este și faptul că adevărata sociabilitate se încheagă în afara programului, la mese, la băutură, seara tirziu; aici se ajunge la surprinzătoare intimități, sînt împărtășite și așteptate confidențe — iar odată ce limbajul este coborît de pe cataligele vanității oficiale, eliberîndu-se astfel, devine scîndent cite-un „dar nu așa se pune problema”.

Fără un anume stil societatea se încheagă, dovedind că există un limbaj oficial și unul vorbit în societăți intime, că după fiecare a doua propoziție este necesară precizarea „cum înțelegeți asta?”, și de îndată cite un ins se pierde într-un noian de definiții cite se poate de trase de păr, devenind astfel evidentă obscuritatea în care a ajuns limba noastră de-a lungul istoriei sale. Se pot observa aici carențele unei evoluții în adevărata lor dimensiune.

Aș dori să repet: nu este intenția mea de a ridiculiza această nevoie de societate; cu atît mai puțin de-a o defăima; este o manifestare a dorinței de-a fi „legat”. Vocabularul comun nu ne ajunge nici un ceas, nici cel puțin pentru probleme cotidiene, cum ar fi o discuție despre școli — după un ceas devine o sporovăială obositoare. Nu există nici cel puțin un ritual al politeței care să ajute mai mult de un ceas.

★

Se așteaptă o mărturisire pe cît posibil simplu formulată, pe care politicienii să o poată folosi la denunțări reciproce. Nu este întîmplător, nu este întotdeauna malițiozitate și cinism, atunci cînd se încearcă antrenarea autorilor pentru a se pronunța în probleme politice, sociale, religioase.

Este o înaltă cinste — aș dori să afirm că este o prea înaltă cinste și în același timp o pretenție exagerată ca în această junglă de definiții să se pretindă orice cuvînt direct, care ar crea îndatoriri. Nu este întrebătoare știința, politicienii sau biserica — autorii să pronunțe, ceea ce alții evident nu doresc: ceea ce a fost pierdut, poate că a fost pierdut numai pentru obținerea unei recompense. Să se spună lucrurilor pe nume. Politicienii se eschivează, oamenii bisericii sînt șireți în raporturile cu publicul — cuvîntul deschis, adevărat este așteptat de la autori, iar atunci cînd ei îl pronunță, începe să urle mașinaria demagogiei ca o sirenă de avertizare aeriană.

Pericolul apare abia după aceea, îndată ce a fost pronunțat un cuvînt care se ridică deasupra părerilor oficiale curente, referitoare la lucruri privite ca de la sine înțelese, dar care în fond nu spun nimic.

★

Cuvîntul scris, dar mai ales cel tipărit, în momentul în care apare ca scriere, tipăritură, devine o prezență socială — indiferent că publicul, societatea dorește sau nu o schimbare a lumii.

★

Ce e drept, eu cred că literatura presupune nu numai cititori, ci și interpreți, aderență, atașament, însă nu cred că literatura pretinde inițiați. Nici cel puțin Kafka, cel mai mare, nu considera inițierea o premiză, chiar dacă se încearcă ținutarea lui în diverse sfere și cercuri. O biserică după ce e sfințită, nu este închisă prin acest act, ci abia devine lăcaș public. În orice grupare se fac cooptări și se elimină — termenii infracțiune și infractor se asociază. În ce mă privește, am dat copiilor mei și îngrijitoarei să citească Kafka și Faulkner. Nu datorită pretențioasei concepții că arta aparține poporului, ci din stimă pentru Faulkner și Kafka; eu nu cred că ei scriau pentru inițiați.

Iar termenul „greu accesibil” este relativ, basmele fraților Grimm fiind de asemenea greu accesibile; scriitorul nu exclude cititori. Iar acest lucru nu-l face din modestie ci din orgoliu.

★

În acest oraș Theodor W. Adorno a spus o vorbă mare: după Auschwitz nu se mai pot scrie poezii. Îl voi parafraza: după Auschwitz nu se mai poate respira, mîncă, iubi, citi — cine a inspirat primul val de aer, cel care își aprinde doar o țigară, s-a decis să supraviețuiască, să scrie, să citească, să mînce, să iubească.

Un supraviețuitor, vă vorbesc ca atare, ca unul care credea într-un teren familiar, în unul lingvistic, mai mult decît trebuia crezut. Ca unul care citește și scrie, s-a căsătorit, a fumat țigări; ca unul care și-a prelungit șederea, dar nu știe ce se va întîmpla.

★

Îmi face impresia că în partea aceasta a lumii, denumită vestică, este practică și propagată o negare sinucigașă a tot ce este uman și social.

Înalta inteligență tehnică a trecut sau va trebui să treacă la calcule riguroase privind durata de uzură a bunurilor de consum, ce ar putea fi ferite de uzură — aceasta pentru a nu crea oscilații economiei de consum. Nu este însă limpede dacă această înaltă inteligență științifică nu va atrage în uzură și oamenii, creînd un fel de Auschwitz gigantic, pe a cărui poartă să poată atîrna firma: „consumul te face liber”.

★

În acest stadiu pe care l-am schițat, între o schilodire spirituală și știință, fiecărui autor îi revine o responsabilitate uriașă, care prin simpla acționare socială nu se poate afirma, nici întări. Autorul ar avea însă nevoie de întăriri. El este cultivat, fără a absolvi vreuna din formele de instruire — trebuie să fie oricît ar fi de naiv și ar proveni din mlaștină și din cîmpii sterpe, dintr-un cartier mizer sau din junglă: a reuși să te exprimi într-o lume aproape lipsită de expresivitate este un fapt care te ridică, fără să mai fii întrebă de stadiul instruirii tale. A reuși să crezi o imagine este cel mai înalt stadiu al dezvoltării spirituale. Dar autorul nu are la dispoziție ceea ce posedă știința: el nu are aparatură, nici trupe auxiliare; nu poate controla premise, nu le poate nici crea.

ANIVERSĂRI

Prin Decret al Consiliului de Stat, cu ocazia aniversării a 450 de ani de la prima atestare documentară a Liceului german din Sighișoara (1522), Liceului nr. 2 din localitate i se atribuie numele eminentului profesor și folclorist care a fost Joseph Haltrich. Această înaltă prețuire a bătrânului LICEU DIN DEAL, care va purta numele fostului profesor și director, constituie un omagiu de recunoștință pe care întregul nostru popor, partidul, o acordă oamenilor de seamă ai trecutului, indiferent de naționalitate.

Făcându-se ecoul momentului festiv care a avut loc la Sighișoara, revista noastră dedică aceste însemnări ale profesorului Emil Giurgiu — preluate dintr-o amplă monografie — memoriei celui care a fost Joseph Haltrich, discipolilor săi.

VATRA

joseph haltrich

Joseph Haltrich s-a născut la 22 iulie 1822 în localitatea Reghin, într-o familie de meseriași, fiind al patrulea dintre cei opt copii. Primii patru ani de școală îi face în orașelul natal. Alți doi ani se pregătește în particular. În anul 1836 se înscrie la liceul german din Sighișoara în clasa numită pe atunci „quarta” în care principalul obiect de studiu era limba latină. De la început se afirmă ca un elev deosebit de studios și îndrăgostit de lectură. Încă de pe acum se conturează interesul și dragostea sa pentru folclor, după cum va mărturisi mai târziu în prefața la prima ediție a basmelor populare: „Era prin anul 1842, când, fiind elev la gimnaziul din Sighișoara, mi-a căzut pentru prima dată în mână, la biblioteca școlii, basmele fraților Grimm. Am avut o mare bucurie și am trăit o tot atât de mare uimire când am găsit scrise în acea carte toate poveștile frumoase pe care le auzisem încă din fragedă pruncie de la mama mea, de la bunica, de la frații mei mari și, mai ales, de la povestitoarea Stephan Ane Marie, renumită pe atunci și cunoscută de toată lumea în orașul meu natal, Reghin.”

După ce-și ia cu distincție, primul între colegii de clasă, examenul de bacalaureat, în toamna anului 1845 se înscrie la universitatea din Leipzig, beneficiind de o bursă. La universitate, pe lângă studii obligatorii de teologie, urmează mai ales cursurile de filologie clasică și germană, de istorie și filozofie. Este atras mai ales de profesorul Moritz Haupt, un erudit filolog și cercetător al limbii și literaturii medievale germane, și de istoricul Wilhelm Wachsmuth care, din anul doi al facultății îl ia pe Haltrich asistent („famulus”) înlesnindu-i astfel, pe lângă un mai strâns contact cu activi-

tatea științifică, și un binevenit sprijin material.

Din perioada studiilor în Germania se desprind câteva aspecte care definesc și orientează activitatea de mai târziu a lui Haltrich. Preocupările de educație fizică și sport încep să devină populare în această perioadă. Joseph Haltrich este atras și devine un gimnast și un turist pasionat. Mai târziu, ca profesor și director al Liceului din Deal, întrucât programa școlară nu avea asemenea prevederi, va introduce în școală și va preda gratuit ore de educație fizică și de sport. Prin această deschidere o tradiție școlară continuată cu preșterentă și cu rezultate remarcabile de către profesorii și elevii liceului.

În vacanțe face călătorii lungi prin Germania. O dată rămâne la Berlin două săptămâni și audiază cursurile unor profesori vestiți și cunoscuți de Haltrich din scrierile lor: Jakob Grimm, Karl Ritter, Karl Lachmann, Leopold von Ranke și a altora renumiți pentru activitatea lor în domeniul filologiei, al istoriografiei și al folclorului. Acum se stabilesc strînse relații între Haltrich și frații Grimm, cultivate mai târziu printr-o corespondență asiduă ca și printr-o strînsă colaborare. Tot în perioada studiilor în Germania mai trebuie menționat un fapt hotărâtor pentru activitatea sa ulterioară. Haltrich leagă o strînsă prietenie cu alți colegi din țară, care-și fac planuri privitoare la activitatea lor ulterioară. Întorși acasă, acești tineri entuziaști, urmînd tradiții mai vechi (Karl Schuller are preocupări de dialectologie săsească și traduce *Miorița* în limba germană; Friedrich Marienburg, profesor la liceul din Sighișoara publică studii despre obiceiurile de nuntă la sași, formează un cerc de studii și cercetări cu rezultate deosebit de fructuoase; Friedrich Müller pe lângă apreciable studii

de istorie și arheologie, publică la Brașov (1857) *Tradiții și legende din Transilvania*, iar Fr. W. Schuster, la Sibiu (1865) tipărește o culegere de *Poezii populare, proverbe, ghicitori, descindețe și versuri de copii ale sașilor din Transilvania*.

În toamna anului 1847 Haltrich se întoarce acasă la Reghin. În aprilie 1848 se află la Cluj ca profesor de limba germană al celor 4 copii ai contelui Ioan Bethlen, cel bătrîn, și cu intenția de a-și perfecționa studiile și de a învăța limba maghiară. Aici îl surprinde revoluția din 1848. La Cluj problema centrală pusă în discuție în acest timp era unirea Transilvaniei cu Ungaria. Se știe că populația română și germană vedea în acest fapt o știrbire a intereselor lor naționale. Mai ales tineretul sășesc cu vederi înaintate, în frunte cu Stephan Ludwig Roth la care se alătură și sighișorenii Karl Goos, Fr. Cseh von Sternheim și alții, luptă pentru afirmarea ideilor revoluționare, cer înlăturarea absolutismului, libertăți democratice și sprijină lupta populației române pentru afirmarea drepturilor ei naționale. Tînărul Haltrich are la început o atitudine de așteptare prudentă care se definește însă o dată cu evoluția evenimentelor militînd și el pentru ideile revoluționarilor români.

Pe neașteptate Haltrich se îmbolnăvește grav de febră recurentă și e nevoit să se întoarcă la casa părintească pentru a se întreina. Aici îl surprind luptele dintre revoluționari și imperiali. Reghinul este în bună măsură distrus și ars. Arde și casa părintească a lui Haltrich. Bolnav încă, la 1 noiembrie 1848, pe jos, împreună cu părinți și rude, se refugiază la Bistrița unde rămîne 3 săptămîni. Aici îl ajunge vestea că încă din 9 septembrie a fost numit profesor la liceul din Sighișoara. În decembrie se prezintă la catedră, pe care o ocupă vreme de aproape un sfert de veac. Ca profesor de limbi clasice și de limba germană, apoi ca director al liceului, Joseph Haltrich a fost un exemplu de muncă entuziastă și creatoare, de dăruire, de jertfă și abnegație în munca didactică.

Aruncînd o privire asupra activității creatoare a lui Joseph Haltrich, surprinde multitudinea preocupărilor. E o trăsătură caracteristică pionieratului cultural și literar pentru că Haltrich este, alături de alți intelectuali din epocă, un pionier al literaturii și culturii săsești din Transilvania. Din numeroasele sale lucrări se evidențiază pregnant caracterul educativ al folclorului. Cu cinci ani înainte de moartea sa, în 1881, ține o conferință la Reghin cu titlul „Lumea basmelor și a copiilor noștri” — un adevărat testament al culegătorului și admiratorului de folclor. Haltrich insistă asupra tezaurului de învățămînt, reguli morale și de conduită care se pot desprinde din folclor și care contribuie la educația copiilor, hrînindu-le fantezia și dezvoltîndu-le gustul de frumos. Mai cu seamă îndeamnă mamele să păstreze cu grijă această comoară și să contribuie la transmiterea ei mai departe.

O altă latură a activității lui Joseph Haltrich constă în lupta consecventă a profesorului cu vederi înaintate pentru răspîndirea și popularizarea științei, împotriva misticismului și a superstițiilor. În anul 1849 iau ființă așanumitele „școli reale” în care accentul cădea pe predarea științelor naturii, a fizicii și a matematicii. Cu toate că în Sighișoara organele locale, mai ales în urma intervenției forurilor bisericești, dispun, în anul 1855, închiderea liceului real, difuzarea și popularizarea concepțiilor științifice și, pe baza lor, a teoriilor ateiste, n-a putut fi împiedicată. Un rol important a avut în această direcție Joseph Haltrich.

Numit director al liceului, împreună cu alți profesori și intelectuali sighișoreni, înființează la 14 septembrie 1869 *Societatea Humboldt*, după exemplul marelui naturalist și geograf german, adept al materialismului științific, *Alexander von Humboldt*. În cuvîntarea ținută cu ocazia adunării de constituire a societății, Haltrich cere dezvoltarea preocupărilor și cercetărilor în domeniul științelor naturii și arată importanța cunoașterii descoperirilor și teoriilor științifice ca și necesitatea popularizării lor în rîndurile largi ale populației. În spiritul concepției lui Humboldt vorbește despre micro- și macrococosmos, despre unitatea și interdependența fenomenelor din natură, ca și despre lupta împotriva obscurantismului. Insistă asupra luminării tîranilor, mai ales, prin răspîndirea cuceririlor științei. „Cel mai mare rău” în societate este ignoranța: „Puterea și dominația superstițiilor, noaptea și besna care învăluie lumea, se vor topi, asemenea unui strat de gheață, sub razele calde ale științelor și, mai ales, ale științelor naturii”.

Întreaga sa viață Haltrich a muncit cu rîvnă și dăruire în domeniul cercetării folclorului, pentru răspîndirea științei, pentru înlăturarea concepțiilor înopiate. Înalta sa ținută științifică, dragostea de adevăr, o deosebită omenie, un caracter jovial, comunicativ, cu subtil umor, și o dăruire totală în munca didactică, iată ce îl caracterizează pe acest corifeu al culturii și al școlii sighișorene.

EMIL GIURGIU

cartea de istorie

hadrian daicoviciu

DACIA DE LA BUREBISTA LA CUCERIREA ROMANĂ

Dacia de la Burebista la cucerirea romană, teza de doctorat a lui H. Daicoviciu, înfățișează magistral complexa lume geto-dacică, în etapele în care ea s-a definit și individualizat în preistoria Europei prin civilizația elevată pe care a creat-o.

Vasta sinteză a istoricului clujean umple un gol care a fost îndelung resimțit în literatura noastră istorică.

Lucrarea, vastă în proporții (341 p. + rez. în limbile franceză, germană) și valoroasă prin conținut, utilizează întreaga gamă de izvoare care sînt în măsură să aducă contribuții, fie ele uneori chiar minore și parțiale, la reconstituirea culturii materiale și spirituale a strămoșilor noștri. La analiza critică, personală a acestor izvoare, cercetătorul clujean aduce numeroase contribuții noi, rod al unor preocupări de durată și, în același timp, constante în descifrarea istoriei geto-dacilor, ceea ce sporește și mai mult valoarea lucrării.

Printr-o documentare atât de amplă și temeinică, autorul a reușit să ofere literaturii istorice o sinteză, care este

în măsură să explice astăzi rolul și locul civilizației dacice în lumea preistorică europeană, ca și raporturile multilaterale, active ale acesteia cu spațiul geografic limitrof.

Definind spațiul geografic și cadrul istoric în care se formează și maturizează civilizația dacică, autorul o analizează apoi în toate componentele caracteristice și esențiale.

Compartimentate în șase mari capitole, sursele documentare scrise, ca și cele arheologice, numismatice, iconografice etc., vechi și recente, integrează mai temeinic în istorie — prin H. Daicoviciu — cele două veacuri „de virf” ale istoriei geto-dacilor. Capitolul I analizează succint închegarea statului dac sub Burebista, subliniind premisele social-economice și politice care au contribuit la crearea lui. În capitolul II autorul face o amplă prezentare a statului dac din timpul marelui rege; evidențiază politica internă și externă a lui Burebista și definește caracterul statului dac. Capitolul III creionează o amplă imagine a Daciei în perioada

Burebista-Decebal. Analiza făcută statului dac în Transilvania după moartea lui Burebista, prezentarea situației celorlalte regiuni dacice, descrierea relațiilor daco-romane dintre anii 44 î.e.n. — 85 e.n., formează lectorului o viziune sintetică cu privire la eforturile pe care le-au depus geto-dacii pentru a menține un echilibru politic în frământata lume antică, în interesul păstrării independenței țării lor. Capitolul IV al lucrării tratează cultura materială a geto-dacilor, clasînd-o ca o cultură originală, de factură oppidană, receptivă în asimilarea influențelor străine, dar, în egală măsură, penetrantă și capabilă să influențeze, prin calitatea și vitalitatea ei, cultura altor popoare antice. Cetățile, edificate într-un sistem deliberat, arhitectura lor militară, așezările civile și clasarea tipologică a locuințelor acestora, cu bogatele vestigii ce le conțin, comerțul activ, expresie a puterii economice a geto-dacilor sînt reconstituite prin multitudinea urmelor materiale pe care autorul le valorifică și le interpretează cu măiestrie.

Un spațiu tot atât de larg acordă H. Daicoviciu culturii spirituale a geto-dacilor (capitolul V), reliefînd aportul pe care cercetarea arheologică, tot mai sporită în ultimele decenii, l-a adus în cunoașterea religiei geto-dacilor, a ritului lor de înmormîntare, în înțelegera scrierii, cunoștințelor științifice, a artei lor.

Ultimul capitol (VI) analizează istoria Daciei în pragul secolului II e. n. O analiză migăloasă explică natura raporturilor daco-romane, ultimile decenii de existență liberă a statului dac și

războaiele anilor 101—102 și 105—106, care au dus la prăbușirea statului lui Decebal.

Prezentarea panoramică a civilizației daco-getice în această epocă „de frămîntări, de progrese și de reculuri” determină pe autor să formuleze, în încheiere, câteva concluzii importante prin nouitatea lor, care merită a fi reținute. Veacurile I î.e.n. — I e.n. au împins, prin progresul realizat, originea și unitara civilizație oppidană dacică în faza clasică; ca atare, poporul, civilizația și statul dac aparțin lumii clasice. „Evident, civilizația oppidană dacică nu se poate măsura ca nivel, ca grad de dezvoltare, cu civilizația greacă din sec. V î.e.n., cu cea elenistică sau cu cea romană imperială, dar ea le este asemănătoare prin natura ei. Și dacă civilizația dacilor, mai puțin evoluată, a fost înfrîntă și distrusă în ciocnirea militară cu civilizația Romei, caracterul ei clasic a trebuit să joace un rol de seamă în înlesnirea romanizării populației autohtone” — conchide H. Daicoviciu.

O bogată ilustrație inclusă în sinteză completează argumentarea textului, facilitînd lectorului înțelegerea climatului istoric al realităților vremii de atunci.

Sinteza lui H. Daicoviciu, apărută în editura „Dacia” din Cluj, binevenită în literatura istorică, devine o însemnată carte de referință, o lucrare fundamentală prin valoarea ei, în cunoașterea civilizației daco-getice. Ea intră în patrimoniul istoriografiei române prin valențele ei științifice și, deopotrivă, educative.

VALERIU LAZAR

anul internațional al cărții

cu prof. univ. dr. dan simonescu prin lumea cărților

În luna decembrie, anul acesta, profesor universitar dr. Dan Simonescu împlinește 70 de ani. E încă un moment emoționant pentru istoria culturii române. Îl consemnăm acum, într-o discuție instructivă și semnificativă. Așadar în Anul Internațional al cărții, cu cel mai zelos bibliofil din țară, azi.

— Cînd și în ce împrejurări s-a manifestat „debutul” activității științifice? Reconstituieți primii pași pe care i-ați făcut în universul cărților.

— „Debutul” activității mele științifice, mai bine zis, pasiunea pentru ea, s-a ivit în cadrul seminariilor de istoria literaturii române, fiind înconjurat de profesorii mei, Ion Bianu și Nicolae Cartoian, acesta din urmă ca asistent al catedrei. Eram puțini studenți. Ne venea rîndul să facem chiar două lucrări într-un an. Temele lucrărilor se stabileau la începutul anului academic și ambiția noastră era să aducem în lucrare ceva nou. În acest scop ne stimulam cei doi profesori (anul I și II), care ne sugerau în ce direcție am putea veni cu o contribuție personală. Astfel au ajuns să vadă lumina tiparului primele mele „lucrări științifice”, care au fost două lucrări de seminar: *Incercări istorico-literare*, (Cimpulung-Muscel, 1926). La p. 3—24 dezvoltăm „Cintarea României”: noi contribuții în favoarea paternității lui Alecu Russo. *Influențe străine exercitate asupra ei*. A fost prima luare de poziție împotriva argumentelor lui N. I. Apostolescu, care atribuia lui N. Bălcescu această operă. La p. 25—56 analizăm „Redacțiunea românească a vieții sfinților Varlaam și Ioasaf”, făcînd prima expunere asupra manuscriselor vechi care au transmis acest roman popular cu caracter hagiografic, tradus din slavonă de umanistul Udriște Năsturel (1637). Ambele lucrări au fost premiate de Universitate, la propunerea lui I. Bianu, și citate pozitiv de specialiști, între alții de N. Iorga (*Revista istorică*, 1927, p. 326). A treia lucrare, apărută în 1926, pleacă tot din preocupările catedrei lui I. Bianu, ca teză de licență. Este *Viața literară și culturală a Mănăstirii Cimpulung (Muscel) în trecut* (72 p.), adesea citată și folosită, pînă azi, în lucrările de specialitate. Susțin cu tărie: calea spre cercetarea științifică a tinereții lui se deschide și se dezvoltă prin munca didactică și pedagogică a profesorilor, mai ales în universitate.

— Cum l-ați cunoscut pe I. Bianu? Ce v-a determinat să-i fiți colaborator și conținător?

— I. Bianu mi-a fost profesor la Universitate, cînd eram student în anul I și II (1921—1922 și 1922—1923). M-a remarcat la susținerea celor două lucrări de seminar, asistat și de N. Cartoian. Eu pregăteam, ca să pot lua cuvîntul, toate temele care se susțineau. Făceam observații critice și constructive. Ele au fost încă un prilej de apropiere, între mine și profesor. Într-o zi, N. Cartoian îmi spune: „D. Bianu vrea să-ți vorbească și te invită în biroul lui, la Academia Română. Era directorul general al Bibliotecii Academiei Române. Într-adevăr, îmi propune ca, după terminarea stagiului militar, să revin la București, unde voi fi numit asistent al catedrei, în locul lui N. Cartoian, care era înaintat conferențiar. Recomandarea s-a făcut la începutul anului academic 1927—1928 și la 1 decembrie luam postul în primire, cu titlul „asistent bibliotecar”. I. Bianu a ieșit la pensie după terminarea anului școlar 1928—1929 dar, în continuare, zilnic mă vedea lucrînd în Biblioteca Academiei (Secția de manuscrise), cînd trecea din camera unde locuia, la biroul lui, dintr-o aripă a clădirii la alta. În februarie 1931 mi-a propus să primesc postul de paleograf și bibliograf al Bibliotecii Academiei, cu misiune specială să continui volumul al III-lea din *Bibliografia românească veche* (1936), operă monumentală, care oglindește toată civilizația noastră materializată în forma tiparului, dintre anii 1508 și 1830. Bianu a murit la 13 februarie 1935. Simultan eram asistentul catedrei de literatură română veche (profesor N. Cartoian) și paleograf la Biblioteca Academiei. Înainte de a începe să lucrez la *Bibliografia românească veche*, vol. IV (apărut în 1944, toamna), am catalogat și adnotat în fișe, mapele cu afiș și programe de teatru dăruite Academiei de Teodor Burada. Bianu, ca șef — fie profesor, fie bibliotecar — era de o severitate exigentă, el însuși model în muncă. În orele de repaos și destindere era cald și depăna amintiri interesante. Între acestea, nu voi uita relatarea că Emil Picot, bibliograf francez emerit, cu sarcini în țara noastră, pretindea să preia asupra-și elaborarea bibliografiei românești vechi, dar a împințat rezistența lui Al. Odobescu și B. P. Hasdeu.

— Ce înrîurire au avut asupra formării Dumneavoastră, științifice și educative, relațiile cu personalitățile vremii? Prin ce sinteți îndatorat lui N. Cartoian?

— În calitate de custode al Secției de manuscrise, la Biblioteca Academiei Române, vedeam cinci ore pe zi (și această asistență a durat din 1931 pînă în 1942) mulți oameni de știință punînd temelile viitoarelor lor opere: Gh. Bogdan-Duică lucra la corespondența lui G. Barițiu, C. Botez, Perpessiciu și G. Călinescu la manuscrisele Eminescu, N. Cartoian la manuscrisele și cărțile cu texte populare, I. C. Filitti la manuscrise și cărți vechi juridice, Demostene Russo la cărți vechi și manuscrise grecești ș.a. De la toți am reținut principiul că nu se poate întocmi o lucrare temeinică fără sacrificiul orelor de odihnă și divertisment, al intereselor personale și de familie, al sănătății, al relațiilor prietenești. N. Cartoian (1883—1944) întrunea două mari calități: era un profesor și pedagog desăvîrșit (mai ales la seminarul), avea meticulozitate și spirit critic în scrutarea izvoarelor. Cartoian mi-a citit tot ce am publicat în revista *Cercetări literare*, pe care o conducea el și a făcut observații de ordin general și de amănunt, foarte utile. M-a îndemnat să întreprind călătorii de studii în bibliotecă străine. „Chiar numai o lună de cercetare într-o mare bibliotecă străină deschide orizonturi nebănuite”, spunea el adesea și-mi da exemple concrete.

— După un șir de ani consacrați valorificării monumentelor de cultură veche românească, ce sugestii formulați acum pentru stimularea și organizarea viitoarelor cercetări?

— Studiul literaturii române vechi trebuie să depășească faza generalizărilor și sintezelor care repetă date și interpretări cunoscute. Recomand etapa monografiilor profunde asupra unor texte și autori necunoscuți sau puțin cunoscuți. Numai cunoașterea textelor din manuscrisele bibliotecilor mari, apoi s-lectarea și editarea lor științifică vor putea aduce progrese în acest domeniu de cercetare. Pe de altă parte, sînt texte care deși editate, nu au fost difuzate corespunzător. O ramură nouă, auxiliară domeniului, este istoria ideilor. În această direcție trebuie încurajate și cercetările de sociologia literaturii și lecturii, dar nu

în vorbe goale, ci prin stăpînirea completă a textelor (în felul lucrărilor lui Al. Dușu și Virgil Căndea).

— Ce este cartea, în accepția Dumneavoastră?

— Carte, în sensul larg bibliologic, este orice grupare de idei pe o temă unitară, materializată grafic (manuscrise, tipăritură, periodic). Dar cărțile sînt și bune, și rele, întocmai ca limbile evocate în viața lui Esop. Cărțile sînt bune numai pentru cine știe să le citească, menționează Pissarev. De aceea, în momente de transformări structurale social-economice, pentru categoria cititorilor de masă, neavizați, este necesară cartea dirijată pe linia marilor idei umaniste și democrat-socialiste.

— Prin ce înțelegeți să vă realizați, și de-acum încolo, ca om al cărții?

— Din 1963, obligațiunile profesional-didactice m-au determinat să mă „reciclez” în domeniul vast al științelor bibliologice. Istoria literară a mers întotdeauna în tovarășie bună cu bibliologia, mai ales cu ramura ei bibliografică și informația documentară modernă. În domeniul istoric-literar aștept imprimarea a trei lucrări predate *Institutului de istorie „N. Iorga”*: cronicile lui N. Costin, Pseudo-Amiras și Cronica paralelă de Axinte Uricarul. În domeniul bibliologic aș dori să dau redactare definitivă, pentru tipar, următoarelor cursuri universitare: *Tratat de bibliografie (tehnica, euristica, bibliografia generală și specială, pe cîteva ramuri)*, istoria bibliotecilor române și străine.

VALERIU NIȚU

o seamă de cărți . . .

la biblioteca municipală din țirgu-mureș

Dacă prima bibliotecă școlară pe teritoriul țării noastre a fost atestată în Brașov, din inițiativa lui Johann Honterus, la un mai puțin de 12 ani (1557) este instituită a doua de acest fel pe lingă „Schola Particula” din Tg.-Mureș. Aici, mai tîrziu Samuel Teleki, dregător al curții habsburgice, găsește adăpost pentru cărțile agonizate din deosebite colțuri ale lumii, într-o bibliotecă personală devenită accesibilă publicului după moartea sa. În secolul al XIX-lea se adaugă alte și alte biblioteci școlare sau de instituții, ale unor societăți sau asociații, numărul lor crescînd simțitor în secolul nostru. Prin scopurile care urmăreau aceste biblioteci, de a folosi procesul de instrucție sau satisfacerea cerințelor de lectură ale unor categorii sociale, cit și prin profilul colecțiilor, aria de răspîndire a cărților se restrînge și se solictă prezența unei biblioteci publice.

Înființarea unei asemenea instituții culturale a fost posibilă în anul 1913, odată cu darea în folosință a Palatului culturii care urma să polarizeze varietatea activității culturale a orașului. Înglobată acestei instituții, biblioteca publică își constituie, de la început, un fond de publicații din cele mai diverse domenii, aflat prin donații, cit și prin achiziții. Profilul enciclopedic al colecțiilor și caracterul public, nu împiedică interesul pentru categoria publicațiilor vechi și rare, ilustrînd etape ale civilizației, de la apariția primelor tipărituri, pînă în zilele noastre. Molnár Gábor (între 1913—1936) și Aurel Filimon (între 1922—1940) au desfășurat aici o pasionantă preocupare pentru înzestrarea fondului de publicații cu valori remarcabile.

Descoperim aici tipărituri din secolul al XV-lea, patru incunabule: / PSEUDO — / HIERONIMUS, *VITAE PATRUM ANTIQUORUM* (Strassburg, 1485); / JOHANNES DE VERDENA, *SERMONES DORMI SECURE DE TEMPORE ET DE SANCTIS* (Basel, 1490); *LEGENDA SANCTORUM REGNI HUNGARIAE IN LOMBARDICA HISTORIAE NON CONTENTAE* (Veneția, 1498) și *IACOBUS DE VORAGINE, LEGENDA AUREA SANCTORUM* (Veneția, 1500). Acestea sînt urmate de tipăriturile unor mari umanisti ai secolului următor, cu activitate tipografică orientată spre operele integrale sau comentate ale clasicii antici. Semnalăm un *PLAUTI COMEDIAE...*, ediție care cuprinde 20 de comedii ale lui Plaut apărute la Florența în anul 1514, realizată de Nicolaus Angelius Bucinensis în atelierul lui Filippo Giunta. Trei dintre tipăriturile secolului al XVI-lea poartă prestigiul unor tipografi cunoscuți din familia lui Aldo Manuzio, o ediție de *Scrieri filosofice* ale lui Cicero (Veneția, 1523), două ediții de opere ale lui Horațiu (Veneția, 1536 și 1540), comentate de Antonius Mancinellus, Helenius Acro, Pomponius Porphyrio și Johannes Britannicus. O masivă ediție, frumos ilustrată, transmite *Metamorfozele, Fastele și Heroidele* lui Ovidiu (Basel, 1563). În șirul lor se mai pot pomeni lucrări ale istoricilor antici ca Tucide, Titus Livius, Flaviu ș.a.

Din lucrările umanistilor italieni menționăm *Epistolele* lui Bembo Pietro (Lyon, 1540) apărute în tipografia lui Jacobus Giunta, promotorul purismului lingvistic italian. Cartea de știință este prezentată prin lucrarea botanistului Charles de

Ecluse, *Rariorum aliquat stirpium per Hispanias observatum historia* (Anvers, 1576).

Un mare succes avusese, în acest secol, celebrul dicționar latin-italian al lui Ambrogio Calepino apărut pentru prima dată în anul 1502, apoi, în ediții succesive, ajunge să cuprindă pînă la 11 limbi. Unul din exemplarele păstrate aici, probabil în 1594, între cele 10 limbi, cuprinde și pe cea maghiară.

Cartea veche românească formează un sector bogat cu cele peste 60 de tipărituri aparținătoare secolelor XVII—XIX, din Iași, Snagov, București, Buzău, Rîmnic, Sibiu, Brașov, Buda și Viena. Județul Mureș este terenul unor vechi legături culturale cu Moldova și Țara Românească, fapt constatat prin identificarea, deocamdată a 137 titluri de cărți în 735 de exemplare apărute între anii 1643—1830. Cea mai veche carte românească existentă în colecțiile Bibliotecii municipale este cunoscuta *Carte de învățatură* (Cazania lui Varlaam) apărută la Iași în anul 1643, urmată de *Noul Testament* de la Bălgrad (Alba-Iulia, 1648). Șirul lor continuă cu numeroase cărți care, secole de-a rîndul, au contribuit la menținerea și cultivarea limbii române.

Cartea secolului al XVIII-lea reprezintă noul curent cultural-ideologic al luminilor, valorificînd traduceri, prelucrări din cele mai felurite domenii și răspîndite apoi în popor. Printre acestea se distinge: *Învățatură spre meșteșugul mătăsării* (Sibiu, 1787), *Orînduială pentru așezarea săracilor...* (Sibiu, 1789), Neustädter, *Ultimele vărsatului* (Sibiu, 1804), precum și lucrarea lui A. Szóts și J. Eckstein, *Învă-*

țatură spre a vindeca boala șfrantului (Cluj, 1803). Acestea se mai adaugă lucrări ale corifeilor școlii ardelenne, Samuil Micu-Klein, Petru Maior și Gheorghe Șincai, precum și celebrul memoriu înaintat împăratului Leopold al II-lea cunoscut sub denumirea de *Supplex Libellus Valachorum* (Cluj, 1791), prin care se cerea recunoașterea egalității în drepturi a națiunii române din Transilvania cu celelalte. Secolul al XIX-lea se îmbogățește cu numeroase lucrări de istorie și cultură sau cu referiri la Transilvania elaborate de mari cărturari ai epocii, printre care Alexandru Papiu Ilarian, George Barițiu, Timotei Cipariu, Simion Bărnuțiu, August Treboniu Laurian și I. V. Rusu.

Ajunul înființării bibliotecii publice surprinde frământările politice de la începutul secolului, continua dezvoltare a conștiinței de clasă a proletariatului. Cartea trebuia să transmită mesajul celor mai înaintate idei de organizare a clasei muncitoare, de făurire a unei societăți avansate și prielnice progresului uman. Nu este întîmplător faptul că în anul 1913, prima achiziție de cărți pentru bibliotecă, conține lucrări socialiste. Între acestea se află monumentală lucrare a lui K. Marx și Fr. Engels, *Manifestul Partidului Comunist* (1896) precum și *Opere alese* (1905—1909), în două volume, ale acestora.

Biblioteca municipală devine una dintre cele mai prestigioase instituții de cultură din Tg.-Mureș. În cartea sa de vizită și-au înscris numele mulți cărturari și vizitatori, precum N. Iorga, V. Părvan, Oct. Goga, Emil Isac, George Enescu, Ion Miclescu, Oct. C. Tăslăuanu etc., unii dintre ei aducîndu-și contribuția materială la înzestrarea colecțiilor. După aproape 60 de ani de existență, Biblioteca municipală posedă peste 700.000 volume puse la îndemîna tuturor categoriilor de cititori.

DIMITRIE POPTAMAȘ

METODA DARWINISTĂ ÎN EVOLUȚIA OMULUI

ROMANUL
UMANIZĂRII

FILOSOFIA
LIMBII

EXOTERIC
ȘI ACROMATIC

Afirmăm într-o altă cronică faptul că în domeniul antropogenezei știința nu mai oferă ca în urmă de trei decenii scheme sacrosancte ci discută mai degrabă incertitudini și ipoteze. Numai în manualele învechite se mai prezintă o succesiune rectilinie de forme care duc de la maimuța la om, admirabil derivată din raționamentele anatomiei comparate. Este logic să admitem că după maimuța cu unele trăsături umane a urmat un om cu trăsături de maimuță de care s-a debarasat treptat, devenind omul cugetător. Dar, din păcate, faptele nu pledează în favoarea acestei scheme. Cum pot fi interpretate atunci numeroasele forme presupuse preumane presărate în zăcămintele pleistocenice din Asia și Africa? Interpretarea darwinistă ne poate aduce mai aproape de adevăr.

Evoluție după metoda darwinistă înseamnă o producție imensă de variații de diverse orientări care toate „încearcă” să iasă pe arena evoluției, să rupă cercul strîmt al genofondului formei ancestrale; foarte puține variații, uneori una singură, realizează marea șansă de a evolua. Numeroase tentative de evoluție se soldează cu eșecuri. Istoria regnului vegetal și animal este o imensă hecatombă de naufragiați ai evoluției. Regizorul inexorabil al acestei drame a fost selecția naturală care a respins sau a acceptat variațiile și spițele care s-au luptat pentru existență și evoluție. Probabil că și pe plan cosmic materia a evoluat după această metodă. Pe multe corpuri astrale compuși carbonului au evoluat pînă aproape de nivelul substanței vii. Aminoacizi și chiar baze azotate (purine și pirimidine) sînt împrăștiați peste tot în cosmos, se găsesc în meteoriți. Dar cruda selecție a mediului a împiedicat trecerea la faza de sistem biologic și poate că numai pe foarte rare corpuri astrale evoluția carbonului a culminat prin geneza vieții.

În acest mod au evoluat timp de milioane de ani plantele și animalele. După aceeași metodă au evoluat și primatul, mamiferele superioare din care a ținut și spița umană. În zona maimuțelor au fost probabil numeroase tentative de umanizare. Astfel se explică existența multor fosile de oameni-maimuță care complică nomenclatura și schemele filogenetice ale omului. După această interpretare, cele mai multe forme considerate pînă în prezent ca strămoși direcți ai omului sînt situate în ramuri periferice ale trunchiului umanizării, ramuri care nu au ajuns la deplină maturizare. Pitecantropul din Java, popularizat în toate cărțile de școală ca stră-străbunic al omului, apare astfel numai ca o rasă geografică sud-est-asiatică a lui *Homo erectus*. Aceeași poziție îi revine și sinantropului (omului de Peking), și chiar și omului de Neanderthal.

Conceptiile moderne despre antropogeneză rețin așadar esențialul din doctrina lui Darwin: evoluția s-a produs prin metoda variabilității, luptei pentru existență și selecției naturale; dintre multe încercări de umanizare a reușit una singură, aceea care duce de la driopitec peste *Homo erectus* și *Homo habilis* la *Homo sapiens*. Și omul a rezultat în urma unei hecatombe de maimuțe și semioameni care nu au reușit să ajungă la stadiul de noogeneză, de formare a cugetării și conștiinței. Nu reținem însă din darwinism amănuntele concrete imaginate de autorul doctrinei evoluționiste despre procesul umanizării.

Există bineînțeles și puncte obscure în această reprezentare modernă despre antropogeneză. Atîta timp cît e vorba de principii, lumea științifică este de acord cu modelul darwinist. Este plauzibil — și într-o știință care se ocupă de trecutul îndepărtat măsurat în milioane de ani, nu sînt posibile decît raționamente plauzibile și nicidecum raționamente categorice — ca trunchiul ancestral al hominienilor să se fi diversificat în mai multe ramuri care au pornit toate cu dotarea lor proprie pe calea umanizării.

Un punct obscur este reprezentat de australopiteci. În cartea „Maimuța inteligentă” (1971) pledăm pentru caracterul de strămoș al spiței umane pe care antropologii sud-africani și est-africani îl atribuie australopitecilor. Consider și acum că acesta este un punct de vedere plauzibil. Dar unele fapte aflate după definitivarea manuscrisului cărții, m-au obligat să mă gîndesc din nou asupra semnificației filogenetice a acestor enigmatice primat. Mă aflu, cu doi ani în urmă, în cabinetul celebrului antropolog von Königswald, situat în incinta muzeului Senckenberg din Frankfurt. Von Königswald și-a petrecut cea mai mare parte a vieții în China și Asia de Eud-Est de unde a recoltat numeroase resturi de maimuțe și oameni fosili. În bogata sa colecție am avut prilejul să văd oase, mandibule și dinți de australopiteci. Cu multă răbdare, distinsul savant mi-a împărtășit din experiența sa de o viață cu fosilele preumane, în fața materialului așezat pe masă într-o ordine sugestivă. Am văzut de aproape dinții molari ai australopitecilor. În comparație cu dinții omului și maimuțelor, apăreau ca dinți de maimuță, deoarece posedau mai mulți tuberculi pe suprafața măselelor. Or, în evoluția mamiferelor, stadiile primitive au măsele multituberculate, iar stadiile avansate sînt oligotuberculate. De aici rezultă, după von Königswald, că australopitecii nu au fost decît niște maimuțe care au încercat să devină oameni, au realizat un fel de cultură materială, dar au rămas captive în structura anatomică a maimuțelor.

BOGDAN STUGREN

CRONICA SOCIOLOGICĂ

sociologia conducerii

După apariția, la Editura Dacia, în primăvara anului ce trece, a volumului de studii *Politică, Știință, Conducere* (de care co-participarea ne-a interzis să ne ocupăm la această rubrică), iată că Editura Academiei a publicat recent, într-un volum intitulat *Sociologia și știința conducerii* (243 pag., coordonatori Maria Popescu și Alexandru Tănase), un șir de comunicări susținute la o sesiune a Institutului de Filosofie din București. Această din urmă apariție ne prilejuiește reflecțiile aici înfățișate.

Sociologia românească se ocupă tot mai intens de problematica conducerii sociale și dacă o face, răspunde prin aceasta unei precize și corect sesizate comenzi sociale: se cunoșc bine esențele teoretice și practice, desfășurate de Partidul Comunist Român, în direcția conducerii științifice a tuturor activităților sociale, în vederea ridicării gradului de calificare științifică și prin aceasta a eficienței muncii de conducere.

În ce constă însă, în ce poate să constea aportul sociologiei la știința conducerii și la conducerea științifică? Acest aport se poate realiza, credem, simultan pe trei planuri.

Mai întîi: toate cercetările cu caracter aplicativ, desfășurate în oricare dintre sociologiile de ramură, constituie tot atîtea contribuții potențiale — cu condiția să fie duse pînă la capăt în mod corect — la optimizarea fenomenelor sau proceselor investigate. Propunerile de optimi-

zare, rezultate din astfel de cercetări, se adresează factorilor de decizie și se realizează prin intermediul actului de conducere efectuat de acești factori. Partea a II-a și cea de a III-a a volumului de care ne ocupăm conțin astfel comunicări privitoare la aportul sociologiei industriale și respectiv a celei agrare la conducerea activităților în aceste domenii fundamentale ale producției de bunuri materiale.

În al doilea rînd, în afara cercetărilor cu caracter aplicativ, și cele cu caracter teoretic pot contribui la conducerea științifică a societății, în măsura în care — vizînd societatea ca întreg și nu aspecte particulare ale structurii și dinamicii acesteia — luminează legitățile sau tendințele generale a căror cunoaștere condiționează acțiunea transformatoare ducătoare la scop. „Pînă la urmă, justetea și eficiența conducerii depind de claritatea obiectivelor pe care le urmărește societatea, a sarcinilor ce se pun în diferite sectoare de activitate” — scria tovarășul Nicolae Ceaușescu. Or, claritatea obiectivelor urmărite este evident dependentă de claritatea reprezentărilor despre stările de fapt ce urmează a fi schimbate, despre tendințele intrinseci ale dezvoltării acestora. Această idee este prezentată, în mod implicit, în întreaga substanță a volumului pe care-l au în vedere însemnările de față și este explicată într-o formă sau alta în unele dintre contribuțiile cuprinse cu deosebire în prima parte a culegerii.

În al treilea rînd, în sfîrșit, sociologia

Reflecțiile lui C. P. Snow cu privire la existența celor două culturi — umanistică și științifică — au făcut mare senzație și au fost socotite drept o descoperire uimitoare, prin caracterul lor paradoxal: oamenii de știință privesc cu dispreț și neîncredere cultura umanistică, iar literarii resping și ignoră realizările științifice, neavînd noțiunile de fizică sau matematică ale elevului din ultimul ciclu; reprezentanții celor două culturi sînt niște mutilați, lipsindu-le organul de receptare a culturii adverse.

Descoperirea lui C. P. Snow poate fi uimitoare, dar nu e propriu-zis o descoperire, chiar dacă autorului ei i se va fi părut că o gîndește primul. Au putut rămîne impresionanți intelectuali de formație pragmatică, numeroși în lumea anglo-saxonă, care ignoră frecvent istoricitatea ideilor: cele două culturi și cele două stiluri care le-au exprimat au fost numite, peste secole, *exotice* și *acromatice*. În antichitate, cultura exoterică îngloba retorica, arta de a argumenta, știința politică, iar cultura acromatică — fizica și logica. Lecțiile filosofului din Stagira se împărțeau în exotice și acromatice. Învățătura exoterică se mai numea plimbarea de seară, fiind expusă de Aristotel în lyceu la sfîrșitul zilei, din mers, în fața tuturor discipolilor; învățătura acromatică se mai numea plimbarea de dimineață, fiind transmisă la începutul zilei doar unui grup restrîns de discipoli, aceluia care dovedea aptitudinile deosebite pentru precizie și rigoare. Stilul acromatic sau științific se definea, în raport cu stilul exoteric sau literar, prin conceptul accesibilității, după cum rezultă din aceste lapidare scrisori: „Alexandru lui Aristotel, salut. Ai făcut rău publicînd lucrările acromatice. Prin ce ne distingem noi de ceilalți, dacă învățăturile care ne-au format devin un bun al tuturor? Din partea mea aș prefera să mă disting prin cunoașterea a ceea ce este mai elevat în lume mai curînd decît prin putere. Fii sănătos”. „Aristotel regelui Alexandru, salut. Mi-ai scris cu privire la învățăturile mele acromatice, pentru a-mi spune că ar fi trebuit să le țin secrete. Ei bine, să știi că ele sînt publicate și în același timp nepublicate; fiindcă ele sînt inteligibile numai aceluia care au urmat cursurile mele. Fii sănătos”.

Renașterea a menținut distincția, generînd însă disputa cu privire la stilul exoteric, retoric. Adversarii considerau că o bună jumătate din arta de a vorbi și scrie bine consistă în a ști să minți; a ști să minți înseamnă a minți fără a te lăsa prins, iar numeroși mincinoși prinși asupra faptului nu sînt decît artiști consumați (G. D. Erasme, *Deuxieme livre de colloques*). Apărătorii apreciau că retorica este utilă, că arta de a vorbi și de a scrie bine înzestrează individul cu deprinderi sigure de a dirija procesul gîndirii, de a instrui cu clarviziune și eficiență, că elocvența nu e fardul superficial al discursului, ci mijlocul de a conferi textului dignitate și limpezime; scrisul exoteric nu e destinat numai să mîngieie, să desfete, să farneze auzul, ci să și servească o cunoaștere complexă, nuanțată (Melancton, *Scholii in epistulam Pauli ad Colossenses*). Tonul depreciativ s-a extins, înglobînd ambele stiluri, exoteric și acromatic: retorica și poetica, discipline exotice, sînt comparate cu escadroane și cîmpuri de bătaie fictive, de felul aceluia din concursurile și spectacolele publice, unde, în raportul dintre frumusețe și forță, predomină frumusețea; dialectica și logica, discipline acromatice, sînt asemănate cu veritabilele cîmpuri de bătaie, unde, în raportul dintre frumusețe și forță, predomină forța; dar, în ambele stiluri, cuvintele sînt ordonate cu bună știință ca niște trupe în funcție de anumite obiective. „La care dintre ele te vei încredința de preferință? Răspunsul este îndoielnic: fiecare vrea să i te încredințezi lui” (F. Sanchez, *Quod nihil scitur*). E în această interogație din Renaștere drama orientării profesionale moderne, drama celor două culturi teoretizate de C. P. Snow.

Stilul exoteric are o funcție expresivă, stilul acromatic are o funcție cognitivă; stilul exoteric e imprecis, dar frumos, colorat, iar stilul acromatic e precis, exact, dar sec, neutru, lipsit de culoare; primul e menit să impresioneze, al doilea e îndreptat spre descoperirea adevărului (Leibniz *Nouveaux essais sur l'entendement humain*).

Drama celor două culturi și a celor două stiluri nu o trăim numai noi, cei de azi. Războiul dintre reprezentanții culturii umanistice sau ai stilului exoteric și reprezentanții culturii științifice sau ai stilului acromatic continuă de peste două milenii și nu a existat niciodată pericolul victoriei unora asupra celorlalți. Avansul temporar al tehnicismului contemporan e departe de a putea transforma omul în brută, exotericul în acromatic, fiindcă întreaga logică, matematică și fizică s-ar întoarce împotriva scopului lor, de a servi omul, de a-l atrage. Din punctul de vedere al lingvisticii, cele două stiluri sînt egale și complementare în plan axiologic.

ALEXANDRU TOȘA

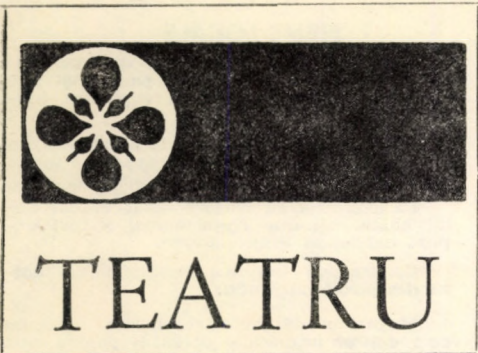
contribuie la fundamentarea științifică a conducerii activităților sociale supunînd cercetării și reflecției teoretice însuși fenomenul conducerii. Unele intervenții din partea întîi a volumului se consacră acestei problematice; partea a IV-a cuprinde comunicări ce vizează, mai cu seamă, problemele etice ale conducerii; lipsește însă, credem, tocmai tratarea sistematică, din unghiul de vedere specific și propriu al sociologiei, a fenomenului conducerii activităților sociale. Studiul sociologic (deoșebit de cel politic, juridic, economic, administrativ) al fenomenului conducerii țînteste, credem, chestiuni ca: notele generale ale conducerii (indiferent în ce unități sau grupuri sociale s-ar manifesta), notele diferențiale ale conducerii în diferite domenii de activitate socială, precum și legăturile dintre general și particular; în concret, cu deosebire legăturile dintre conducerea politică ce are în vedere ansamblul unui organism social total și conducerea unor domenii, paliere, aspecte ale aceluia organism social; tipologia generală și tipologiile particulare ale conducerii și conducătorului, în raport de particularitățile unității sociale de condus și de condițiile sociale în care se exercită conducerea; condiționarea socială și consecințele sociale ale accesului la funcțiile de conducere, ale selecției conducătorilor; consecințele sociale ale actului de conducere, dincolo de obiectivele imediate vizate de acest act, ș.a.m.d. Elaborarea și dezvoltarea științei conducerii, cu deosebire a științei conducerii societății socialiste necesită, bineînțeles, eforturile conjugate ale unor discipline multiple și diverse, ale specialiștilor din multe ramuri ale științelor contemporane. Acest fapt incontestabil

nu trebuie însă să umbrească conștientizarea contribuției specifice și ireductibile a sociologiei. Și credem a nu pleda pînitor pro domo subliniînd importanța acestei contribuții, avîndu-se în vedere funcția integratoare a sociologiei în raport cu celelalte științe despre societate.

În această ordine de idei, ni se pare că cel mai mare pas înainte l-ar constitui elaborarea sistematică a legăturilor dintre abordarea sociologică și cea cibernetică a problematicii atît de complexe a conducerii activităților sociale. Cibernetica este, precum bine se știe — conform definiției formulate de părintele legitim al acestei științe, Norbert Wiener — „știința comenzii și comunicării la ființe și mașini”. Cibernetica socială ar fi deci știința comenzii și comunicării la organisme sociale; dar, vom adăuga, este o știință formală a conducerii și comunicării; valoarea euristica și eficiența socială a rezultatelor sale depinde în bună măsură de gradul de elaborare sociologică, deci de conținut, a conceptelor în și prin care se ordonează informația manipulată de cibernetică.

Și un cuvînt final: *Sociologia și știința conducerii* continuă o dezbateră ce s-a materializat pînă acum, în literatura noastră de specialitate, în mai multe culegeri de studii și articole. Prezentul volum poate fi considerat, credem, un pas înainte nu atît în lărgirea ariei, cît în adîncirea în obiect a preocupărilor. Credem totodată că pasul următor ar fi bine să-l constituie nu atît noi și noi culegeri de acest fel de contribuții ocazionale, ci studii sistematice de mai largă respirație, beneficiînd de avantajele specializării.

ANDREI ROTH

CLUJ

O pasăre dintr-o altă zi de d. r. popescu

Acum când la noi se vorbește atât de mult și în multe feluri despre teatrul politic, iar în concepția unora termenul primește o extensiune nefericită care, practic, îi anulează semnificația, acum noua piesă a lui D. R. Popescu ne arată că nu (numai) unghiul ideologic din care sînt interpretate faptele, fenomenele, ci însăși substanța lor politică conferă teatrului acest calificativ. În acest sens, *O pasăre dintr-o altă zi* constituie o încercare meritorie de teatru politic.

În *O pasăre dintr-o altă zi* justițiarul D. R. P. inițiază o vehementă dezbateră, urmărind jocul conștiințelor în relația inextricabilă dintre actul întreprins și

consecințele lui imediate sau de perspectivă. Există în această piesă un timp al faptelor și un timp al adevărului (un *atunci* și un *acum*) într-o necurmată confruntare, izvor al conflictului dramatic, și de aici derivă, în structura compozițională, cele două planuri: prezent-trecut, real-imaginar. *Atunci* (să zicem în deceniul al șaselea) într-o școală oarecare — evident un simbol — s-a comis o crimă (profesorul Haralambie a fost ucis), ori putea fi comisă, niciodată nu vom ști exact, pentru că autorul relativizează faptul prin pendularea între real și imaginar, insistînd asupra cadrului și condițiilor care au făcut posibilă eroarea. *Acum* are loc un violent proces de clarificare. Adevărul oricît de dur ar fi trebuie căutat, descoperit și redescoperit.

Pe scena Naționalului clujean piesa lui D. R. P. a avut șansa unei montări potrivite. Regizorul Alexa Visarion a conceput spectacolul în conformitate cu substanța textului ca o dezbateră de idei, un examen lucid de conștiință într-un contact nemijlocit cu publicul spectator. Pentru a obține o maximă forță de șoc expresivă a ideilor, regizorul operează o reducere categorică cel puțin la două nivele ale piesei: anecdotică și psihologia personajelor. Pe scenă nu se derulează filmul unor biografii, personajele fiind în primul rînd niște purtătoare de idei, încarnări ale unor atitudini sociale și politice, ceea ce nu înlătură tensiunea și dramatismul. Dimpotrivă. Numai că acest spectacol nu ne solicită o participare afectivă, ci una intelectuală, lăsînd libertate propriilor noastre deliberări. Emoția nu este eliminată, dar localizarea ei se face la nivelul conștiinței, nu al viscerelor.

Încă înainte de ridicarea cortinei se însinuează o neliniște, se iscă semne de întrebare pentru că, în timp ce-și ocupă locurile, spectatorii văd în avanscenă un

cearșaf sub care se mulează formele unui corp omenesc. După ridicarea cortinei, în întuneric, un far de motocicletă își plimbă lumina peste sală și cearșaf, violentînd privirile publicului. Apoi se aprind reflectoarele și lumina lor necruțătoare învaluită toate personajele aflate în scenă pînă la sfîrșitul spectacolului. Nu există intrări și ieșiri, nimeni nu poate dezerta, cadavrul este acolo, totul trebuie dezghecat, lămurit aici și acum. Timpul adevărului a sosit. Glumele, bancurile insidioase ale lui Ionescu (interpret Dorel Vișan), hipnoza prin care adoarme atîtea conștiințe se dovedesc ineficace acum, cînd dîrzenia furioasă și dreaptă a nedreptății Livian (Liviu Rozorea) frînge crusta mîrșăviilor. Ionescu, omul cu pălărie de paie și tranzistor (*Cînta fanfara militară!*) apare în toată goliciunea lui de parvenit, asemenea manechinului adus la un moment dat în scenă. Patriciu (Gheorghe M. Nuțescu apasă cam mulțior pe coardele psihologismului) își dezvăluie cugetul ne-trebnic, vinovat, încărcat de porniri ucigașe, năclăit de lașitate în contrast cu sforțările pînă la disperare întru lumina adevărului ale soției sale Petra (Ligia Moga) sau cu sinceritatea dezarmantă a Nuței (Anca Neculce-Maximilian). Anișoara (Silvia Ghelan — nu i se cere și nu practică un joc de mare tragediană, mai curînd unul buf, ceea ce, probabil, descumpăneste o anumită categorie de spectatori) revelează în pas de marș o identitate perversă, recurge la somnul hipnotic al conștiinței pentru că adevărul o sperie. Ea și alții ca ea sînt invadați de o panică grotescă la apariția lui Liliac (Niculae Iliescu), falsul agent de poliție, sau fratele gemăn al lui Haralambie, sau, poate, Haralambie însuși, apariție fantomatică care le biciuiește conștiințele.

Trupa clujeană s-a aflat în fața unui examen dificil pe care l-a trecut cu succes, chiar dacă spectacolul mai are unele imperfecțiuni. Colaborarea constantă a regizorului cu Liviu Rozorea și scenograful Vittorio Holtier (al cărui decor simbolic traduce plastic senzația de copleșală) a dus și în acest caz la rezultate remarcabile.

ION CALION

(Urmare din pag. 8)

din copilărie, o cunoști? A fost jucată la București, la Teatrul Național, în 1912 și în streinătate. De-aici datează și dragostea pe care o avea pentru scrisul meu Caragiale. Dînsul a scris prefața „Maicii tinere”. Te rog nu uita să mă vezi la Cluj, cum sînt însă enorm de ocupat, ar fi bine să mă previi cu o scrisoare. Repet, mă bucur că răsar din locuri umbrite, oameni de duh. Traducătorul mă interesează și dacă vine la Cluj, să-și aducă lucrările.

Te salut cu toată dragostea,
Emil Isac

E vorba deci aici de parazitismul artei și criticii burghize, supuse unor legi dictate aspru de orînduirea capitalistă, care făcea din literatură, inclusiv critica literară, u-nealtă de corupție. Și totuși omul acesta a avut viziunea victoriei literaturii adevărate, victoria poeziei lui însuși și dădea curaj și altora, celor tineri, care începeau acest drum. În octombrie 1936, cînd îi trimisese primul meu volum de versuri, *Plecarea spre legendă*, îmi scria:

26 octombrie 1936

Stimate domnule Popa,

Nu știu dacă ai fost Dta la Cluj, și mi-ai adus volumul de versuri. Am lipsit din oraș cîteva zile. Am fost la București și la Sinaia ca să fac ultimele eforturi de publicare a două volume de poezii.

Volumul Dtale l-am citit. Este multă tinerețe și avînt în versurile Dtale și acordul final este totdeauna plăcut. În vremurile noastre cînd versurile sînt înlocuite de fraze și gesturi brutale, sensibilitatea se ascunde rușinată. Cu toate acestea am curajul de a crede în victoria poeziei și a nu te lăsa resemnat nici pe Dta. Continuă. Scrii pentru puțini, dar un picur de Violetă de Parma, parfumează a oază întregă. Și cei care te înțeleg, te vor iubi.

Scrie-mi cînd ai ceva de spus, sînt omul căruia îi poți vorbi nu numai prin urechi.

Cu toată dragostea,
Emil Isac

Această atenție pentru tînăra generație de poeți nu avea să-l părăsească. Aproape de sfîrșit, lîngă patul său de suferință, o avea pe Veronica Porumbacu, din cea mai proaspătă pleiadă lirică. Și cred că prezența aceasta nu era întîmplătoare. Măcar unii dintre tineri îi erau aproape, acum cînd trecuse vîrsta demnității fizice și cînd se apropiiau inevitabilele neguri. De altfel, Veronica Porumbacu avea să-i îngrijească un volum postum.

Poezia lui Emil Isac avea să declanșeze după moarte comentarii subtile și întinse. Primul isacolog declarat a fost Mircea Zăciu care nu-l uită nici în proaspătul său volum de *Colațe* (Editura Dacia, Cluj) unde îi consacră niște rînduri evocatoare.

Militînd o viață întreagă pentru victoria poeziei realiste asupra numeroaselor formule de alchimie lirică obscurantistă, el planta totuși pe autohtonism, mirificul rafinament al occidentului pe care l-a cercetat de atîtea ori și nu în zadar. Poate de acolo, poate dintr-o singulară și misterioasă rădăcină a pămîntului natal își smulgea el silueta elegantă și conversația ușoară, plină de subtilități încîntătoare. La ora aceasta a amintirilor, îl evoc cu dragoste și pietate.

VASILE NETEA

Din punct de vedere cronologic colecția lui Mîndrescu mai are încă o particularitate. Ea este prima colecție de literatură populară din estul Ardealului. Într-adevăr, pînă la 1892, Ardealul era înfățișat în mișcarea folclorică românească de următoarele colecții: *Balade și Colinde* (1858) culese din vestul și sudul Ardealului și din Banat de At. Marienescu; în 1870 apăruseră „Baladele” lui M. Pompiliu adunate din regiunea Bihorului și a Sibiului; colecția lui Ion Pop Reteaganul, „Trandafiri și viorele” cu doine și balade din nordul Ardealului se tipărise la 1884; „Doinele și strigăturile” lui Jarnik-Birseanu, culese de elevii de la Blaj, s-au publicat la 1885, iar cele „Cincizeci de colinde” adunate de Andrei Birseanu de la Brașov au apărut la 1890.

Preocupările lui Simion C. Mîndrescu s-au întins și asupra teoriei speciilor de folclor, contribuind la precizarea unor noțiuni și a unor sensuri neîndeajuns de studiate. În anii 1893 și 1898, pe cînd era profesor la Birlad, el a ținut astfel în cadrele „Ateneului” local, două conferințe despre folclor, — conferințe care au fost publicate apoi în două broșuri intitulate, cea dintîi *Doina*, iar cea de a doua *Strigături sau chiuituri populare*. „Doina” a

folcloristica mureșului (v)

cunoscut și o repărire în 1895. „Voi căuta să deschid înaintea dv. — afirmă Mîndrescu în prima sa conferință — inima româncuțelor și a românașilor noștri de la țară, căci ea a fost rănită, ea a suspinat, ea a plîns, ea a rîs risul desperatului și ea a produs doina” (p. 4). La originea doinei (p. 10) Mîndrescu identifică următoarele cinci elemente:

1. Dragostea cu toate urmările ei, bune sau rele.
2. Instrăinarea de la vatra pămîntescă.
3. Miliția (armata) și mai ales cea făcută sub stăpînire străină.
4. Apăsarea care a produs doinele haideuțești și războinice.
5. Regretul și reflecții pesimiste asupra vieții.

Exemplificarea afirmațiilor sale autorul o face prin citate alese din colecțiile V. Alecsandri, Jarnik-Birseanu, Ioan Pop Reteaganul („Trandafiri și viorele”) și din „Literatură și obiceiuri populare din comuna Ripa de Jos”. Evident, clasificarea lui Mîndrescu ar putea fi discutată, completată sau formulată în alți termeni, unii chiar mai sugestivi și mai cuprinzători decît cei întrebunțați de dînsul în 1893, dar fondul constatărilor e temeinic și real, iar punctele sale de orientare, indiferent de schimbarea termenilor, își păstrează întreaga valabilitate. Vrednice de semnalat sînt rîndurile sale de încheiere: „Noi cei ieșiți din popor, care am crescut legănați de aceste cîntece, sîntem datori a le păstra cu cea sfințenie, cu care se păstrează moștenirea venită de la o nație întreagă, trebuie să veghem lîngă această comoară, căci ea fiind a poporului, este și a noastră, este a întregii suflări românești, și-apoi cine nu păstrează ce are, nu-i vrednic să aibă nimic”.

Tot atît de bogată în constatări și sugestii este și broșura despre „Strigături sau chiuituri populare”. Introducerea sa este substanțială și solemnă: „Aduc înaintea dv. spiritul și vioiciunea poporului român... Prin doină — continuă Mîndrescu — am căutat să vă prezint poporul în partea sa duioasă, prin strigături sau chiuituri voi încerca să vi-l prezint în partea sa veselă”. Urmează apoi definiția concisă și clară a acestei specii de literatură populară: „Nota caracteristică a chiuiturii este satira. Defectele naturale, de creștere, diferite obiceiuri rele, cu un cuvînt tot ce

s-a putut preta la satirizare, a format subiectul chiuiturilor. Acestea — continuă Mîndrescu — împreună cu anecdotele au devenit în mina românului arma cea mai puternică pentru a se apăra și pentru a ataca” (p. 6).

Ca și în cazul doinei, autorul, pentru ilustrarea afirmațiilor sale, reproduce un mare număr de citate din principalele colecții de folclor și din a sa proprie. Studiul său despre chiuituri este unul din cele mai remarcabile din întreaga noastră literatură și nu putem decît să regretăm faptul că spiritul lucid și sintetic al lui Simion C. Mîndrescu nu s-a oprit și asupra celorlalte specii de folclor, pentru a ne da astfel o monografie completă. Dealtfel cu această contribuție se întrerupe deocamdată însăși firul activității sale folcloristice, fiindcă de acum înainte Mîndrescu se consacră cercetărilor germanistice, el fiind, după adînci studii la Berlin, primul profesor de limba și literatura germană la Universitatea din București (1905—1937) și apoi, în cadrele „Cercului românilor de peste Munți”, unei vaste acțiuni pentru apărarea politică a fraților din Transilvania. În perioada neutralității (1914—1916), Mîndrescu a desfășurat o intensă activitate pentru a determina intrarea României în războiul împotriva Austro-Ungariei. În broșura despre „Doină” (p. 11) el a amintit însă și de existența unei colecții inedite de folclor, adunată, pare-se, concomitent cu colecția de la Ripa și îmbrățișînd un spațiu mai larg. Soarta acestei colecții a rămas însă necunoscută.

În anii următori realizării unității naționale, acțiunea lui Simion C. Mîndrescu pentru studierea și valorificarea patrimoniului popular avea să fie reluată pe o bază mai largă, vechiul cercetător dedicîndu-se unor noi domenii de activitate folclorică și etnografică. El și-a legat astfel numele de înființarea societății *Industria casnică românească* al cărei scop a fost sprijinirea țesăturilor și a cusăturilor țărănești, precum și de întemeierea societăților *Hora* și *Joc și cîntec românesc*, destinate a stimula și promova porturile, jocurile și cîntecele noastre populare. El a fost de asemenea întemeietorul și conducătorul societății și al revistei *Graiul românesc* (1927—1936), pentru studierea vieții și a limbii românilor de pretutindeni.

PUNCT CONTRAPUNCT

IN LOC DE CONCLUZII LA O ANCHETA

Am găzduit ancheta realizată de Aurel Urzică privind lucrările de artă monumentale din Targu-Mureș, convingeri că discuțiile pe care le va declanșa nu vor fi lipsite de urmasi pentru frumosul oraș în care locuim. S-a vorbit cu multă sa cu mai puțină competență, cu pasiune sau detașare, despre rostul statuiilor și despre rostul unor statuii. Nesistematic, participanții fiind interesați de o anume chestiune, discuțiile ar trebui să continue. Dar, cum se cuvine ca toate să aibă un sfârșit, socotim necesar să le încheiem.

Mai întâi dorim să mulțumim realizatorului și participanților pentru seriozitatea cu care s-au angajat, iar cititorilor pentru faptul de a ne fi urmărit.

Trecind în revistă materialele publicate, cumpănind între bine și rău, ne dăm seama că problema e prea importantă pentru a ne lăsa responsabilitatea unor concluzii cu înfățișare de sentință și chiar dacă vor părea astfel, rugm cititorii să nu le considere ca atare.

Pe scurt, ce putem spune? S-a vorbit mai ales despre statuii, neglijându-se celelalte ramuri, nu mai puțin importante pentru oraș, ale artei monumentale (mozaicuri, fresce, vitralii, lucrări decorative din instituții și localuri).

În privința statuiilor eforturile edililor nu au lipsit, dar ele s-au izbit de greutăți care au făcut ca realizările să fie inegale.

Care sînt aceste greutăți? Mai întâi modul greoi de achiziționare și amplasare și apoi, ca o consecință, o anumită pripăială, atât din partea beneficiarului, cit și din aceea a executanților. Altfel nu ne putem explica cum a fost amplasat bustul lui Bălcescu sau cum bustul lui Eminescu (cu evidente calități deosebite) a putut să fie atît de nepotrivit așezat (faptul că dezvoltarea coincide cu o comemorare, sau că locul e „umbliat” nu e justificativ).

Unul dintre participanții la discuție a indicat un alt factor important: neîncrederea în artiștii locali. Sculptorilor din oraș au fost preferați cei din afară, deși cei dinții s-ar fi străduit mai mult, ca unii care fiind cunoscuți sînt judecați nemediați de către opinia publică. Explicații se pot găsi, dar calitatea submediocră a lucrărilor „străinilor” le respinge. Ca un argument în plus dăm exemplul celei mai izbitute sculpturi din oraș, monumentul celor doi Bolyai, realizat de doi localnici, Martin Izsak și István Csorvassy, așa cum nimeni n-ar fi putut-o face (concepte solidă, execuție îngrijită, plasament fericit). Despre statua lui Avram Iancu aducem la cunoștință cititorilor că artistul a declarat (în scris) că lucrarea este ne-terminată și nefinisată. De acord cu cei care au criticat sculptura în starea în care se afla, ne angajăm să revenim asupra părerii noastre, dacă va fi cazul, după predarea definitivă a lucrării de către artist. Dar indiferent de aceasta ne exprimăm dezacordul pentru modul în care a fost organizat „concursul” pentru statua unei personalități de o asemenea forță și importanță. Dacă refuzăm să credem și vom refuza în fața oricăror evidente că din toți artiștii țării doar unul a vrut să-l facă pe Iancu.

Filiala locală a Uniunii Artiștilor Plastici ne comunică faptul că, după cum reiese dintr-o anchetă realizată de conducerea ei, în cazul statuii lui Iancu nici o filială din țară nu a fost anunțată în ultimii doi ani de organizarea unui concurs pe această temă.

VATRA

Recent apărut, *Dicționarul de estetică generală* beneficiază de o căldă și entuziastă primire din partea distinsului profesor clujean Liviu Rusu în revista „Lucașfăruș”. Entuziasm care nu împiedică pe domnia sa să formuleze, de la bun început, câteva observații bine documentate, care contribuie la clarificarea unor noțiuni fundamentale. Ceea ce ne face să regretăm absența, de fapt, (cum de la bun început se menționează), la elaborarea numelui dicționar, a prof. Liviu Rusu.

Dar iată că în numărul următor al revistei, o precizare a Colegiului de redacție al Dicționarului spune că „Pe parcursul elaborării lucrării prof. Liviu Rusu a citit articolele aparținînd altor autori, iar în unele cazuri a preluat sarcina rescrierii unora dintre ele...” Și că „Recomandările prof. Liviu Rusu au fost făcute fie în mod direct, fie telefonic, fie în scris”. Așteptăm a doua ediție a Dicționarului, cu venita nerăbdare. (v. a.).

Igaz Szó nr. 10. Număr omagial, în cinstea împlinirii vârstei de 70 de ani a scriitorilor Zsuzsanna Stancu și Illyés Gyula. Alături de fragmente reprezentative din opera celor doi sărbătorii revista aduce un frumos omagiu publicînd texte semnate de nume prestigioase: Geo Bogza, Radu Boura-nu, Deak Tamás, Victor Eftimiu, Elekes Ferenc, Elettő József, Franjo Zoltán, Romulus Guga, Hajdu Győző, Kovács György, Lászlóffy Aladár, Nagy Imre, Panek Zoltán, Al. Pappide, Veronca Porumbacu, Aurel Rau, Sütő András, Szőcs Kálmán, Virgil Teodorescu, Tóth István, Vári Attila etc. (t. r.).

Distingem din ultimele două numere (9, 10) ale *Echinozului* doi tineri critici: Constantin Hărlav și Al. Th. Ionescu remarcînd în primul rînd claritatea opiniilor (lucru pe care mulți dintre „conșcrații” ar putea să și-l dorească).

Un excelent traducător și cunoscător al poeziei portugheză, braziliană, spaniolă, italiană etc., dat de revista *Echinox* este Marian Papahagi. În nr. 10 întîmim frumoase traduceri dintr-un poet portughez — Jorge de Sena, precum și o prezentare, probabil datorată aceluiași M. P., deși nesemnă-tă. (Vezi în acest sens și *Steaua* nr. 22, interviu acordat tot lui M. P.). (v. a.).

Într-un interviu acordat în cadrul revistei *Literare T.V.*, Ov. S. Crohmăniceanu consideră că, pentru o bună parte a criticii literare, cărțile se împart în două categorii: cele despre care se scrie cronică literară (autori „siguri” n. n.) și cele date pe mîna recenzentilor care, deseori (asta spune Ov. S. C.) au netericidat de-a purta nume necunoscute, neafirmate; criticii consacrați (spune Ov. S. C.) nu se ocupă de ceea ce pe drept este numit „maculatură literară”. Este evident că Ov. S. C. grăbește adevărul, și ne grăbim să fim de acord. Dealtfel, a trece sub tăcere („grăitoare”) cărțile proaste e atitudine care sade cel mai bine unui critic adevărat, serios, cu cel puțin o carte scrisă.

Deci, lucrurile sînt clare: criticii serioși — despre autori (și cărți) la fel de serioși (oase) criticii necunoscuți, de obicei tineri, despre autori necunoscuți (nu neapărat tineri) și cărțile proaste. Cei dinții mai pot scrie eseuri, studii, pot să teoretizeze ș.a.m.d. și, nu care cumva ceilalți să îndrăznească să se amestece în problemele celor mari, vai de ei! „Un oarecare”, „un ăla”, „neavizatul”, „neconfirmatul” se zice. (Vezi presa literară. Se poartă, îndeosebi la rubrica „R.R.”). Și, de fapt, de ce să se grăbească,

tinerii? Vor avea timp, în *Opere complete* sau *alese*, să-și publice și scrierile din ane-rece, mediere etc. începutul e mai greu, că apoi vine merg de la sine. O șau asta și cei conșcrați. Sau, poate, uită? (t. r.).

„Profilul” *Geo Bogza*, semnat de Ion Vlad în „tribuna” (21 și 30 noiembrie, 1972), l-a-n recitat cu același interes și în „revista de istorie și teorie literară” (Iom. 21, 4, 1972), urmîndu-i dacă autorul nu a avut intenția sa modifice ceva ceva pentru a-i induce în eroare pe cititori. Ion Vlad și-a respicat manuscrisul întocmai în ambele copii, iar redacțiile n-au comis nici o greșeală de corectură. (c. o.).

„Curbă periculoasă. Rugăm circulați cu atenție!”. După ce ai încercat autoturajul și citești inscripția de mai sus, iei virajul încet, șocat de aută polițete. Te întîmpină apoi un alt panou: „Vă mulțumim că șiți circulați cu atenție!”. Asemenea inițiative, aplicate de către *Serviciul circulației* din județul Mureș, demonstrează că se cunoaște psihologia omului de la volan. Oare este pe cale să dispară procesul-verbal? Dacă educația rutieră nu se va mai efectua con-ra costurilor pipărate, ci după principiile eficienței ale pedagogiei, vor fi absolvenții, ca toți absolvenții, recunoscători? (c. o.).

Am reușit să obținem un exemplar din revista „Pentru Patrie” (nr. 11, 1972). Am înțeles că misterul crimelor unui psihopat, tras din condei de către Constantin Preda într-un serial, se cam apropie de actul final. Ni se pare că merită să se bucure de mai mult interes concluziile mesei rotunde pe tema „Literatură polițistă și de spionaj. Virtuozități, poezie, perspectivă”. Aproape toți participanții i-au acuzat pe critici că neglijează această zonă a beletristicii. Mănușa a fost aruncată! (c. o.).

S-ar cuveni să se vorbească mult despre hărnicia și dăruirea minerilor. În tot ce fac dovedesc din plin supremația efortului colectiv, semnificația majoră a sacrificiului. Faptele sînt multe și grăitoare. De curînd, la mina Herja din județul Maramureș a avut loc un eveniment neobișnuit — *Eveniment — aur*. Neobișnuit e un fel de a spune, întrucît depășirea planului înainte de termen, aici ca și la alte mine din județ, nu o raritate. Nu-i o raritate nici meritata felicitare. La Herja însă ora treceri dintr-un an în altul a primit dimensiunile unui adevărat ritual al minci. În sala de apel schimb-ul de dimineață se întîlnia cu cel de după masă. Odată cu primul vagonet din minele noului an bucuria efortului îmolnita a devenit mai expresivă. Zîmbet, cuvînt, satisfacție... În plus, momentul a fost sporit ca intensitate afectivă prin prezența, în sala de apel, a douăzeci și cinci de înșouri de aur, așezate sugestiv pe un așternut de griu, susținut de o masă simplă de lemn. Aurul, meriții, căldura inimii, cuvîntul cald de felicitare rostit de reprezentantul Comitetului județean P.C.R., prezența fotoreporterilor, a crainicului de radio și televiziune, urările adresate de douăzeci și cinci de copii — pionieri, de douăzeci și cinci de uteciști, de douăzeci și cinci de bătrîni, țărani din satul Chiuzașoaia, leagănu al acestei mine, ineditul spectacol de muzică și poezie susținut de corul de cameră al Liceului de muzică și artă plastică din Bala Mare, condus de profesorul Gheorghe Parascinet, cuvîntul de mulțumire adresat nepotrivit minerilor și oaspeților de directorul minei, ing. Liviu Pop, au reprezentat componentele unei acțiuni — surpriză gîndită și închinată acestor oameni minunati și prin ei patriei aflată-n prag de aniversare — de arusul plastic Mihai Olos.

Aur, griu, oameni au alcătuit o minunată metaforă a minci, născută de inima și mincia unui artist legat prin propriul destin de rostul acestor Prometei al adîncului — minerii. Și aceasta cu atît mai mult, cu cît este înrădăcinată pe aceste meleaguri convingerea, așa cum arată și artistul într-un amplu reportaj publicat cu acest prilej în ziarul local: „...nu există maramureșan localnic care să nu aibă, într-un fel sau altul, legătură cu mina”.

AUGUSTIN BOTIȘ

FIRME LOCALE

Magazinul de încălțăminte din Tg.-Mureș, cum zice firma, vinde pantofi și alte încălțări pentru bărbați cu expunere de-censă.

Rotiseria, prima unitate de acest gen din localitate, desface și semipreparate, țnuțe la frigider, prînz care arae umpluți.

La expoziția cu vinzare de la crama Calul bălan, tot din Targu-Mureș, a fost expusă delicata *Prăjită Liliana*.

Cooperativa *Unitatea* confecționează haine din pielea clientului.

Magazinul de închiriat obiecte dispune de rocnii de mîreasă și ustensile pentru mîri și mirese.

Unitățile alimentare vind pe gustate brînză de vacă proaspătă.

O.C.L. *Produce industriale* pune la dispoziția cumpărătorilor *paturi pentru copii din fier*.

În *Fiața Trandafirilor* se află și o unitate denumită *Ungherie*. Cei care au biciclete și mijloace de transport mecanizate, pot cumpăra cu încredere țigări, de la *Naționale* în jos și *tutun de pip*.

Cofetăria din *Tirnăveni* este aprovizionată și în anotimpul rece cu: cioc, înghețată cu cioc, înghețată cu van, prăjituri cu smînt. etc. etc. Calitatea ciocurilor, garan-tată! (t. t.).

REVISTE STRĂINE

Lumina (Nr. 4, 1972, R.S.F. Iugoslavia) apare, de la începutul acestui an, în condiții grafice de-o eleganță de-a dreptul opulentă. Abordînd cu precădere probleme culturale-literare ale Voivodinei, *Lumina* are totodată meritul de-a ține un permanent contact cu fenomenul cultural din România: prin rubrici ca „revista reviste-lor”, „cărți noi” sau studii serioase, reluări reprezentative din literatura română actuală. Spi-cuim din ultimul număr al revistei: un frag-ment din *Nebunul și floarea* de Romulus Guga; *Versuri* de Slavko Almajan, Ioan Flora, Ivan V. Lalic, Branko Miljković etc., un studiu despre Al. Odobescu, de Luiza Petre, iar despre *Duiliu Zamfirescu*-prozator scrie V. Vinulescu.

Savremenik (nr. 10) — una din cele mai solide publicații literare din Iugoslavia, este axat pe tema: „Kitsch și Avangardă”, după titlul unui eseu semnat de Clement Grinberg. Analize serioase ale fenomenului mai semnază Gilió Đorđić (*Despre natura Kitschului*), Abraham Moles — un fragment din „Le KITSCH, l'art du bonheur” (înstrăinat și Kitsch: omul și lucrurile) și Gorazd Makarević, care încearcă o definire din perspectivă istorică a fenomenului, ajun-gînd la aspectele actuale, la răspîndirea lui, Kitschul mascat și cel vulgar, viitorul fenome-nului (greu de depistat), urmările lui negative. Pavle Zorić, unul dintre redactorii revistei, face o succintă dar pătrunzătoare incursiune în romanul contemporan („Victime și învingă-torii”): „Eroul romanului nostru contemporan este aproape întotdeauna un personaj tragic... Învingătorii și victime, fericii și distruși, bogăți și săraci, ei se lovesc de întrebarea esențială: are viața vreun sens și care sînt criteriile pe baza cărora este stabilit rostul existenței omenești?”

Proză și poezie, printre alții, semnază Zlivojin Pavlović, Vladimir Stojšin, Dobrica Erić etc.

Forum (nr. 9) Remarcabil în acest număr al academice reviste din Zagreb amplu și straniu grupaj de poeme semnate de Zvonimir Markov, amestec de duritate și amărăciune, privire asupra vieții de undeva din periferiile cu lampioane roșii ale marilor orașe; un univers umil, dar nu lipsit de poezie; Marko Grčić, în același număr, semnază un temeinic studiu despre două din piesele lui T.S. Elliot, *Murder in The Cathedral* și *The Family Reunion*, oferind și o reușită traducere a celei de-a doua.

BREVIAR CULTURAL JUDEȚEAN

Act de cea mai mare însemnătate istorică din viața țării, ideal pentru care au luptat revoluționarii de la 1848, forțele cele mai înaintate ale societății românești în frunte cu comuniștii, abolirea monarhiei și trecerea întregii puteri de stat în mîinile clasei muncitoare, a marcat instaurarea celei mai democratice orîndiri din istoria națiunii, socialismul. Cîstînd sfîrșit de veac de la proclamarea Republicii, oamenii minci din județul Mureș, din celelalte județe, români, maghiari, germani și de alte naționalități, întîmpină sărbătorirea Republicii însufleții de mă-rețele obiective ale programului făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, elaborat de Conferința Națională a P.C.R., de hotărîrile Plenarei partidului din 20—21 noiembrie a. c. privind dezvoltarea conștiinței socialiste și așe-areea relațiilor sociale pe principiile eticii și echității socialiste. — La casele de cultură din Tg.-Mureș, Reghin, Sighișoara și Tirnăveni, la cluburile muncitorești din Iernut, Luduș, Fîntînele sau Sovata, la toate căminele culturale, în întreprinderi, instituții, școli și facultăți s-au organizat manifestări culturale-educative și artistice într-o mare diversitate de forme, cum ar fi — simpozioane, expuneri: *Republica Socialistă România la un sfert de veac de la naștere pentru transformări revoluționare, pentru propășirea economică și social-culturală a țării*, înfîniri cu scriitori, expoziții de cărți, vernisaje plastice, gale de filme, spectacole de teatru și concerte, festivaluri culturale-artistice etc., prin care s-au prezentat realizările poporului nostru în anii socialismului victorios, prestigiu Românesc pe plan internațional, ca și perspectivele pe care le deschide tuturor oamenilor minci înfăptuirea Hotărîrilor Plenarei din 20—21 noiembrie a. c. pentru dezvoltarea economiei naționale și ridicarea nivelului de viață al celor ce muncesc. — În saloanele Muzeului de artă d'n Tg.-Mureș s-a deschis expoziția județeană de artă plastică. Sînt expuse o mare varietate de creații plastice, ce cuprind toate genurile: pictură, sculptură, grafică, textilă etc., lucrări care anul acesta capătă o tență specifică. Ele se constituie într-un omagiu de frumos închinat aniversării Republicii. — A patra ediție a *Festivalului dansului bătrînesc* s-a organizat la cîmînul cultural din Borata. Formații ale dansurilor populare din satele apropiate au desfășurat în fața unui public numeros (printre care fotografi, cinești, picori, artiști, coreografi etc.), o bogată suită de dansuri, concretizînd vi-gorosa și autenticitatea creațiilor folclorice din zona de cîmpie a Mureșului. *Purtata* de pe Mureș, *Bărbuncuț*, *Hărtașă*, *Ponturile* — interpretate cu multă precizie și măiestrie de Vasile Cănană (electrician la C.A.P. — Borata), Vasile Vlăduț și Atanasie Bolova din satul Renta, Biró Ștefan (un pitoresc bătrîn de 82 de ani) din satul Ozd, ponturile grupului din Gheja etc., au

ilustrat varietatea, prospețimea, dinamismul dansurilor românești și maghiare. S-au remarcat în mod deosebit formațiile din Miheșul de Cîmpie și Chețani, prin execuția unitară și a lăpărea expresivă a mișcărilor la coloratura melodică și ritmică. Se preconizează ca în 1973, după vizionarea tuturor formațiilor de dansuri populare bătrînesti ale județului, să se organizeze un Festival național, cu participarea formațiilor reprezentative din alte județe. — Sub genericul *Săvîm Republicii*, în județul Alba s-a desfășurat Festivalul artistic: *Comoriile Albei*. — Sub același generic, Televiziunea Română a prezentat într-o adevărată trecere în revistă și cele mai bune formații artistice pionerești din județul Mureș, corul Casei de cultură din Tirnăveni și al cîmînului cultural din Ceuș, finaliste ale concursului coral „*Cîntare patriei*”, pe solista de muzică populară, tînașă Otilia Nitu, din Sighișoara (întrevvedem un mare viitor elevul din clasa a IX-a de a Școlii nr. 4 din Sighișoara) în cadrul concursului „*Floarea din grădina*”. — Cîstînd Republica, cooperanții din Sîncraiu Almasului (Sălaj) au aniversat 50 de ani de la înfîn-tarea corului tărînesc. De reținut participarea acestui cor de tradiție la reuniunile internaționale ale ASTREL. — Vernisajul expoziției de carte din holul cinematografului *Artă* din Tiru-Mureș a dat semnalul *Decadei cărții românești* care, și în județul Mureș, se înscrie sub o dublă incidență fericită: sărbătorirea aniversării Republicii și a încheierii suitei de manifestări organizate cu cartea în anul 1972, proclamat Anul Internațional al cărții. *Cărți pentru toți* — iată încă o realitate vie de la noi. — În 198 de unități cinematografice din județul Mureș se desfășoară *Festivalul filmului pentru sate*, precum și retrospectiva filmului românesc: *Lupta F.C.R. pentru eliberare, pentru cucerirea puterii politice și construirea socialismului* — amplă trecere în revistă a celor mai valoroase filme documentare și artistice realizate în cei 25 de ani de la proclamarea Republicii. — În comuna Ghindari și în satul Moșca s-au inaugurat două cinematografe impinatoare: cîmînul cultural, a căror valoare întrece 1.000.000 lei și respectiv 200.000 lei, bună parte din contribuția voluntară a cetățenilor. — În salba de cununi a Republicii, la rubrica Televiziunii Române, *40 de steme*, s-a omagiat și munca pentru prezență și viitor a locuitorilor județului Mureș. — După un surs-lucit succes reputat pe scenele mînceneze (Republica Federală a Germaniei) s-au întors la Tiru-Mureș cei 80 de soli ai cîntecului și dansului din județul nostru, care au format Ansamblul artistic „*Mureșul*”. — Programul editorial pe anul 1973 al Editurii Cartea Românească anunță cartea de debut a lui Dan Culcer — *Un loc geometric*. Această editură anunță pentru 1973 încă un roman al scriitorului Romulus Guga — *Sărbători*

fericite. — În suita manifestărilor dedicate republicii înscriem și Spectacolul omagial: *Te săvîm Republică*, susținut de studenții Centrului Universitar Tg.-Mureș. Și-au dat concursul: Corul mixt al Institutului pedagogic, Ansamblul folcloric, Ansamblul dramatic, Formația de dans modern și Grup Folk-Thalia — lau-reanți la diverse întreceri studențești cu caracter republican. — Consiliul județean Mureș al oamenilor minci de naționalitate maghiară a organizat un recital de poezie: *Foetii cîntă Republica* — *Orele țării* este titlul antologiei de poezie patriotice editată de Centrul județean de îndrumare a creației populare și mișcării artistice din Tg.-Mureș. Volumul, închinat aniversării Republicii, este alcătuit de Tudor Baltes, din creația poezilor mureșeni — români și maghiari, — grupînd poezii ale unor condeie consacrate, cit și ale unor tineri debutanți de talent. — *Județul Mureș în anul Republicii* — iată genericul sub care Muzeul județean de istorie prezintă publicului file din istoria nașterii Republicii, drumul ascendent parcurs de poporul nostru, sub conducerea partidului, pînă la triumful definitiv al socialismului la orașe și sate. — În cadrul *Decadei cărții românești* Sütő András, Romulus Guga, Dan Culcer, Mihai Sin, Dumitru Mureșan s-au înfînri cu cititorii din Tg.-Mureș, Sibiu, Cluj, cu cei din Miercurea Ciuc, Reghin, Gornești sau cei din Cristești. Au fost prezentate noile romane *Un leagăn pe cer* (Sütő András), *Viața postmortem* (Romulus Guga), din proza și poezia redactorilor revistei *Vatra*. — În *Memorium* se intitulază culegerea omagială a Centrului de științe sociale Tg.-Mureș, preluată de comemorarea împlinirii unui veac de la moartea lui Avram Iancu. — *Republica în gîndirea social-politică românească*, iată titlul sugestiv al bibliografiei selectiv editată de Institutul pedagogic din Tiru-Mureș cu prilejul aniversării. — Dan Culcer a publicat în numărul 22 (a. c.) al *Buletinului Societății Jules Verne* un articol despre prima traducere românească a romanului *Castel din Carpați*. Revista *Europa* (noiembrie—decembrie) reia sub semnătura cercetătorului Daniel Combre, câteva dintre susținerile cu privire la localizarea acțiunii romanului și la even-tualitatea unei călătorii a lui J. V. în România. — Revista *lună* *Tirnași* din *Săvîm* dedică câteva subștăntiale pagini fenomenului literar contemporan din România, în cadrul rubricii intitulată semnificativ *Punte — Most — Hid*. Consemnăm apariția unor versiuni maghiare din poezia tinerii poete țirgumureșene Mara Nicoară. Gestul revistei ni se pare, ca și orice încercare în acest domeniu al cunoașterii reciproce, de o stringență actualitate.

CRONICAR

excel sior

Tudor Balteș nu mai este un poet al pragului de început al emoției. Din poemele sale, metafora colorată și-a luat zborul, restituindu-ne universul sobru al realului, sensul poetic al demnității umane. Tonul discret ca și transparența delicată a orizontului liric ne însoțesc în perspectiva deschisă de poet.

Tudor Balteș a publicat versuri în revistele Familia, Viața românească și Vatra.

TUDOR BALTEȘ

ce au privit cum se șterg navele anilor,
obrazul săpat de vinturi și ploii —
dar mai presus de toate
acest dor nesfârșit umflând ca un vânt prielnic
velele —

Gînd ostenit,
tu, ostenită nemurire
și voi umbre ale tovarășilor mei
ce-mi faceți semne de dincolo de riul
acesta trecător —
trimiteți luntrea pe-ale cărei scinduri
cresc alge cu miros ciudat

aceste peisaje reîntoarse

Și iarăși
aceste peisaje reîntoarse
cu pași șovăitori prin ierburi stinse —
aceste flori umilite și aspre
ce nu vor să piară
în miriștile răvășite de toamnă —

Această suferință de-a te regăsi
în fiecare dintre lucruri
(domestice, neînsemnate,
exorbitante lucruri)
cum singure îmi mai vorbesc
de tine.

unde tu nu mai ești

Pasul acesta e încă al tău
sub aceste arcade tăcute
între aceste ziduri
unde tu nu mai ești
unde eu nu mai sînt —

umbrele noastre tîrzii.

rămîi acolo

Rămîi acolo mereu cum arborele
cu trunchiul răsucit
cum marea retrăgîndu-se în trecutul ei
unde nimeni n-a murit vreodată.

focuri aprinse

Focuri aprinse în martie pe cîmpie
văzduhul apă limpede pe care o mină a tras
c-o singură linie dealurile —
fum alb, fum drept, nici o aripă
gîndind departe, neînchipuit plutind, fulgerător
întors în inimă

pietrele

Îmi pare bine că văd, spunea bătrînul și noi îl uitasem dar el se bucura într-adevăr —
Știam c-o să veniți, spunea și de după garduri ne priveau curios fețe străine —
Eu sînt printre puștii care-au mai rămas, spunea. Eu și bătrîna mea. Amîndoi v-am dus dorul. Bătrîna suie în fiecare săptămînă dealul. Primăvara pune flori, ați văzut, a pus și anul ăsta. Le udă și smulge buruienile. Vorbește cu pietrele. Nouă ni-s dragi, spunea —
I-am știut și ne-am dus viața cu fiecare. Pe cîteva dintre pietre semnele s-au șters, dar ne amintim și de aceia. Sîntem singurii care ne mai amintim —
Și iată-vă întorși, spunea bătrînul —
E tare mult de cînd ați plecat. Tot așa au plecat și ceilalți. Și parcă a fost numai ieri, doamne, numai ieri, spunea —

ulise

De aș mai regăsi anevoiosul drum, o unde
voi mai afla un loc să-l pot numi acasă
acum cînd totul e atîta de îndepărtat
cînd eu însumi m-am schimbat atît —
acest păienjenis în jurul ochilor

Insemnările
unui fost
cronicar
sportiv

de ATANASIE POPA

Năstase contra Statelor Unite

A fost un proces celebru. Brăncuși împotriva Statelor Unite — suprinș în Dosarul 209109 litera G, la anul Domnului 1927, luna lui octombrie, ziua 21. Motivul: O Pasăre măiastră este taxată de vameșii americani drept un simplu obiect de utilitate practică. Brăncuși intenționează un proces de vameșii americani drept un simplu obiect de utilitate practică. Brăncuși intenționează un proces de vameșii americani drept un simplu obiect de utilitate practică. Brăncuși intenționează un proces de vameșii americani drept un simplu obiect de utilitate practică. Brăncuși intenționează un proces de vameșii americani drept un simplu obiect de utilitate practică.

neghiobi. Apostroffindu-l, privește pînă cînd ai să vezi, pîrîții au fost mai mult decât umiliți. Pe alte planuri, dar cu aceleași semnificații, un alt mare artist al românilor, celebrul Ilie Năstase, a fost la bară contra tenisului american, format din triungiul de elită Smith, Connors, Gorman. După ce-i persiflează, pur și simplu, pe Gorman și Connors, în mai puțin de 50 de minute, lui Ilie al nostru nu-i mai rămăsese decât goliatul din California, Smith. Dar iată că toate calculele finalei prezicibile: Năstase-Smith, în Turneul Campionilor la tenis, ediția 1972, sînt date peste cap. În semifinala: Smith-Gorman (Ilie Năstase era deja veritabil finalist) avea să se întîmple ceva ce nu s-a mai întîmplat pe un teren de sport. La 2-1 la seturi și 5-4 la ghemuri pentru Gorman — rețineți, pentru

Gorman — în ghemul de meci-bol înregistrăm de pe tabela electronică: 15-0; 15-15; 30-15; 30-30; 40-30; pentru Gorman! În acest moment spectatorii de la Palau Blau-Grana, și o dată cu ei întreaga lume civilizată, aveau să fie martorii unui moment unic. Gorman abandonează. Fantastic. Niciodată însă n-aș fi crezut ca atletul, sportivul, ființa această supremă, dotată de la natură cu putere și dăruire, să fie în stare să-și umilească vreodată chiar întrațit ființa, încît, să se anuleze pur și simplu în fața sa și a semenilor. Ceva de groază în orice caz, căci abandonul nu survine din motive obiective (Gorman și-a dominat net adversarul) ci, pur și simplu, din rațiuni tenebroase, lașe dacă vreți. Iată-l așadar, pe românul Năstase contra tenisului Statelor Unite, singurul neînșinat, învinsul

lui Gorman fiind totuși Stan Smith. Și l-a învins și pe acest Stan Smith așa cum adevărul a învins și va învinge întotdeauna minciuna. Dacă adevărul (Năstase) n-a putut să răzbată chiar la ultimul Wimbledon, cînd cvartetul american: Graebner, Connors, Gorman și Smith l-au uzat, pe aceeași mină, pînă la sleire, a răzbit acum. Șampania prelinsă valuri peste Stan Smith se vroia nu numai bucuria învingătorului dar și un avertisment: în parte ne poți învinge, Năstase, dar pe toți, niciodată!

Privești pînă cînd o să vedeți, avertizează Ilie Năstase, la unison cu celălalt mare sportiv român Ion Țiriac care, împreună cu noi, a fost tot timpul alături de Ilie: V-am învins și în parte, și pe toți! Te-am iertat Năstase pentru clipele de groază din Finala cupei Davis de la București. Alungă visul urât din Cupă. Fă ca marele Premiu Filt să consolideze școala românească de tenis, „tenisul artistic“, bazat pe tehnică și fantezie.

★

Nu pot încheia anul '72 fără ca să nu trag măcar cu ochiul la fotbal. Am văzut și eu pe viu derbiul Dinamo-Steaua. Mare joc. Se vede treaba că atunci cînd fotbalul este eliberat de complexe, cînd i se dă fotbalistului ceea ce-i al fotbalistului (departe de mine gîndurile materiale) nu ne putem plînge de

(Urmare din pag. 24)

Rămaseră o clipă tăcuți. Leonard I chibzuia. Percepu declicul, marcînd sfîrșitul timpului afectat convorbirii.

— Allo! zise Leonard II.
— Ascult, n-am închis.
— M-am temut, pentru o clipă. Trebuie să-ți mai spun ceva. Cum poți fi sigur că nu ți-ai schimbat universul?

— De ce aș fi făcut-o? Nici nu mă pricep.

— Te întreb, pur și simplu. Să zicem că singura deosebire constă într-o piatră, într-un fir de nisip, în pana unei păsări sau în culoarea unei piei, sau în oricare alt amănunt aparent nesemnificativ. Cum ai putea fi sigur că n-ai sărit peste un perete invizibil?

— Cred că n-aș putea fi sigur.

— Nimeni n-ar putea fi? Așa-i?

— Nimeni.
— Chiar de bună-credință?

— Firește!
— Capcana perfectă. Insesizabilă. Iei pe cineva și-i pui în loc dublura. Foarte nostim.

— Nu mi se pare, mulțumesc.

— Gîndește-te, Leonard Flink. E ultima ta șansă. Joc cinstit. Adio.

Leonard Flink se întrebă: „Ce-a vrut să spună cu „ultima șansă“? Ce joc? Ce capcană?“ Un început de neliniște îi sfredeli mințea și-i atinse inima. „N-are ce face. E străin. Cel mai străin cu putință. Mă aflu în universul meu“.

Pe seară, preocupat, se întoarse acasă. Auzi radioul chiar înainte de a pătrunde în grădină. Soția lui îl aștepta în prag. Faptul-l surprinse. Dar se gîdea la altceva. „Ce să însemne? O capcană. Nu în universul meu. Al dracului Leonard Flink II“.

— ...drăguț din partea ta că ai venit să iei masa acasă, la prînz...

O îmbrățișă distrat. „Cînd mă gîndesc că ieri am vrut să-i mulțumesc ticălosului de Leonard Flink II. Nu înțelegeam ce spunea“.

— În seara asta pari obosit, Leonard. Erai atît de în formă la prînz.

„Cum? Atît de în formă, la prînz. La Prînz! Nu m-am întors, la prînz. Am mîncat în barul cel mic, de la marginea șoselei. Mașini frumoase. Zgomot. Uruit continuu. Să urăști mecanica pentru un secol!“

— Nu m-am întors, la prînz.

Dar nu spune nimic. Închise ochii. „Atît de în formă. Leonard Flink II. Ticălosul. Capcana. Jocul“.

— Ai vreo supărare? Întrebă Barbara.

— Da, zise el, și gîndi: „Am să cîștig jocul.“

— Mi se părea că ești mai înalt, zise ea.

spectacol și eficacitate.

Continuă să ne îngrijoreze dolcele farniente irresponsabil în care se mai scaldă fantomatica comisie de disciplină a F.R.F. care, pentru UNII, este ciumă iar pentru ALȚII mămă. Tîrgumureșanului Bölöni i se aplică patru etape de suspendare pentru „tragere de timp“, iar lui Pantea și Dumitrache — ca să folosească numai două exemple din tabăra ALȚII — pentru lovirea intenționată a adversarului, într-un moment în care jocul era oprit, li se dă doar o singură etapă, cu mențiunea expresă pentru Dumitrache că „este ferm decis, de data aceasta (s. n.), de a se încadra

— Are vreo importanță? zise el. Poimîine plecăm în vacanță.

— De ce așa, pe neputasă masă?

— Tîneam de mult să plecăm. Tu, nu?

— Ba da, zise ea.

O luă de mijloc și intrară în casă.

A doua zi dimineață se sculă devreme și o privi dormind. Îi mîngîie plețele. Se ridică și dădu o raiță prin oraș.

Cumpără flori. Își aminti că Barbara cultivă lalele într-o seră mică, din spațele casei.

Într-o cofetărie cumpără o cutie cu ciocolată.

— Două locuri pentru Italia, un vapor pentru Atena, un avion pentru Calcuta.

— Călătorie de nuntă? întrebă funcționarul.

— Așa ceva, zise el.

Era sigur că va cîștiga jocul. În definitiv, soția făcea parte din universul lui. Leonard Flink II nu era decît un străin.

Se întoarse cu brațele încărcate de pachete albe.

— Barbara! strigă el.

Tăcere. Străbătu aleea cu pietriș.

— Barbara!

Deschise ușa. Se opri în culoar. Aruncă o privire pe fereastra din fund, către merii bolnăvicioși, pe cale să îngălbenească.

— Barbara! Nu cumva... Scăpă pachetele. Mototoli biletele în palmă. „Leonard Flink II nu poate să existe. Nu s-a născut aici. N-a putut s-o răpească. N-are dreptul. Dacă o fi izbutit? Dacă ar face ei doi călătoria?“ Și-i închise ușa.

„Ce să însemne? O capcană. Nu în universul meu. Al dracului Leonard Flink II“.

— Aici, zise ea cu glas posac.

Deschise o ușă. Aproape nemișcată, îl aștepta în fundul salonului.

— Ah, bine, zise el. Se destinează „Totu-i în regulă. Plecăm. N-am s-o mai părăsesc o clipă și aș vrea să-l văd pe Leonard ăsta...“ Barbara!

Stîngace, venea spre el. Ochii nu-i mai luceau. Plețele rare păreau unsuroase. Începu să intre la bănuială. Dumnezeu, colțurile buzelor ei erau încrețite și lăstate. Avea pungi sub ochi.

— Oh! zise ea.

Avea un glas oarecare. Citi în privirea ei că-l cerceta cu aceeași mirare. Se apucă să rupă în neștire biletele și se apropiă de ea pînă o atinse, apoi, îmbrățișînd-o fără plăcere, știu că era schimbată într-un fel ce nu putea fi precizat, că era alta.

într-o disciplină perfectă“.

Sufînd în iaurt, comisia, chiar tîrziu, i-a iertat lui Bölöni o etapă din patru. Iată ce strică fotbalul românesc. Vai de cei slabi. Cît de fantomatică este considerată această comisie ne-o dovedește totala ignorare a deciziilor pe care le ia și le dă. În ziarul Cronica sătmăreană — ca să folosim din nou exemple — divizionara B, Olimpia Satu-Mare, penalizată de comisie cu patru puncte încă din start, figurează în clasament pe locul IV, cu 18 puncte, iar în clasamentul publicat de ziarul Sportul pe locul VIII, cu 14 puncte. Halal să ne fie fraților și la mai mare!

ochiul ciclopului

EDUARD PAVLAČKY (R. S. Cehoslovacia)

Indrăgostii

antologie science-fiction

GERARD KLEIN

CEI PĂRĂȘIȚI

Gérard Klein este unul dintre cei mai interesanți reprezentanți ai anticipației franceze moderne. Născut în 1937, a început să publice de la vârsta de 17 ani, când era considerat „copilul minune al anticipației franceze”, făcând să apară până azi, sub adevăratul său nume, două culegeri de nuvele (Perlele timpului, Un cîntec de piatră) și trei romane (Gambitul stelelor, Timpul n-are miros, Seniorii războiului), alături de altele, sub pseudonim. Eseist pătrunzător, îi datorăm studii strălucite (H. P. Lovecraft, Jules Verne), precum și nenumărate articole și cronici literare. Conduce în cadrul editurii Laffont seria Altundeva și Miine, din care a făcut cea mai prestigioasă colecție de anticipație din Franța, exercitându-și totodată profesiunea de economist. Problemele suscitade de paradoxurile temporale și ipoteza universurilor paralele au găsit în Gérard Klein un remarcabil investigator, care nu pierde totuși niciodată din vedere realitățile lumii noastre. Atenț la nuanțe, la ritmul frazelor, înarmat cu o solidă pregătire științifică, Gérard Klein ilustrează admirabil tipul scriitorului apt să abordeze cu succes dificilul domeniu al anticipației.

Era plăcut să te plimbi sub luna strălucitoare ca un ban de aur și să gusti satisfacția de a pași aproape fără zgomot pe latura din dreapta a drumului, în pacea și tăcerea relativă.

— Cele mai multe vieți s-au tras în cochiliile, în birlogurile lor, își spusese, iar lupul vinează singur.

Zîmbi. Se simțea fericit și încrezător. Apoi se iscă zgomotul unui alt pas, crescând și se apropie. Răsună mai sigur decît pasul lui, dar avea ceva supărător, simetric. De parcă o umbră a orașului ar fi încercat să-l maimuțarească, să-și bată joc de el pentru că-i plăcea să se plimbe în aerul ușor, rece și ațîțător, al nopții ce se lăsa.

— Ce caraghios, își spusese. E fără îndoială un alt lup, care nu rabdă să rămână înșepenit în fotoliu, în fața ecranului sau citind o carte.

— Poate că s-ar putea întemeia un club al lupilor, al mergăreților, poate că va fi chiar nevoie de el

mai tîrziu, împărțindu-se imensul labirint al orașului nocturn în sectoare unde fiecare să fie sigur că va găsi tăcere, calm și singurătate.

Ascultă pocnetul celui-lalt pas. Izbea asfaltul într-un ritm vesel, optimist, care se răspîndea în valuri sonore pe toată lățimea șoselei. Și-i era, totuși, familiar. Fără doar și poate, era felul lui de a pași, modificat totuși în chip subtil, mai hotărît, mai plin de siguranță.

O mină i se așeză pe umăr:

— Tu te întorcer! Nu-ți fie teamă. Ai să mă privești îndată.

— Cine ești? spuse el.

— Glasu-i era nițel răgușit.

— Mă tem că ai să ai o surpriză. Sint chiar tu.

Leonard Flink, treizeci și patru de ani, căsătorit, scriitor.

— Ești nebun, spuse el. Apoi chibzui. „De ce nu? De ce asta nu?”. O mie de amănunte urlau că era adevărat. — Ești cumva viitorul meu? Am citit una

sau două povești timpice pe tema asta.

— Nu, sint tu, chiar acum. Și-n locul ăsta. Dar într-o lume puțin decalată. Ceea ce numiți o lume paralelă. La drept vorbind, nu sint chiar tu. Cîteva amănunte diferă, dar prezinți totuși cea mai desăvîrșită copie pe care mi-o pot visa. Aceiași ochi, aceleași amprente digitale. Aceiași măsură.

— Nu sint o copie. Poate tu...

— Să nu ne ciondănim. Să zicem, între noi, că sintem niște sosii perfecte. Și, acum, întorcer-te!

Mîna care-l apucase de umăr îl făcu să se răsucească. Se inspectară din tălpi pînă-n creștet.

— Merge, zise Leonard Flink II. Ceva mai mărunt, nițel pleoștit, dar destul de pasabil.

Leonard I se aștepta să dea de o răsfrîngere, dar fu cu totul altfel. Era într-adevăr el însuși, văzut din afară. Doar simțitor îmbunătățit. Frunte mai înaltă, ochi mai negri și mai strălucitori, nas mai

drept. Buzele erau subțiri. Mîinile, fine. În toate mai delicat, mai elegant.

— Felicitări, spuse cu amărăciune Leonard I. S-ar zice că te-ai descurcat mai bine decît mine.

— Simplă chestie de noroc, dragul meu Leonard. Nu te plînge. Am văzut alții, cu miile, mult mai prost înzestrați.

Leonard I simți că i se întunecă mințea. Mii de universuri deosebindu-se prin culoarea unei petale sau lucirea unei flăcări, lumi în care Leonard Flink era un geniu și altele în care se țira jalnic de-a lungul unui drum, cu pantofi scilciați în picioare.

— Îi cunoști... pe toți? întrebă el.

Auzi un hohot de ris. Risul lui, însă mai spiritual, mai ușor, mai mușcător.

— Nu, bine înțeles, dar mă aflu într-o situație cu totul specială, care-mi îngăduie să arunc o privire la dreapta și la stînga și să fac din cînd în cînd cite o plimbare aiurea.

— Trebuie să fie foarte interesant, zise Leonard I, chiar pasionant.

Glasu-i șovăia. Era greu de închipuit.

— Într-adevăr, zise Leonard II.

— Bine înțeles, e un secret la mijloc, zise Leonard I.

— Bine înțeles.

— Și nu mi-l poți spune? La urma urmei, alcătuim o singură ființă.

— Îmi pare tare rău, dar zău nu pot. Gîndește-te ce harababură ar fi dată toți ar ieși din lumea lor ori de cite ori le-ar trăzni. Și adăugă cinic: Ai să înțelegi mai tîrziu.

— Poate că ai dreptate, zise Leonard I.

Merseră în tăcere, cît să treacă de două străzi. „Ciudat lucru, să stai de vorbă cu tine însuși, gîndea Leonard Flink I. A-

țitia oameni au visat asta, fără s-o poată face vreedată. Parc-ai juca dame sau șah împotriva ta. Cunoști reacțiile adversarului și totuși nu știi ce va întreprinde, pentru că nu te-ai hotărît încă”.

— Oamenii au să ne ia drept gemeni.

Dar orașul era pustiu. Iar farurile mașinilor nu luminau decît drumul și-i lăsau în întuneric.

— Soția ta e foarte frumoasă, zise Leonard II.

— Așa-mi spun și eu cîteodată, zise simplu Leonard I.

— E foarte deșteaptă. Are, mai ales, niște ochi minunați, fulgi de cer, sau cristale vii, sau lacuri pline cu stele.

— Asta-i spuneam și eu odinioară.

— De ce odinioară? Și are o piele catifelată, iar linia umerilor și a sînilor...

— Nu-ți dau voie, i-o tăie Leonard I.

— E și soția mea, zise Leonard II, cu un dram de viclenie.

— Așa-i, zise Leonard I, jignit.

— Am făcut o călătorie frumoasă.

— O călătorie?

— Vorbeam de călătoria noastră de nuntă. Și de a ta. Am fost în India, în Grecia, în Egipt. Ne-am dus în India. Îți amintești Benaresul? Era un mic ocol al lumii.

— Ți-ai părăsit spațiul numai ca să-mi spui asta?

— Nu te supăra. Nu. Dar e o legătură.

— Nu-mi dau seama, zise Leonard I.

— Față de a mea, soția ta e ceea ce sint eu față de tine. Mai desăvîrșită.

— Îmi pare rău, zise Leonard I.

— La revedere, zise fără veste Leonard II.

Zgomotul pașilor lui descrescu. Dl. Leonard Flink se regăsi singur pe drum. Mergînd, și aproape în fața casei sale.

— Tot nu-mi dau seama, zise el încetișor, împingînd poarta gardului de fier.

— Barbara! strigă.

Ea deschise ușa. Așteptă o clipă în prag, o privi, apoi o apucă de umeri și o sărută pe gură.

— Leonard! zise ea. De ani de zile nu te-ai mai purtat așa.

— Știu, zise el, știu. Dar n-o să mai fie cum a fost. În seara asta am învățat ceva.

„Într-una din zilele ce vin o să plecăm în vacanță, vizez la asta de luni de zile!”

Era într-adevăr minunată, avea ceva, o flacără în priviri, o grație în mișcări fără pereche în tot universul. „Doamne, cum de mi-a trebuit atîta vreme ca să-mi dau seama? Sau, mai bine zis, cum de-am putut uita atît de repede?”

— Vino să vezi stelele, zise el, sprijinit de pervaz.

BABELL

— Leonard, sper că nu ești bolnav.

Dar o văzu fericită. „Ce om de treabă și Leonard Flink II! M-a scos dintr-o mare încurcătură. Fără el... toată viața... stricată...”

Telefonul sună.

— Allo!

— Cum o mai duci, Leonard Flink?

Își auzi vocea, ceva mai batjocoritoare. Era un ecou ciudat, își inchipuia propriile lui buze, modulînd cuvintele.

— Aproape la fel de bine ca tine, îmi închipui. Auzi, aș vrea să-ți mulțumesc.

— De ce?

— Pentru ce mi-ai spus despre nevastă-mea.

— Tot pentru asta te-am chemat și eu. Aș vrea să uiți!

— Să uit?

— Da! Tot ce ți-am spus. Și chiar că ne-am întîlnit. Îmi pare rău. Nici nu ți-ai fi dat seama. Dar, dacă nu te-aș fi prevenit, mi s-ar fi părut că sint un ticălos.

— Dat seama? De ce?... Prevenit?

— Nu-ți mai bate capul. N-are nici un rost!

În românește de
VLADIMIR COLIN

(Continuare în pag. 23)

VATRA

Revistă lunară editată de Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Mureș.

Redactor șef: ROMULUS GUGA
Redactor șef adjunct: DAN CULCER
Secretar general de redacție:
ATANASIE POPA

Vatra

ACESTA AR FI, SĂ ZICEM, UN SUPLIMENT PUBLICITAR, DAR ȘI DE DIVERTISMENT. NU PREA AGLOMERAT. NU VREM SĂ FIM ACUZAȚI DE CĂTRE EVENTUALII CITITORI CĂ I-AM EXTENUAT CU PREA MULTĂ DESTINDERE. PROFITĂM, ÎN SCHIMB, DE ACEST PRILEJ, PENTRU A LE DORI TUTUROR LA MULȚI ANI!

Intre copii

- Tăticu mi-a promis o păpușă, dacă aduc note mari.
- Vorbel mămica a adus ieri o notă mare de la crotoreasă și a ieșit scandal.

☆

Nicușor: Tăticule, de ce se spune limba maternă?
Este doar limba ambilor părinți.

Tatăl: Deh, băiete, se spune așa, după cel ce o vorbește mai mult.

☆

Ionel către prietenul său Gigi, ieșind de la teatru:
- De ce i-ai dat garderobierei 10 lei bacșiș, nu-i prea mult?

- Nu vezi ce pălărie mi-a dat?

☆

- De mult scrieți versuri?
- Prima poezie am scris-o cu 15 ani în urmă.

- La ce lucrați acum?
- La cea de-a doua.

☆

Studentul: În somn mă văd deseori profesor. Ce să fac pentru ca visele mele să devină realitate?
Profesorul: Să dormi mai puțin.

☆

- Tăticule, o carte fantastică e o carte care nu corespunde realității?
- Nu pușor! Aia-i cartea de telefon.

☆

- Ospătar, cotletul ce mi-ai servit nu e bun.
- Se întâmplă, domnule. Pot să vă ofer în schimb un șnițel.
- Bine ar fi, dar am mâncat din cotlet.
- Nu face nimic avem și șnițel din care s-a mâncat!

☆

- Tăticule, ce este o ciocănitoare?
- O privighetoare, după un an de căsătorie.

- Priviți vă rog și minunați-vă: fetița nu are decit un an și știe să citească.
- Uimitor, dar de ce întoarce foile în tăcere?
- Pentru că de citit știe să citească, dar de vorbit încă nu.

☆

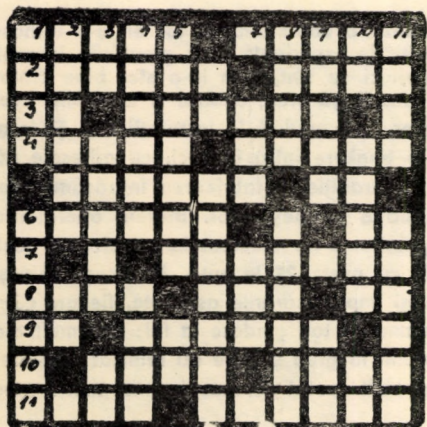
- După ce s-a uitat în dreapta și în stînga și s-a convins că mămica nu este nicăieri, Dănuț se apropie de un milițian și-l întreabă:
- Nu cumva ați văzut o doamnă fără mine?

☆

Un scoțian, aflat în vizită la Londra, cere o cameră la hotel. Receptorul laudă hotelul explicându-i că o cameră la etajul I costă 20 de șilingi, la etajul doi 15 șilingi, la etajul trei, 10 șilingi, iar la ultimul etaj 5 șilingi.

Scoțianul rămase puțin pe gânduri, după care își luă geamantanul și spuse:
- Îmi pare rău, hotelul dv., este bun dar... are prea puține etaje.

Divertisment

ORIZONTAL:

1) Pui de ris - „De plăcinte, ride gura...” (I.C.). 2) Minerii între minerii - Te usucă în bătaie. 3) Radu Zoe - Coșmare!! 4) Sezon hibernal (pl.) - Se dă uneori pe față. 5) Hippy autohton (pl.) - Reluat din jar! 6) Se dau bătute - Sip! 7) Morți de băutură. 8) Se joacă cu norocul - Interferențe vocale - Ion Jalea. 9) Tare la curte - Unu' care bate cimpii. 10) Un fel de căpetenie moldovenească - Hortar între pământ și apă. 11) Frunțaș, între frunțași - Caută-n coarne (fig.).

VERTICAL:

1) Unul care bate la ochi (pl.) - Se învîrtește în jurul femeilor (pl.). 2) Preparate pentru bătătură - E fluier, dar nu cîntă. 3) Curte! - Luat în unghii - Dă buzna! 4) Un fel de fasole - Face curte Mioarei! 5) Se agață de om (pl.) - Circ fără pereche! 6) În timp! - Una scoasă din pepeni. 7) E bucluc (reg.) - Zeul vîntului. 8) Strîns de mină - Sătul de vorbe (pl.) 9) Mici învîrteli (sing.) - Sărac cu duhul (reg.). 10) Asin! - Face fețe-fețe (pl.) - Carete! 11) În fruntea ostașilor - Intră în schimbul de noapte.

La mulți ani!

ORIZONTAL:

1) Bucuria copiilor (3 cuv.). 2) Cedează locul de revelion (2 cuv.) - O oră fără sfîrșit! 3) Caltaboși la urmă! - Flori de sorcovă! - Sate în mare. 4) Verbul plugușorului - Umblă cu colindul. 5) Foc în bloc - Răvașe înțepătoare. 6) Aici se trage cu... foc - Înainte la plăcinte. 7) Un fel de căpetenie românească înălțată în grad de anul nou (sing.) - Neg pe față! - Se inspiră ușor. 8) Aici, mai scurt - Afirmatie - Culese! - Livid la față! 9) Riu fără sfîrșit! - Înaintați la învățătură, pînă la genunchiul broaștei (fig.). 10) Bunuță! - Merge cu steaua. 11) Un pahar de vorbă - Apă cu gheață. 12) Bronzată (fig. var.) - Vestește anul nou.

VERTICAL:

1) Ridicat la cînte de anul nou - A pecetlui o urare. 2) În rond! - Colindător haihui. 3) Vin, de anul nou - Triu! 4) Vinător ager (pl.) - Armă scurtă! - Cușme! 5) Salvat pe centru! - Recul! - A aștepta (reg.). 6) Ca peria - În parci - Acum! (reg.). 7) Îți întoarce vorba - La revelion, unul vine, altul pleacă - Institut de proiectări pentru industria alimentară (abr.). 8) Ica Honcu - Pseudonim pentru anul nou. 9) Usturoiată (reg.) - Bucuria copiilor... de ignat (var.). 10) A se alipi - Nu-i străin de temă. 11) Urare de anul nou - Ilie popular. 12) Din an în an, mai lung - Înveselește pădurea.

ION GEORGESCU

EPIGRAMME

Pictorului Zolcsák Sándor, autorul tabloului „Portret neterminat” expus la salonul de pictură.

La salon s-a prezentat C-un „Portret neterminat”. Nu știu! I s-a rupt penelul Sau a dispărut modelul?

Poetul Valeriu Armeanu, autorul volumului de povestiri „Să visăm”

Sint versuri bune, negreșit, Medicament pentru dormit.

Meteorologului N. Topor

Buletinul propriu-zis Niciodată nu-i precis Scrie soare și e nor Totu-i spus ca din topor.

Unui zgîrcit care nu dă „Bună ziua”

Nu știu cum să vă explic E atîta de avar Nu dă domnule nimic Nu dă nici din cap măcar.

Compozitorului Al. Mandy, autorul melodiei „N-ați văzut o fată”?

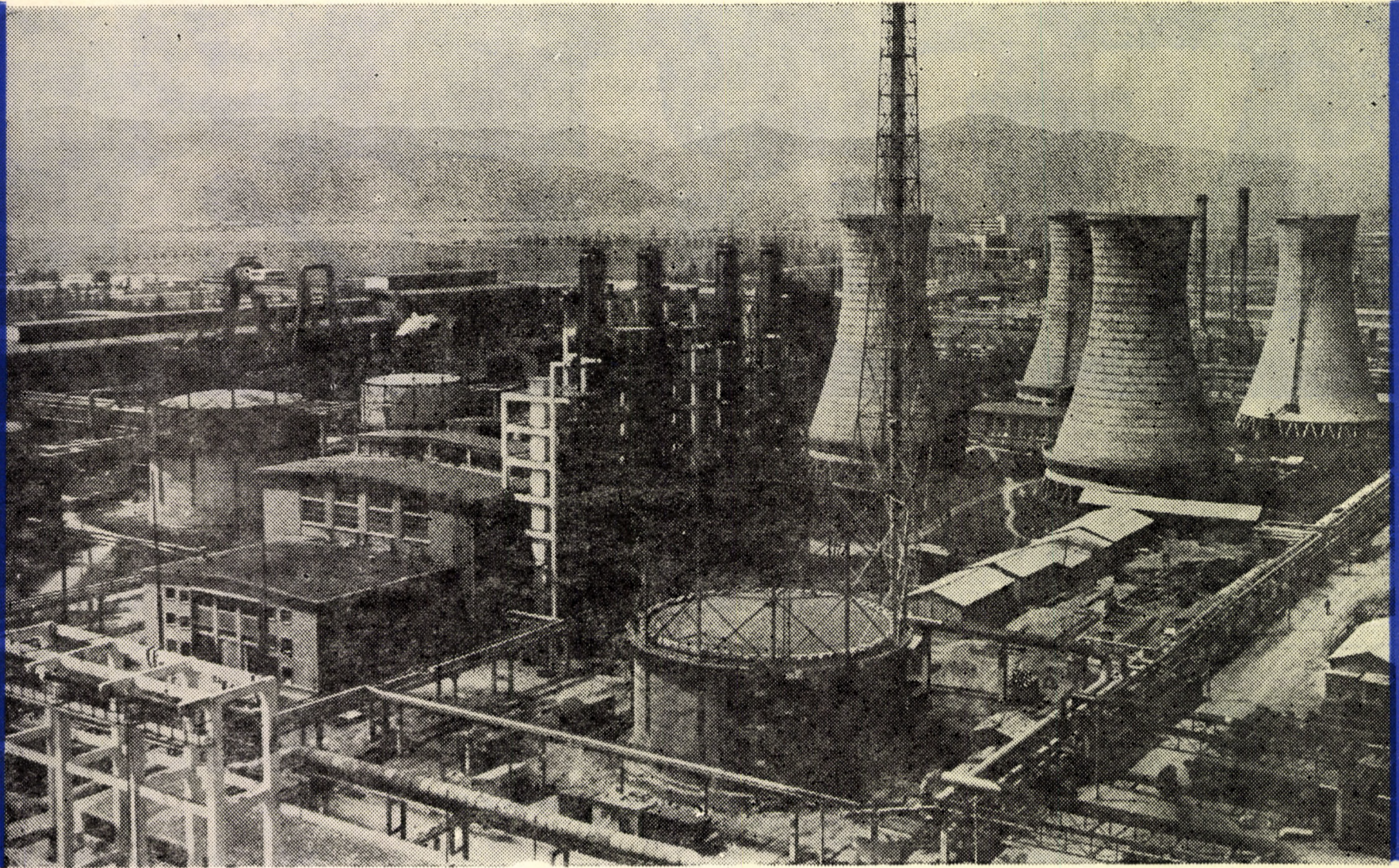
Eu îi înțeleg minia Dar așa-i în cîntec viața Cînd găsește melodia îi lipsește cîntăreața!

Pictorului Balázs Imre, autorul tabloului „Furtună”

Pinza nu știu de e bună Dar găsesc că-i nimerită Să o denumești „Furtună” Din moment ce e trăsniță.

GHEORGHE GROSU

LA MULȚI ANI!

Combinatul de îngrășăminte azotoase — Piatra Neamț la a X-a aniversare

Am pășit în timp odată cu Săvineștiul, mi-am adunat sentimente iar el grandoare. Il cunosc dintotdeauna. Il văd în fiecare zi, de fiecare dată, surprind ceva nou. L-am privit atunci, de mult, cum își încovoia sărăcia caselor din birne și lut sub lama buldozelor. Il știu de atunci, când excavatoarele împărțeau din cupe speranțe în viitor cu fiecare mușcătură de pământ bolovănos. Acum, după un deceniu, îi privesc măreția zidurilor semețe ce poartă în ele gindurile și hărnicia oamenilor, solidificate în betoane și simfonii de oțel. Cred că această combinație de vis și de dantelărie de conducte are și menirea de a ne aminti acele răscoliri de la începutul deceniului al șaselea. Faptul că toate schimbările s-au durat sub privirile noastre, ne îndeamnă să immortalizăm gindurile în litere de plumb. Aceasta nu poate fi altceva decât un romantism care ține de om, de trăirile lui simultane cu schimbările vremii.

Da! Săvineștiul împlinește în curând 10 ani. Firul timpului se deapănă într-un ultim cerc pe ghemul primului deceniu, materializat în tonuri argintii, adevărate „legende”. Privesc acești 10 ani din poarta Combinatului îmbrăcat în straie de sărbătoare. Da! Se cere amintit, dind astfel rost gindurilor că, de fapt, Săvineștiul n-a fost cel de-acum, ci, un sătuc din vechiul ținut Neamț, situat pe malul Bistriței, în cîmpia a cărei țărână uscată era răscolită primăvara de țărani pentru ca aceștia să poată culege apoi amăgirile toamnei.

Totul pare o născocire.

Țăranul a fost chemat lângă coloanele de sinteză a căror temelie tot el le-o turnase. Mai toți care porniseră acest combinat erau lipsiți de experiență, dar greutatea inerentă începutului nu i-au speriat. Ca niște bărbați destoinici ce sînt, cum le-a stat bine dintotdeauna răzeșilor moldoveni, acum reprofilați, au pus lângă vrere umărul și au învins ceea ce se cheamă: funcționarea anevoioasă a utilajelor, strangulări la instalații etc. Și le-au izbutit pe toate așa, încît, tot ce curge acum din bunkere intră în saci, cu adresele pămînturilor noastre strămoșești și cu adresele celor cu tradiție în fabricarea îngrășămintelor. Nu este însă tot ce se poate spune despre bărbăția săvineștenilor. Brațele operatorilor chimiști, mecanicilor, tehnicienilor, maiștrilor, inginerilor s-au încercat la nevoie cu acele instalații care acum au crescut în putere, unele cu peste 25 la sută. Pe acești chimiști îi privesc cînd intră pe poarta combinatului, cum își impart cărările asfaltate, fiecare către rostul lui. Cîntărindu-le faptele, ușor îți poți da seama că toți gîndesc la fel: mai mult, mai bine. Aceștia sînt oamenii Săvineștiului, care s-au unit la greu și care au realizat corelarea capacității instalațiilor în așa fel încît azi dau mai mult azotat de amoniu, mai multă uree, într-un cuvînt, mai multă hrană pămîntului.

Acum, la cea de-a 10 aniversare de la punere în funcțiune a combinatului, cu darurile mănoase ale ogoarelor patriei pe masă, în semn de cinstire, și, cu urări la noile dimensiuni ce le capătă de la an la an Săvineștiul, participăm și noi la mindria oamenilor care au împlinit aceste cetăți ale chimiei pe pămîntul de legendă al Moldovei.

Mihai Vicol, directorul general al combinatului poartă cu el începutul acestui mare obiectiv al economiei noastre naționale, trăirea sa în tovărășia primelor mostre de azotat care au prins formă acum 10 ani. Il întilnești greu. Preocupările sînt multiple, cu destinație de forță și decizie operativă în procesele tehnologice dar, și de natură afectivă, care vizează omul și nevoile sale. L-am întilnit cu zîmbetul pe buze alături de toți săvineștenii, la aniversarea unui deceniu.

— Ce îndemnuri v-a dat chimia?

— Este o pasiune de a transforma materia în ceva util, așa cum altul și-ar dori să facă avioane sau vapoare. Nu cunosc răspunsul acestuia, dar asupra mea acționează și convingerea de a-i prevedea chimiei un mare viitor. Privind saltul chimiei românești, ne mîndrim cu faptul că țara noastră,

după 1960, se situează pe plan mondial cu ritmul cel mai crescut.

— Ce a însemnat Săvineștiul pentru inginerul și omul Mihai Vicol?

— În ultimul an de studenție am aflat despre viitorul Săvinești. Am venit aici cu gîndul la muncă. Au fost și greutăți și pot spune chiar deziluzii. Sărăcia satului, pămîntul arid, prejudecățile și uneori ignoranța nu ne-au descurajat. Trăim acele clipe sub influența forței care regenera dorința de mutație și împlinire. Venisem aici la stadiul lucrărilor de investiții, fapt care îmi dă convingerea că am fost și unul dintre constructorii combinatului. Am încredere în oameni. Ca inginer îi datorez Săvineștiului multe, fiindcă aici am avut numai de învățat. Una este să preiei instalațiile din mers și alta să-i deschizi tu, pentru prima oară, ventilele.

— Se apreciază că competența inginerului M. Vicol a atins nivelul potenței creative. Credeți în desăvîrșire?

— Nicidecum. Ingerului îi este dat să caute în fabrică, acasă, pe stradă, oriunde și tot nu este destul. Există și aici un „Everest” care trebuie cucerit. Aceasta presupune însă dăruire, curaj și muncă, multă, multă muncă.

— Ce satisfacții v-a dat acest deceniu?

— Multe, aproape imposibil de menționat. Unele se referă la creșterea randamentului utilajelor, a capacității instalațiilor, calității produselor. Toate vorbesc despre oameni și competența lor.

— Cum vedeți viitorul Săvineștiului?

— Mare. El înseamnă încă un combinat modern, dotat cu utilaje noi, perfecționate, care se ridică alături. Acestuia vrem să-i transmitem tradiția celui care aniversează acum 10 ani.

REP.